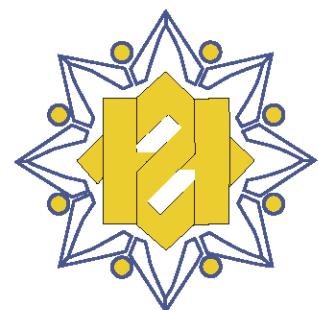

VİDADI MURADOV

AZƏRBAYCAN XALÇALARI
QARABAĞ QRUPU

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ КОВРЫ
КАРАБАХСКАЯ ГРУППА

Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə
При поддержке Фонда им. Гейдара Алиева

Vidadi Muradov

AZƏRBAYCAN XALÇALARI QARABAĞ QRUPU

BAKİ - «ELM» - 2010

Видади Мурадов

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ КОВРЫ КАРАБАХСКАЯ ГРУППА

БАКУ – «ЭЛМ» - 2010

Elmi redaktor: **Kübra Əliyeva**
sənətşünaslıq doktoru, professor

Rəyçilər: **Havva Məmmədova**
milət vəkili, tarix elmləri namizədi

Asyə Şirəliyeva
L. Kərimov adına Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət Muzeyinin direktor müavini

Tərcüməçi: **Yalçın Səlimov**

Dizayn: **Səbuhi Hüseynov**

Vidadi Muradov. Azərbaycan xalçaları. Qarabağ qrupu. Bakı: Elm, 2010, 272 s.

«Azərbaycan xalçaları bütün məktəbləri ilə» adlı böyük layihədən olan bu kitab Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Qarabağ xalçaçılıq məktəbinə həsr edilmişdir. Kitabda Qarabağı keçidiyi tarixi inkişaf yolu, burada xalçaçılığın təşəkkülü, onun inkişafı mərhələləri, səciyyəvi xüsusiyyətləri əksini təpmişdir. Qarabağ xalçaçılıq məktəbi haqqında tam təsəvvür əldə etmək üçün nadir xalçalar dan ibarət illüstrativ materiallar verilmişdir. Onun əsas hissəsinin «Azər-İlmə» MMC-nin «Şehri ilmələr» qalereyasının tarixi Qarabağ xalçaları kolleksiyası və tarixi ənənə əsasında, bilavasitə «Azər-İlmə»də toxunan xalçalar təşkil edir. Təqdim olunan hər bir tarixi xalçanın təsviri və texniki göstəriciləri verilmişdir.

Kitabda verilmiş bütün materiallar Qarabağın Azərbaycanın tərkib hissəsi olduğunu, Qarabağın Azərbaycan tarixi və mədəniyyətinin üzvü hissəsi olduğunu bir daha təsdiq edir.

Kitabdan Azərbaycan xalçalarına maraqlı göstərən və bütün təbəqədən olan oxucular istifadə edə bilər.

Научный редактор: **Кубра Алиева**
доктор искусствоведения, профессор

Рецензенты: **Хавва Мамедова**
депутат Милли Меджлиса,
кандидат исторических наук

Ася Ширалиева
заместитель директора,
Государственный музей азербайджанского ковра и прикладного искусства

Переводчик: **Ялчин Салимов**

Дизайнер: **Сабухи Гусейнов**

Видади Мурадов. Азербайджанские ковры. Карабахская группа. Баку: «Элм», 2010 г., 272 стр.

Эта книга, являясь частью большого проекта «Азербайджанские ковровые школы», посвящена Карабахским коврам Азербайджана. Публикация касается истории Карабаха и развития ковроткачества в этом регионе.

Книга снабжена большим количеством иллюстраций Карабахских ковров. Основной источник иллюстраций - большая коллекция исторических Карабахских ковров из Галереи «Волшебные узелки», а также ковры, произведенные в ООО «Азер-Ильме» и образцы из зарубежных коллекций. Все исторические ковры из Галереи снабжены детальным техническим описанием.

Книга также демонстрирует, что Карабах – это важная историческая и культурная часть Азербайджана.

Книга предназначена для коллекционеров и любителей ковров, а также для широкой публики.

ISBN 978-9952-453-35-5

**4903000000
655(07)-2010**

© Видади Мурадов

MÜNDƏRİCAT/ СОДЕРЖАНИЕ

Böyük layihə: Azərbaycan xalçaları bütün məktəbləri ilə	7
<i>Масштабный проект: «Ковровые школы Азербайджана»</i>	35
Azərbaycanın Qarabağ bölgəsi: tarixi oçerk	13
<i>Карабахская зона Азербайджана: исторический очерк</i>	39
Qarabağ xalçaları: tarixdən bu günə	23
<i>Карабахские ковры: их прошлое и настоящее</i>	49
Qarabağda toxunmuş xalçalar və ipək tikmələr dünya muzeylərində və şəxsi kolleksiyalarda	59
<i>Карабахские ковры и шелковые вышивки в музеях мира и частных коллекциях</i>	59
«Azər-İlmə» MMC-nin «Sehrlı ilmələr» qalereyasının Qarabağ xalçaları kolleksiyasından	87
<i>Карабахские ковры из коллекции Галереи «Волшебные узелки» ООО «Азер-Ильме»</i>	87
«Azər-İlmə» də toxunan Qarabağ xalçaları.....	237
<i>Карабахские ковры ООО «Азер-Ильме».....</i>	237
Biblioqrafiya	269
<i>Библиография</i>	269

BÖYÜK LAYİHƏ

Azərbaycan xalçaları bütün məktəbləri ilə

Qədim və zəngin tarixə malik olan Azərbaycan mədəniyyəti Ulu öndər Heydər Əliyevin qayğısı ilə yeni zirvələrə yüksəldi. Heydər Əliyev Azərbaycan mədəniyyətinin, istisnasız olaraq onun bütün sahələrinin, tarixi ənənələr nəzərə alınmaqla, müasir inkişaf konsepsiyasını müəyyənləşdirmişdir. Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev Ulu öndərin dövlətçilik siyasetini, o cümlədən mədəniyyət sahəsində siyasetini uğurla davam etdirir.

Ulu öndərin həmişəyaşar ideyalarının həyata keçirilməsində onun adını daşıyan Heydər Əliyev fondu misilsiz rola malikdir. Heydər Əliyev fondu YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı sahəsində də uğurlu layihələrə imza atmışdır. Azərbaycan muğamının dünya səviyyəsində tanınmasına nail olmuş, YUNESKO xətti ilə «Qarabağ xanəndələri» albumu buraxılmışdır. Bakıda Beynəlxalq Muğam Mərkəzi açılmış, burada ilk beynəlxalq Muğam festivalı keçirilmişdir. Azərbaycanın Şirvanşahlar sarayı, Atəşgah və Qobustan kimi nadir tarixi abidələri YUNESKO-nun «Dünya mədəni irs» siyahısına daxil edilmişdir.

Azərbaycan dövlətinin mədəniyyət sahəsində siyasetində xalçaçılığa münasibət də xüsusi yer tutur. Prezident İlham Əliyev 2004-cü il dekabrın 7-də «Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanununu təsdiq etmişdir. Qanunda göstərilir ki, «Azərbaycan xalçası Azərbaycan xalqının maddi və mənəvi sərvətidir, intellektual fəaliyyətin nəticəsi olub, xalqın estetik dünyagörüşünü və mədəni identikliyini eks etdirir».

Prezident İlham Əliyev bu qanunun təsdiqindən az müddət sonra, 2005-ci il fevralın 7-də «Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi

haqqında» Azərbaycan respublikasının qanununun tətbiq edilməsi barədə fərman imzalamışdır. Bu sənədlər Azərbaycanda xalçaçılığın inkişaf tarixində yeni səhifə açmaqla, onun daha da inkişafına misilsiz töhfə vermişdir.

Azərbaycan Respublikasında xalça sənətinin nailiyyətlərinin təbliği də diqqət mərkəzindədir. Prezident İlham Əliyev 2006-ci il martın 18-də Respublika Muzey Mərkəzində olarkən əvvəlcə Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət Muzeyinin fondunda saxlanan xalçalara və buradakı şəraitə baxmış, sonra çox mühüm bir ideya irəli sürmüştür. O, demişdir ki, bu muzeyin ayrıca binası olmalıdır. Çünkü xalça muzeyi doğrudan da dünyada yeganə muzeylərdəndir. Prezident İlham Əliyev bu ideyanın həyata keçirilməsinə qayğı ilə yanaşmış, onun iştirakı ilə 2008-ci il may ayının 15-də Dənizkənarı Milli Parkın ərazisində Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət Muzeyi binasının təməlqoyma mərasimi olmuşdur. Prezidentin Azərbaycanda xalçaçılığın inkişafına və təbliğinə diqqətinin nəticəsidir ki, o, bütün işləri daim nəzarətdə saxlayır və həyata keçirilməsini təmin edir. Bunun nəticəsidir ki, o, xanımı Mehriban Əliyeva ilə birgə 2009-cu il dekabrın 1-də muzey üçün inşa edilən binada tikinti işlərinin gedisi ilə tanış olmuşdur.

Prezident İlham Əliyevin Azərbaycanda xalçaçılığın inkişafına diqqət və qayğısı Azərbaycan xalçasının YUNESKO-nun Qeyri-maddi Mədəni İrs üzrə Reprezentativ Siyahısına daxil edilməsi sahəsində görülən işlərə də böyük dəstək olub, Azərbaycan xalçaçıları qarşısında da yeni yaradıcılıq üfüqləri açır.

«Azər-İlmə» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyət («Azər-İlmə» MMC) Prezident İlham Əliyevin və Heydər Əliyev Fondunun Azərbaycan mədəniyyətinin, o cümlədən xalçaçılığın inkişaf etdirilməsi sahəsindəki fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmiş, bu tarixi missiyanın yerinə yetirilməsində fəal iştirak etmişdir. Bu sahədə bir sıra əsaslı layihələr həyata keçirilmişdir. Bəzi layihələr isə həyata keçirilmək üçün hazırlanır. Onların arasında təqdim olunan «Azərbaycan xalçaları bütün məktəbləri ilə» adlı böyük layihə xüsusi yer tutur. Layihə Azərbaycan xalçaçılığının bütün məktəblərini ehtiva edən fundamental nəşrlərin reallaşdırılmasını, «Azər-İlmə» MMC-nin «Sehri ilmələr» qalereyasının kolleksiyasında saxlanan və ayrı-ayrı məktəblərə aid olan xalçaların sərgisinin təşkilini, bukletlər buraxılmasını və s. tədbirləri nəzərdə tutur.

Azərbaycan xalqının mənəvi dünyasını, gözəllik duyumunu, fitri istedadını, dünyaya fəlsəfi baxışlarını sırı naxışlarda yaşıdan Azərbaycan xalça sənətinin qədim tarixi vardır.

Elmi mənbələrə əsasən tarixi e.e. II minilliyyə aid edilən xalça sənətinin Azərbaycan ərazisində geniş yayılmasına və inkişaf etməsinə səbəb bu ərazidə olan əlverişli coğrafi-iqlim şəraiti, əhalinin isə əsasən maldarlıq təsərrüfatı ilə məşğul olmasıdır.

Yarandığı ilkin dövrlərdə tələbatı ödəyən, yəni köcmə həyat tərzi keçirən insanların çadırlarında örtük, döşənək, pərdə və s. kimi istifadə edilən xalça getdikcə yüksək bədii əhəmiyyət kəsb etmiş, insanların estetik ehtiyacına cavab vermiş, onların həyatının ayrılmaz hissəsi, istehsal fəaliyyətlərinin aparıcı növü olmuşdur.

Tarixən Azərbaycan ərazisində qoyunçuluğun inkişaf etməsi xalça sənətinə lazım olan tükənməz xammal bazasının yaranmasına səbəb olmuşdur.

Bu sənətin geniş yayıldığı Azərbaycan ərazisi boyu hər xalça istehsalı mən-təqəsi yunun keyfiyyətinə görə və bu ərazidə olan bitki örtüyündən, mineral, heyvan mənşəli tərkiblərdən alınan boyaqlara görə bir-birindən fərqlənirdilər. Bir qayda olaraq Qafqazda mövcud olan 13 qoyun cinsindən 9-u Azərbaycanda yetişdirilirdi. Gəncə-Qazax bölgəsində əsasən parlaq və yumşaq yunu olan «bozağ», Bakı bölgəsində zərif yunlu «şirvan», Muğan və Mil düzlərində ağ rəngli yumşaq yunu olan «şahsevən», Cənubi Azərbaycanda «balbas», «maku», «muğan» cinsli qoyun yunlarından istifadə edilirdi.

Boyamadan önce isə yunun yuyulması, piysizləşdirilməsi və ağardılması işləri başa çatdıqdan sonra ipliyin boyanması mərhələsi başlanırdı.

Heyvan mənşəli boyaqlar fırfir (purpur) olub ondan qırmızı və bənövşəyi rənglərin müxtəlif çalarları, palid qurdundan isə davamlı qırmızı rəng alınırdı.

Bitki mənşəli rənglərdən əsasən marena - «boyaqotu» bitkisindən qırmızı, çəhrayı və bu kimi rəng çalarları alınırdı. Sarı rəngi saralmış tut yarpağı, soğan və cir alma qabığından alırdılar. Daha tünd sarı rəngi almaq üçün sarıkökdən, qırmızı rəngi almaq üçün isə qırmızı səndəldən istifadə edilirdi.

İndiqo boyasından isə tünd göy rəngdən açıq maviyədək bütün çalarlar alınırdı.

Azərbaycanda xalça sənəti inkişaf etdikcə tarixən bütün ərazi boyu boyaqçılıq da təkmilləşirdi.

Xalça sənətinin tarixi ilkin olaraq xovsuz xalçaların - həsir, çətən, buriya, palaz, kilim, cecim, şəddə, ladı, zili, vərni və sumaxın toxunması ilə başlanır. Lakin xüsusi bədii ifadəliyin xalça üzərində obrazlı şəkildə təsvir edilməsi imkanı şübhəsiz ki, xovlu xalçaların meydana gəlməsi ilə bağlıdır. Bu xalçaların məktəb kimi formalaşmasında, bədii və texnoloji xüsusiyyətlərinin meydana çıxmamasında təbii-coğrafi şəraitin önemli rolu olmuşdur. Dağılıq bölgələrdə bir qayda olaraq soyuqdan qorunmaq üçün bu əraziyə məxsus qaba yundan hündür xovlu, az sıxlıqlı, ağır xalçalar toxunurdu. Əksinə, dağətəyi və aran bölgələrində isə zərif yun növündən istifadə edilərək yüksək ilmə sıxlığına malik, incə xalçalar toxunurdu.

Xovlu xalçalar istifadəsinə görə müxtəlif ölçülərdə olurdu. Kiçik ölçüyü xalçalar - «namazlıq», «puştu», «taxt üstü», «xalça», iri ölçüyü xalçalar isə - «xalı», «kənarə», üç - beş hissədən ibarət olan xalçalar «dəst-xəli-gəbə» adlanırdılar.

E.ə V əsrə aid antik dövr yunan tarixçilərindən Ksenofont, Herodot, VII əsr alban tarixçisi Moisey Kalankatuklu, Çin səyyahı Xuan Tes-Ank və sairlərindən başlayaraq orta əsr ərəb səyyahı Əl-Məsudi, Əl-Müqəddəsi, Əl-İstəhri və s. yazılı abidələrində Azərbaycan ərazisində istehsal edilən yüksək keyfiyyətli xalçalar, ölkədən ixrac edilən boyaq maddələri haqqında geniş məlumatlar vermişlər.

Azərbaycan xalçası tarixən ixrac məhsulu olmuşdur. Bu xalçalar XIV əsrden başlayaraq Avropaya ayaq açıb. Onun ölkədən uzaqlarda tanınmasına sübut XIV-XVIII əsr intibah dövrünün İtaliya, Holland, Flamand rəssamlarından - Hans Memlinqin «Məryəm körpəsi ilə» (XV), Karlo Krivellonun «Müjdə» (XV), Hans Holbeynin «Elçilər» (XVI) və s. tablolarında Qarabağ, Gəncə, Qazax xalçalarının tərənnüm edilməsidir.

Bu gün dünyanın bir çox muzeylərini, şəxsi qalereyalarını bəzəyən Azərbaycan xalçaları ümumbehşəri sərvətə çevrilmişdir.

Tarixin bütün mərhələlərində inkişaf edərək Azərbaycan mədəniyyətinin ayrılmaz hissəsinə təşkil edən, əsrlər boyu formalaşan Azərbaycan xalçaları şərti olaraq: Quba, Şəki, Şirvan, Gəncə, Qazax, Qarabağ və Təbriz kimi yeddi lokal məktəbə bölünür. Bu məktəblər biri digərindən kompozisiya quruluşu, motiv zənginliyi, rəng harmoniyası və texnoloji xüsusiyyətləri ilə seçilirlər. «Azərbaycan xalçaları bütün məktəbləri ilə» layihəsi çərçivəsində həyata keçirilən bu nəşrin ilk kitabı Qarabağ xalçalarına həsr edilmişdir.

AZƏRBAYCANIN QARABAĞ BÖLGESİ: tarixi ocerk

Qarabağ Azərbaycanın qədim tarixi bölgələrindən biridir. Kiçik Qafqaz dağları ile Kür ve Araz çayları arasındaki ərazini əhatə edir. Bəzi məlumatlara görə, «Qarabağ» anlayışı XII əsrden işlənib, XII əsrden isə daha geniş yayılıb. «Qarabağ» «qara» və «bağ» sözlerinin birləşməsindən əmələ gəlib («qara» sözü türk dillerində, o cümlədən Azərbaycan dilində, rəng bildirməkə yanaşı, «böyük», «qalın», «sık» menasında da işlənir). Tədqiqatçılar «Qarabağ»ın «böyük bağ», «səfəli bağ» menasında işlədildiyini de bildirirlər. Bəzi mənbələrdə Qarabağın dağlıq hissesi «Arsax» adlandırılır. Etimolji araşdırımlar göstərir ki, «Arsax» sözü de Qarabağın qədim türk etnoslarından biri olan saklarla bağlıdır. «Arsax» «er» və «sak» sözlerinin birləşməsi («Sak eri») kimi də izah olunur.

Qarabağ tekce Azərbaycanın deyil, elease də bütün dünyanın en qədim tarixe malik diyarlarındandır. Azıx mağarasında (Füzuli rayonu) tapılan insan məskəni və en qədim insanın qalıqları bu bölgenin Aralıq dənizi və Şərqi Afrika ilə birlikdə müasir insanların meydana gəldiyi məkanlardan olduğunu söyləməye esas verir. Azıxın alt çöküntülerindən aşkar edilmiş əmək aletleri Quruçay mədəniyyəti adlandırılıb. 1968-ci ilde Azıx mağarasından «Azıx-antrop» («Azıx adamı») adlandırılan ibtidai insanın (350-400 min il əvvəl yaşmışdır) alt çəne sümüyünün bir hissəsi tapılıb. Daş dövrünün sonrakı tarixi mərhələlərində, həmçinin eneolit (e.e. VI-IV minilliklər), tunc və ilk demir (e.e. IV minilliyyin ortaları - I minilliyyin evvəlləri) dövrlərində Qarabağın həyatında ciddi dəyişiklik baş verdi. Son tunc və ilk demir dövrü (e.e. XII-VII əsrlər) Xocalı-Gedəbəy mədəniyyəti adını alıb. Bu dövredə aid Xocalı qəbiristanlığı arxeoloji abidesində üstündə Aşşur çarı Adadnerariye aid mixi yazı olan əqiq muncuq tapılıb.

Xəritə №1: Azərbaycan (e.ə. IV - III əsrlər)

Qarabağ bütün tarixi dövrlərdə Azərbaycan dövlətinin tərkibində olub. Antik və erkən orta əsrlərdə Qarabağ Azərbaycan Albaniya dövlətinin (e.ə. IV - eramızın VII əsri) müüm vilayətlərindən biri idi (Xəritə №1). Albaniya dövlətində xristianlıq rəsmi din kimi qəbul edildikdən sonra, bu din Qarabağda, xüsusilə onun dağlıq ərazilərində də yayıldı. Ərəb istilələri (VII-IX əsrlər), xüsusilə Albaniya dövlətinin aradan qaldırılması (705) Qarabağın həyatına da ciddi təsir göstərdi. Ərəb istilələrinadək Qarabağın tarixi ərazisində əhali etnik baxımdan eyni kökdən olduğu halda, işgaldən sonra vəziyyət dəyişdi. Xilafətin Azərbaycan üçün faciəli siyaseti nəticəsində xristianlığın yayıldığı dağlıq hissədə Alban kilsəsinin mövqeyi zəiflədi. Bundan istifadə edən erməni qriqorian kilsəsi dini üstünlüyü ələ aldı. Beləliklə, Qarabağın dağlıq hissəsində xristian albanlar arasında qriqorianlığın yayılması üçün əlverişli şərait yarandı və bununla da, Qarabağın dağlıq hissəsində əhalinin qriqorianlaşdırılması, daha sonra isə erməniləşdirilməsi prosesi başlandı. Ərəb xilafətinin dağılmışından sonra Qarabağ Azərbaycan Şəddadilər dövlətinin (975-1075), Böyük Səlcuq imperatorluğunun (XI əsrin ortaları-XII əsrin əvvələri), Azərbaycan Atabəyləri dövlətinin (1136-1225) hakimiyyəti altında oldu. XII əsrin sonu - XIII əsrin əvvəllerində Qarabağın dağlıq hissəsində alban Xaçın knyazlığı yarandı, sonralar onun ərazisində, Xaçının özü də daxil olmaqla, Qarabağ-alban məliklikləri (Xaçın, Vərəndə, Dizaq, Gülistan (Talış), Çiləbörd) meydana gəldi. Qarabağ XIII-XIV əsrlərdə (Xəritə №2) bütünlükə Monqol imperiyasının, XIV əsrin sonu - XV əsrə Teymurilər dövlətinin tərkibində idi. Şirvan hökmdarı I İbrahim (1382-1417) Qarabağın düzənlik hissəsini öz

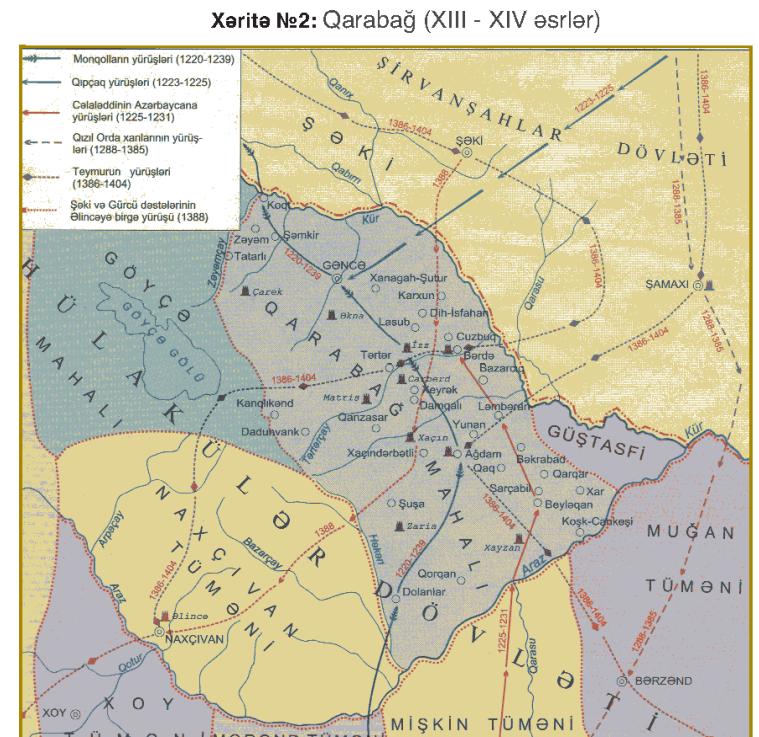
Mənbə : Azərbaycan tarixi atlası.
Bakı, 2007, s.14

torpaqlarına birləşdirə bildi. Qarabağ XV-XVIII əsrin əvvəllərində Azərbaycan Qaraqoyunlu (1410-1468), Ağqoyunlu (1468-1501), Səfəvilər (1501-1736) dövlətlərinin tərkib hissəsi idi.

Səfəvilər Qarabağ torpaqlarını bütöv halda Qarabağ və ya Gəncə bəylərbəyliyində birləşdirdilər. Səfəvi-osmanlı müharibələri dövründə (1514-1555, 1578-1590 və s.) Qarabağ əldən-ələ keçdi. 1590-cı il müqaviləsindən sonra Osmanlı dövlətinin tərkibinə qatılan Qarabağ torpaqlarında Müfəssəl dəftər tərtib edilmişdi (1593). Həmin məlumatə görə, Gəncə-Qarabağ əyaləti 5 sancağa, 36 nahiyyəyə bölündü. Dini mənsubiyyətinə görə əhalinin 61%-i müsəlman, qalanı isə qeyri-müsəlman idi. Qeyri-müsəlman əhali isə xristianlaşmış (və ya qırqorianlaşmaqdə olan) albanlar idi. XVIII əsrin birinci rübündə Azərbaycan torpaqları İran, Rusiya və Osmanlı dövlətləri arasında bölüşdürüldük-də Qarabağ Osmanlı dövlətinin tərkibində qaldı. Bu dövrə aid Osmanlı dəftərləri azərbaycanlıların bölgənin əsas əhalisi olduğunu sübut edir. Hesablamalara görə, 1727-ci ildə Gəncə-Qarabağ əyalətindəki 122 min nəfərədək əhalinin 80,3 min nəfəri (66%) azərbaycanlılar, 37,8 min nəfəri (31%) qırqorianlaşmış albanlar, 3,7 min nəfəri (3%) kürdlər idi.

Azərbaycan torpaqlarının bölüşdürülməsində fəal iştirak edərək, Xəzəryanı torpaqları ələ keçirən Rusiya çarı I Pyotr (1682/89-1725) bu torpaqlarda möhkəmlənmək və işgalçılıq planlarını genişləndirmək üçün ermənilərdən istifadə edilməsinə böyük önem verirdi. Bu məqsədlə o, 1724-cü il noyabrın 10-da erməni xalqına fərman imzaladı. Fərmanda ermənilərin işgal olunan Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi, onlara mehribanlıq göstərilməsi, boşalmış evlərin, münbit torpaqların onlara verilməsi, mühafizələrinin təşkil edilməsi, bütün bunları həyata keçirmək üçün müsəlmanların doğma yerlərindən deportasiyası nəzərdə tutulurdu.

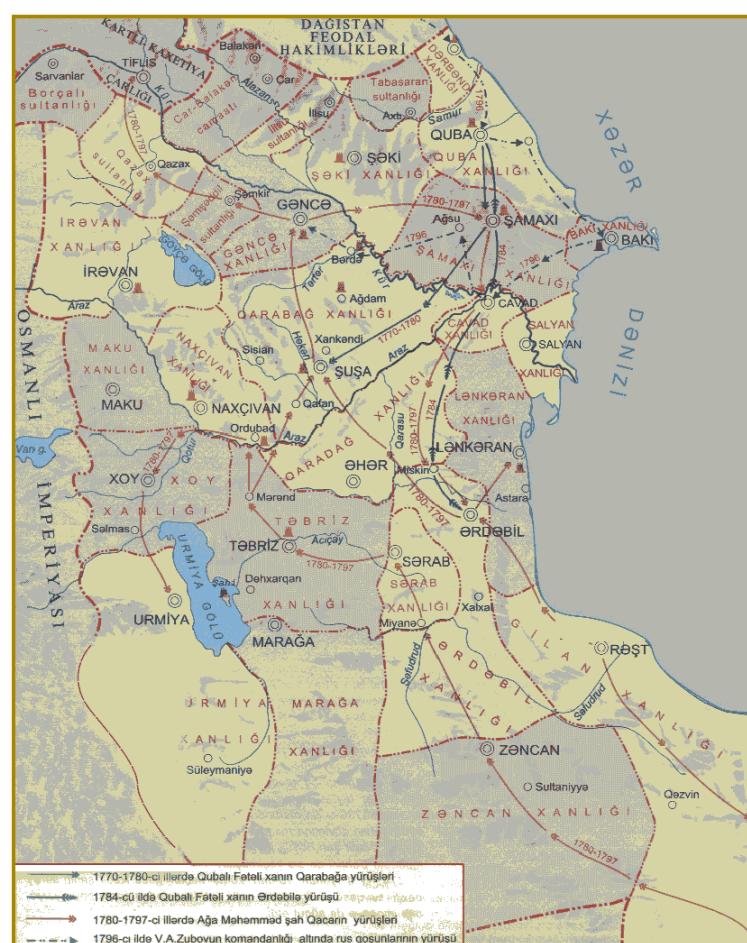
Mənbə: Azərbaycan tarixi atlasi. Bakı, 2007, s.23.

Sonuncu Səfəvi hökmdarı III Abbası (1732-1736) yuxaraq, hakimiyyətə gələn Nadir şahı (1736-1747) qanuni hökmdar kimi tanımaqdan imtina edən Gəncə-Qarabağ bəylərbəyliyinə qarşı cəza tədbirləri də Qarabağın alban məlikliklərinin mövqeyini gücləndirdi və onların separatizminə təkan verdi.

Nadirin ölümündən (1747) sonra Azərbaycan ərazisində xanlıqlar yarandı (Xəritə №3). Keçmiş Gəncə-Qarabağ əyalətində iki xanlıq - Gəncə və Qarabağ xanlıqları meydana gəldi. Qarabağ xanlığı Azərbaycanın dövlətçilik tarihində mühüm yer tutdu. Xanlığın banisi Pənahəli xan (1747-1763) onun siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı sahəsində ciddi tədbirlər həyata keçirdi. Xanlığın siyasi mərkəzi kimi, Şuşa şəhərinin əhəmiyyəti artdı. Qarabağ alban məlikliklərinin separatçılıq fəaliyyətinə qarşı qətiyyətli müba-rizə aparıldı. Xanlığı daha da inkişaf etdirmək və Azərbaycan torpaqlarını birləşdirmək sahəsində Pənah xanın fəaliyyətini oğlu İbrahimxəlil xan (1763-1806) davam etdirdi. Məlikliklər və onlara köməklik göstərən Rusiya imperiyasının xanlığa qarşı təşkil etdiyi «səlib yürüşü» boşça çıxdı. XVIII əsrin sonunda Ağa Məhəmməd şah Qacar (1795-1797) tərəfindən Qarabağ xanlığına qarşı təhlükə artdı. 1795-ci ildə həyata keçirilən yürüş zamanı Şuşa şəhəri 33 günlük mühasirəyə tab gətirse də, 1797-ci il hückumunda Qacar Şuşanı ələ keçirə bildi. Lakin burada sui-qəsd nəticəsində öldürdü. XVIII əsrin sonu - XIX əsrin əvvəllərində Rusiya imperiyasının Cənubi Qafqazda işgalçılıq fəaliyyəti yenidən genişləndi. 1801-ci ildə Şərqi Gürcüstan imperiyaya qatıldı, 1803-

Xəritə №3: Azərbaycan Xanlıqları XVIII əsrin II yarısı

Menbə: Azərbaycan tarixi atlasi.
Bakı, 2007, s.32

cü ildə Car-Balakən, 1804-cü ildə Gəncə xanlığı işgal olundu. Belə bir tarixi şəraitdə Qarabağ xanlığı Rusiya imperiyası ilə Kürəkçay müqaviləsini (1805, 14 may) imzaladı. Xanlıq, eślində, Rusiyaya ilhaq edildi. Qarabağda işgal rejiminin qurulmasına başlandı. 1806-cı ildə İbrahim xan ailə üzvləri ilə birlikdə vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Belə bir şəraitdə xanlığa keçən Mehdiqulu xanın (1806-1822) hakimiyyəti möhkəm deyildi. Çar Rusyası yerli və üstün mövqeyə malik olan müsəlman hakim təbəqənin iqtisadi mövqelərini məqsədyönlü şəkildə zəiflətməyə, eksinə, mövqeyi zəif olan ermənilərin rolunu artırmağa çalışırıdı. Bu məqsədlə Qarabağ xanlığı ləğv edilərək (1822) adı əyalətə çevrildi. Qarabağda komendant idarə üsulu yaradıldı. Qarabağ əyaləti Hərbi-müsəlman dairəsinin (mərkəzi Şuşa) tərkibinə daxil edildi. Bu dövrdə əslən erməni olan general-leytenant V.Q.Mədətov Qarabağda, sözün əsl mənasında, erməni-Rusiya müstəmləkə sistemi yaratdı. Çar Rusyasının 1840-ci il 10 aprel tarixli idarə-inzibati islahatı nəticəsində Qarabağda Şuşa qəzası yaradıldı və Kaspi vilayətinə (mərkəzi Şamaxı) tabe edildi. Bununla da, Qarabağ anlayışı siyasi mənasını itirərək, yalnız coğrafi məfhum kimi qaldı. 1846-cı ildə həyata keçirilən yeni inzibati-ərazi bölgüsü zamanı Şuşa qəzası yeni yaradılmış Şamaxı (1859-cu ildən Bakı) quberniyasına tabe edildi. 1867-ci ildə Yelizavetpol (Gəncə) quberniyası yaradıldığda, Şuşa qəzası bu dəfə onun tərkibinə verildi. Şuşa qəzasının ərazisində Zəngəzur, Cavanşir və Cəbrayıllı qəzaları təşkil edildi. Bununla, Şuşa qəzası da vahid inzibati-siyasi idarəsini itirdi.

Çarızmin Şimali Azərbaycan torpaqlarını işgal etməsi, bütövlükdə onun, o cümlədən Qarabağın erməniləşdirilməsilə yanaşı gedirdi. Türkmençay müqaviləsindən (1828) sonra bu hal daha müntəzəm xarakter aldı. Ermənilərin köçürülməsi müqavilənin 15-ci maddəsində təsbit olunmuşdu. Ədirnə müqaviləsi (1829) ilə Osmanlı imperiyasından da ermənilərin yeni işgal olunmuş ərazilərə, o cümlədən Qarabağa köçürülməsi həyata keçirilməyə başladı. Bununla da, Qarabağ əhalisinin etnik tərkibinin ermənilərin xeyrinə dəyişdirilməsi üçün daha bir addım atıldı. Qafqazdakı rus qoşunlarının baş komandanı A.P.Yermolovun (1816-1827) göstərişi ilə Qarabağ xanlığının ləğv edilməsilə əlaqədar tərtib edilmiş Qarabağ əyalətinin təsvirinə (1823) görə, qeydiyyata alınan 20095 ailədən 15729-u (78,3%) azərbaycanlı (1111-i şəhərdə, 14618-i kənddə), 4366-sı (21,7%) erməni (421-i şəhərdə, 3945-i kənddə) idi. Ermənilərin kültəvi şəkildə Qarabağa köçürülməsi nəticəsində

burada yeni erməni kəndləri (Marağalı, Canyataq və s.) meydana gəldi (ermənilər sonalar Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları qaldırıqları zaman bu köçürülmələr «şərəfinə» qoyduqları abidələri dağıdaraq, tarixi unutdurmağa çalışmışlar!). Rəsmi məlumatlara əsasən, 1828-1830-cu illər arasında Şimali Azərbaycana, o cümlədən Qarabağa İrandan 40 min, Osmanlı imperiyasından 90 min erməni köçürülmüşdü. Qeyri-rəsmi erməni köckünləri ilə birlikdə onların sayı 200 mini ötdü. Ermənilərin köçürülməsi sonraları da davam etdi. 1911-ci ilə aid rəsmi məlumata görə, Cənubi Qafqazda olan 1,3 milyon erməninin 1 milyondan çoxu köçürünlər idi. Artıq 1916-ci ildə Qarabağda (xanlıq sərhədləri daxilində) əhalinin təxminən 51%-i azərbaycanlı, 46%-i isə erməni idi. Köckün ermənilərin eksəriyyəti Qarabağın dağlıq hissəsində məskunlaşdırıldı. Çarizmin ermənipərəst siyaseti nəticəsində ermənilərin inzibati idarəciliyidə möhkəmlənməsi, köçürülmə prosesində sayılarının mexaniki sürətdə artırılması onların iqtisadi potensialının möhkəmləndirilməsilə müşayiət olunurdu. Ermənilər çarizmin hərtərəfli dəstəyi və yaratdığı əlverişli şərait sayəsində Qarabağın iqtisadi həyatında da möhkəmlənə bildilər. Beləliklə, sosial-iqtisadi, hərbi-siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində yer alan ermənilər Rusiyaya arxalanaraq, sərsəm «Böyük Ermənistən» xülyasının reallaşdırılması uğrunda açıq mübarizəyə başladılar. Bu bədnəm siyasetin əsas tərkib hissələrindən biri də Qarabağ, İrəvan, Naxçıvan və digər Azərbaycan torpaqlarının yerli türk-müsəlman əhalisini məhv etmək və bu torpaqları ələ keçirmək idi. Ermənilərin 1890-ci illərdən Osmanlı dövlətində mərkəzi hakimiyyətə qarşı xəyanətkar çıxışları uğursuzluğa düşər olduqdan sonra bu mübarizənin mərkəzinin Şimali Azərbaycana keçməsi Qarabağda vəziyyəti daha da kəskinləşdirdi. Ermənilər 1905-ci ildə yerli azərbaycanlılara qarşı tarixə «erməni-müsəlman davası» adı ilə daxil olan dəhşətli soyqırımı törətdilər. Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyaseti Qarabağda daha faciəli şəkil aldı. 1905-1906-ci illərdə türk-müsəlman əhaliyə qarşı soyqırımı ilə kifayətlənməyən ermənilər Birinci dünya müharibəsi (1914-1918) dövründə yaranan şəraitdən yenidən istifadə etməyə cəhd göstərərək, 1918-ci ildə Bakıda və Azərbaycanın digər bölgələrində daha dəhşətli soyqırımı törətdilər.

1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurulması Qarabağın da tarixində mühüm hadisə oldu (Xəritə №4). Xalq Cümhuriyyəti Qara-

bağın bütün tarixi ərazisini respublikanın ayrılmaz tərkib hissəsi sayıv və burada siyasi hakimiyyətinin bərqərar edilməsinə çalışırdı. Tiflisdə elan edilmiş Ermənistən Respublikası da Qarabağa əzəssiz iddia irəli sürdü. Azərbaycan hökuməti bu iddianı qətiyyətlə rədd etdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin sülh-sevər siyasetinə baxmayaraq, ermənilər Qarabağda hakimiyyətə nail olmaq üçün əvvəller başladıqları soyqırımı siyasetini davam etdirirdilər. Cümhuriyyət hökuməti yaranmış vəziyyəti nəzərə alaraq, 1919-cu il yanvarın 13-də «Cavansıır, Şuşa, Cəbrayıl və Zəngəzur qəzalarına general-qubernator təyin edilməsi haqqında» qərar qəbul etdi. Bu vəzifəyə Xosrov paşa bəy Sultanov təyin edildi.

Xəritə №4: Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918-1920)

Mənbə : Azərbaycan tarixi atlası. Baki, 2007, s.46.
 X.Sultanov 1919-cu ilin fevralında Şuşaya gələrək, vəzifəsinin icrasına başladı. Ermənistən respublikasının etirazına, ingilis və amerikanlarla gərgin münasibətlərə baxmayaraq, Qarabağda qarşıya qoyulan vəzifelərin həlli sahəsində müüm işlər görüldü. Ermənilər isə Qarabağda etnik təmizləmə siyasetini davam

etdirməyə cəhd gösərir, Cavanşir, Şuşa, Cəbrayıl və Zəngəzur qəzalarında azərbaycanlılara qarşı qırğınlar törədirdilər. Ermənilərin bolşevik Rusiyasının sifarişi ilə Qarabağda apardığı separatçı və işgalçi müharibə Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin hərbi qüvvəsini daim həmin regiona cəlb edirdi ki, bu da dövletin şimal sərhədlərinin müdafiəsi işinə ağır zərbə vururdu.

1920-ci il aprelin 28-də Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti süqut etdikdən sonra, mayın birinci yarısında Şuşa, Cəbrayıl, Cavanşir qəzalarında sovet hakimiyyəti quruldu. 1920-ci il noyabrın 29-da Ermənistanda sovet hakimiyyəti elan edildikdən sonra, bolşevik Rusiyasının bilavasitə köməyi və iştirakı ilə Zəngəzurun böyük bir hissəsi ermənilərə verildi, nəticədə, Naxçıvanla Azərbaycanın digər torpaqları bir-birindən ayrı salındı.

1923-cü il iyulun 7-də Qarabağın dağlıq hissəsində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin (DQMV) yaradılması ilə gələcək erməni separatçılığının əsası qoyuldu. Bununla yanaşı, Ermənistən SSR hökuməti də Dağlıq Qarabağa olan iddialarını davam etdirdi. 1920-30-cu illərdə istədiklərinə nail ola bilməyən ermənilər 1941-1945-ci illər müharibəsindən sonra yenidən fəallaşdırılar. Ermənistən K(b)P MK katibi Q.Arutyunov 1945-ci ilin noyabrında Stalinə müraciət edərək, Azərbaycan SSR-in DQMV-nin Qarabağ vilayəti kimi Ermənistən SSR-in tərkibinə daxil edilməsi haqqında məsələ qaldırdı. Həmin müraciətin mətni ÜLK(b)P MK katibi G.M.Malenkov tərəfindən təklif üçün Azərbaycan K(b)P MK katibi M.C.Bağirova göndərildi. Bağırovun 1945-ci il 10 dekabr tarixli cavab məktubunda təkzib olunmaz faktlar əsasında sübut edilirdi ki, «Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti ərazi cəhətdən heç vaxt Ermənistən SSR-ə bitişik olmamışdır və hazırda da bitişik deyildir». Bu və digər inkaredilməz faktlardan sonra Ermənistən SSR-in iddiası baş tutmadı.

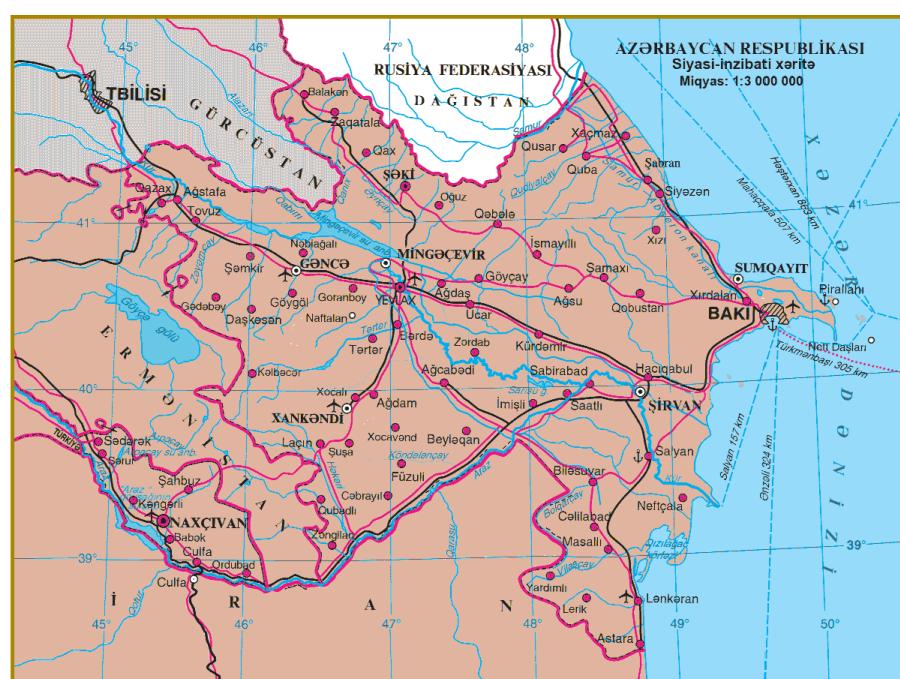
Azərbaycana qarşı ərazi iddialarından əl çəkməyən Ermənistən 1980-ci illərin sonlarında, yaranmış əlverişli şəraitdən istifadə edib, faktik olaraq müharibəyə başladı. Rusiya hərbi qüvvələrinin köməyi ilə 1992-ci ilin fevralında Xocalıda azərbaycanlılara qarşı soyqırımı törədildi, daha sonra Dağlıq Qarabağla birgə onun ətrafındaki 7 rayon (respublika ərazisinin 20%-i) işgal olundu, bir milyona yaxın azərbaycanlı dədə-baba yurdundan didərgin salındı.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası Ermənistən işgal etdiyi torpaqları azad etməsinə dair 4 qətnamə (822, 853, 874 və 884 sayılı) qəbul etsə də, Ermənistən onları yerinə yetirməkdən boyun qaçırdı.

Azərbaycan Respublikası işgal olunmuş torpaqlarının azad edilməsi, dövlətin ərazi bütövlüyünün bərpa olunması, Ermənistan - Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə və ədalətli həll edilməsi üçün dönmədən fəal siyaset yeridir (Xəritə №5).

Xəritə №5: Azərbaycan Respublikası siyasi-inzibati xəritəsi

Qarabağ keçmiş zamanlardan etibarən Azərbaycanın əsas iqtisadi və mədəniyyət mərkəzlərindən biri olub. Burada qədim və orta əsrlərdə Azərbaycanın Bərdə, Beyləqan və b. kimi şəhərləri təşəkkül tapıb. Bərdə şəhəri Albaniyanın paytaxtı kimi böyük iqtisadi funksiyanı da həyata keçirib. Yeni dövrde Şuşa şəhəri yüksək inkişaf mərhələsinə çatıb. Qarabağ dönyanın əsas ticarət mərkəzləri ilə əlaqələrə malik olub, burada istehsal olunan sənətkarlıq məhsulları həmin mərkəzlərə göndərilib. Qarabağ, nəinki Azərbaycan, eləcə də bəşər sivilizasiyasına layıqli töhfələr bəxş edib, dünya musiqisinin nadir incilərindən olan muğamın inkişafına böyük təkan verib.

Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Qarabağın ən mühüm özəlliklərindən biri də özünəməxsus xalçaçılıq məktəbinin formallaşmasındadır.

Kərim Şükürov
tarix elmləri doktor

QARABAĞ XALÇALARI: tarixdən bu günə

Qafqazın qoynunda, Avropa ilə Asiya'nın ayırcıda yerləşən Azərbaycan çox qədim tarixə, zəngin mədəniyyətə malik bir ölkədir.

Hələ qədim dövrdən burada yaşayan əhali sənətkarlıqla məşğul olmuşdur. İlk əvvəl daşda, dulus məmulatlarda və metalda ilkin şəkildə işlənmiş və bizim günümüzədək gəlib çıxmış motivlər sonrakı dövrlərin təsviri sənətində, o cümlədən tətbiqi sənətin müxtəlif növlərində, xalçaların ornament və kompozisiyalarında öz əksini tapmışdır.

Dünyada insanın yarandığı ən qədim məskənlərdən biri olan və əsrlər boyu yalnız Azərbaycanın deyil, bütün Cənubi Qafqazın iqtisadi, siyasi və mədəni həyatında mühüm rol oynayan Qarabağ bölgəsi də qədim mədəniyyət ocaqlarından biridir.

Qarabağın əlverişli təbii coğrafi şəraiti (şirin su qaynaqları, alp çəmənlikləri, sıx meşələri, hündür dağları, şəlalələri, zəngin bitki və heyvanat ələmi, mineralları) bu bölgənin ən qədim insan məskənləri xəritəsinə daxil olmasına səbəb olmuşdur.

Dünyada ən qədim insan məskənlərindən olan Azix və Tağlar mağarasından (Füzuli şəhəri yaxınlığında) arxeoloji qazıntılar zamanı tapılan bir çox əmək alətləri buna aydın sübutdur. Qarabağ bölgəsinin ən qədim sakini olmuş Azix adamı və onun həmdaşları ibtidai mədəniyyətin təşəkkülündə xüsusi yer tutur.

Digər bir arxeoloji abidə olan Qaraköpəktəpə yaşayış yerindən (eradan əvvəl V-IV minilliklər - eramızın XII-XIV əsrləri) el ilə hazırlanan gil qablar, tunc silahlar və başqa zərif naxışlanmış möişət əşyaları əldə edilmişdir.

Qarabağ düzlərinə yaraşiq verən yüzlərlə yaşayış məskəni olan təpələrdən aşkar edilmiş maddi mədəniyyət nümunələri Azərbaycanla birgə

Fransanın, Almanyanın, İngiltərənin, Rusyanın və b. ölkələrin muzeylərini bəzəyir.

Qarabağın Üzərliktəpə ərazisi Qafqazda ilk şəhəripli yaşayış məskənlərindən olmuşdur. Qazıntılar zamanı məlum olmuşdur ki, hazırda hündürlüyü 6-7 m. olan Üzərliktəpədə təxminən eramızdan əvvəl II minilliyyin sonunda 3,5 m. hündürlükdə yaşayış məskəni salmış sakinlər «hərəkət edən ocaq», yəni gildən düzəldilmiş və bir yerdən başqa yerə aparılması mümkün olan man-qalvari kürəciklərdən də istifadə etmişlər. Üzərliktəpədə artıq bu dövrdə bitkilərdən boyaq rəngi almağın sırlarınə bələd olmuşlar və həmin boyaqlar vasitəsilə məişətdə işlətdikləri gil qabların bir çoxunu rəngləmişdilər. Bu məqsədlə onlar, başlıca olaraq iki rəngdən, qara və qırmızıdan istifadə etmişlər.

Qədim sakinlərin məişətində sümük alətlərinin də rolu az olmamışdır. Onlar sümükdən, əsasən, toxuculuq alətləri və tikiş üçün iynələr hazırlayırdılar.

Arxeoloji qazıntılar zamanı məlum olmuşdur ki, yerli əhali arasında əkinçilik və maldarlıqla yanaşı, toxuculuq, boyaqçılıq, dulusçuluq və metalişləmə sahələri daha çox inkişaf etmişdir.

Qədim dünyanın mədəni mərkəzlərindən biri olan Xocalıda arxeoloji qazıntılar zamanı maddi-mədəniyyət qalıqları toplanmışdır. 3-4 min il bundan əvvəl bu ərazidə yaşayan sakinlərin həyatında sənətkarlıq əsas sahələrdən biri kimi xüsusi yer tutmuşdur.

Qarabağın Xocavənd, Ağoğlan və başqa ərazilərindən də zəngin maddi mədəniyyət qalıqları tapılmışdır.

Hələ antik dövrdən Qarabağda Bərdə şəhəri məşhur idi. Bərdə həm iqamətgah, həm hərbi qala, həm ticarət mərkəzi, həm də möhtəşəm sənətkarlıq mərkəzi olmuşdur.

IX əsr ərəb tarixçisi İbn Hövgəl Bərdə şəhərində bəhs edərkən onu «Arranın anası» adlandırmışdır. Mənbələrin verdiyi məlumatə görə VII-X əsrlərdə Bərdədə 100 mindən çox adam yaşamışdır. Şəhərdə dörd böyük bazar, xüsusi sənətkarlıq mərkəzləri mövcud olmuşdur. Bu dövrdə Bərdə ipəyi İrana, Xuzistana ixrac edilir, xüsusi sıfarişlə ipək xalçalar toxunurdu.

Başqa bir müəllif Əl-Müqəddəsi isə yazdı ki, Bərdə baş şəhər olub, bu vilayətin Bağdadıdır. Müəllif gözəl Qarabağ xalçalarından, xüsusən misli bərabəri olmayan «Bərdə» xalçaları haqqında məlumat verir.

Ərəb müəllifi əl-İstehri (X ə.) Bərdədən Hindistana ixrac edilən qızılı boyaq maddəsi (boyaqotu-marena) barədə, əl-Müqəddəsi, Hövqəl isə al-qırmızı boyaların və hətta, Avropaya ixrac edilən «qırmızı» adlı qurdalar barədə məlumat verir.

XI-XII əsrlər Azərbaycanın çiçəklənməsi, onun iqtisadiyyatının yüksəlişi, şəhərlərinin genişlənməsi, bir çox sənətlərin inkişafı dövründür. Bu dövrlərdə bir çox bölgələrlə yanaşı Qarabağ bölgəsinin xalçaları da Yaxın Şərqi bazarlarında böyük şöhrət qazanmışdır.

XIII əsrin I yarısında və XIV əsrin ortalarında uyğur (Türk) və Çin mədəniyyətinin güclü təsirinə məruz qalan monqollar həmin mədəniyyətlərin elementlərini Azərbaycana da gətirmişdilər. Nəticə etibarı ilə Azərbaycan incəsənətində, ilk növbədə xalçaçılıqda yeni süjetlər, kompozisiyalar meydana çıxırdı. Tətbiqi sənətin ən inkişaf etmiş sahələrindən biri olan xalçaçılıqda tətbiq edilən süjet və kompozisiyalar Qarabağ xalçalarında da öz əksini tapmışdır.

XV-XVI əsrlərdə də Azərbaycan incəsənətində, xüsusilə xalçaçılıq sahəsində irəliləyiş var idi. Bu dövrlərdə avropalıların möişətinin əsas bəzəyi olan Azərbaycan xalçaları bir çox Avropa rəssamlarının tablolarında təsvir edilmişdir. Təsvir edilən xalçalar sırasında Qarabağ xalçaları xüsusi yer tutur. Qarabağ qrupuna daxil olan «Muğan» xalçası Hans Memlingin (XV) «Məryəm körpəsi ilə» və «Bir gəncin portreti» tablosunda görünür.

Səfəvilər dövləti hakimiyyəti dövründə (1501-1736) xalçaçılıq istehsalı mərkəzləri sürətlə inkişaf etmişdi. Bu dövrlərdə Qarabağ bölgəsində də nəfis xalçalar istehsal edilirdi.

XVIII əsrədə Qarabağ xalçaçılıq məktəbi, əsasən, Azərbaycanın «mirvari güşəsi» adlandırılan Şuşada cəmlənmişdir.

Bu xalçalar ilk əvvəl Xocavənd adlandırılırdı. XVIII əsrən Xocan, XIX əsrən isə Şuşada yayıldığı müddətdə onlar «Qoca» adı ilə məşhur olurdular. Əslində «Qoca» xalçalarının adı Xocavənd kəndinin adı ilə bağlıdır.

Azərbaycanın Şuşa şəhəri hələ qədim zamanlardan özünün bənzərsiz xalçaları ilə şöhrət qazanmışdır. Xalqın milli ənənələrindən bəhrələnən xalça sənəti bu bölgədə müəyyən inkişaf mərhələləri keçmişdir.

Şuşa Qarabağ xanlığının paytaxtı olduğu dövrdə şəhərdə və onun kəndlərində klassik çəşnili xalçalar toxunurdu. XIX əsrə burada ənənəvi naxışlarla yanaşı Rusiyadan, eləcə də Avropadan gətirilmiş məcməyi, ətirli sabun, çit və digər

müxtəlif məişət əşyalarının üzərindən götürülmüş naxışlardan yeni xalça kompozisiyaları - «Bağçada güllər», «Saxsida güllər», «Bulud» və s. çəşnilər toxunurdu.

1840-1850-ci illərin statistik məlumatlarına görə Şuşa şəhərində sənətkarların sayı iki dəfə çoxalmışdı ki, onların xeyli hissəsini xalçaçılar təşkil edirdi.

Şuşada xalça sənətinin əhalinin əsas məşguliyətlərindən birinə çevrilmişinə əlavə olaraq coğrafi şərait, toxuculuq üçün yararlı xammal ehtiyatının bolluğu və məişətdə bu xammalın geniş tətbiq edilməsi başlıca səbəb olmuşdur. İstər daxili, istərsə də xarici bazarda Qarabağ xalçalarına olan tələbat onun inkişafına hərtərəfli təsir göstərmişdi.

Şuşa İran, Türkiyə, Ərəbistan, Hindistan, Rusiya ilə karvan ticarət yollarının qovşağında yerləşdiyi, həmçinin Qarabağın və bütövlükdə Cənubi Qafqazın sosial-iqtisadi həyatında xüsusi yer tutduğu üçün burada xalçaçılıq dövrün tələbatına uyğun olaraq daim təkmilləşmiş bədii və texnoloji cəhətdən yüksək səviyyəyə çatmışdı.

XIX əsrde Şuşada yüksək toxuculuq məharəti ilə seçilən sənətkarlar çalışırdılar. Burada Xorasan xalçalarından da üstün keyfiyyətdə olan xalçalar toxunurdu.

Azərbaycanın xalçaçılığının Qarabağ qrupuna daxil olan xalçalar arasında özünəməxsus bədii və texnoloji xüsusiyyətləri ilə seçilən Şuşa xalçaları XIX əsrin sonlarında daha böyük uğurlar qazanmışdı.

Azərbaycanın digər bölgələrində olduğu kimi Qarabağda da xalçalar xovlu və xovsuz texnika ilə toxunmaqla iki qrupa bölünür. Birinci qrupa xovsuz texnika ilə toxunan həsir, çətən, buriya, palaz, cecim, kilim, vərni, şəddə, zili, sumax və lədi adlı xalçalar daxildir. Xovsuz xalçalar qrupuna daxil olan xalça və xalça məmulatlarının toxunuşu əlqacların əriş iplərinə «sadə keçirtmə», mürəkkəb keçirtmə və «sadə dolama» üsulu ilə əmələ gəlir.

İkinci qrup xovlu xalçalardır. Bu qrupa xalı və xalçalar daxildir. Xovlu xalçaların toxunuşu «düyünləmə» üsulu, yəni «dolama ilmə» və yaxud «qullabı ilmə» ilə əmələ gəlir.

Sənətşunaslar xovlu və xovsuz xalçaların keçdiyi inkişaf yolunu dörd əsas və ardıcıl dövrə böölürler.

Birinci dövr xalça sənətinin ibtidai dövrüdür. Qarabağda toxunan palaz və cimlər bu dövrə aid edilir. Bu dövrdə toxunan xalça məməlatı bəzəksiz, saya yerli və bir rəngli olurdu. Sonralar toxucular heyvan yunlarının təbii rənglərindən istifadə edərək zolaqlı palazları yaratmışlar.

Xalça sənətinin ibtidai dövrünü təşkil edən və keçirmə üsulu ilə toxunan palaz zolaqlarının üç bədii inkişaf forması vardır:

- a) sadə zolaqlar;
- b) sulu zolaqlar;
- c) naxışlı zolaqlar.

Bu bədii inkişaf formaları cecimlərə də aiddir.

Ümumiyyətlə, «palaz» köcmə həyat tərzi keçirən bir qism əhali arasında və habelə Muğanda, cecim isə Ağcabədi və Cəbrayılda geniş yayılmışdır. Adətən palazlar dik hanalarda, cecimlər isə yer hanalarında toxunurdu.

İkinci dövr xalça sənətinin, texniki və başlıca olaraq, bədii cəhətdən inkişafının ilk dövrüdür. Bu dövrdə sadə dolama texnikası ilə əmələ gələn «kilim» toxuma üsulu inkişaf edir. Bu texnikanın meydana gəlməsi, xalçaların üzərində ibtidai formalarda sadə naxışlar toxumağa imkan yaratmışdır. Azərbaycanın bir çox bölgələrində olduğu kimi, Qarabağda da palaz və kilimlərdən alaçıqlarda, dəyələrdə və eləcə də toyxanalarda, istər daxili bəzək-döşəmə, istərsə də xarici örtük kimi istifadə olunurdu. Kilimlər əsasən Bərdə və Cəbrayılda toxunurdu.

Üçüncü dövr vərni, şəddə, zili, sumax, İadı toxuma üsulu meydana gəlməsi dövrüdür. Mürəkkəb dolama texnikasının çox geniş yayıldığı bu dövrdə xalça bəzəyinin mürəkkəbləşmə və müxtəlif ölçülü naxış elementlərinin inkişafı üçün geniş imkanlar yaranmışdır.

Xalça sənətinin üçüncü dövrünü təşkil edən və mürəkkəb dolama üsulu ilə əmələ gələn şəddə və vərni xalçaları əksər hallarda maldarlıqla məşğul olan yerlərdə toxunurdu. Buna görə də bölgədə bu tipli xalçaların üzərində başlıca olaraq stilləşmiş heyvan təsvirlərinə daha çox təsadüf edilir. Qarabağın dağlıq rayonlarında şəddə və vərni toxunuşlu at, dəvə, öküz çulu, pərdə, məfrəş və s. məişət əşyalarına tez-tez rast gəlinir. Şəddə və vərni istehsalının mənşəyi Bərdə və Naxçıvan olduğu güman edilir. Qarabağ bölgəsində nadir hallarda ipəkdən toxunmuş vərnilərə də təsadüf edilir. Mürəkkəb dolama toxuma üsulu ilə toxunan zili istər toxunuşuna görə, istərsə də bədii cəhətdən şəddə və vərniyə nisbətən daha artıq təkmilləşmişdir.

Qarabağın zili bəzəklərində şətiləşmiş heyvan təsvirlərindən başqa, ibtidai formada bir sıra həndəsi elementlər də meydana gəlmışdır. Ziliklərin əsas toxunma mərkəzi Bərdə olmasına baxmayaraq Ağdamda, Yevlaxda, Füzulidə, Ağcabədiddə, Laçında, Beyləqanda və Kəlbəcərdə də toxunmuşdur. Adı çəkilən bölgələrdə sumax texnikası ilə xalça məmulatları da toxunmuşdur.

Xovsuz xalçaların və xalça məmulatlarının özünə məxsus ornamentləri olur. Bu elementlər üçün palaz zolaqları, kılımlar xas olan klassik elementlər, şəddə və vərni elementləri, zili, ladı, sumax elementləri adı altında birləşərək bir-birindən fərqlənirlər.

Qədim zamanlardan bu günümüzdək istehsal edilən xovsuz xalçalar bütün dövrlərdə digər bölgələrdə olduğu kimi Qarabağ bölgəsində yaşayan əhalinin məişətinin ayrılmaz hissəsi olmuşdur. Qədim xalça ustaları məfrəş, xurcun, heybə, çuval, çul, yüküzü və sair məişət əşyalarının yüngül və yumşaq olmasını nəzərə alaraq, onların əksəriyyətini xovsuz xalçaların toxuma texnikası ilə istehsal edirdilər. Bu adət indi də davam etməkdədir.

Xalça toxuma sənətinin dördüncü dövrü düyünləmə, yəni əvvəllər dolama ilmə, sonralar isə qüllabı ilmə texnikası ilə əmələ gələn xovlu xalça toxuma üsulunun inkişaf etdiyi dövrüdür. Bu dövr istər texniki, istərsə də bədii cəhətdən xalça sənətinin yüksək inkişaf dövrü hesab edilir. Hələ eramızdan əvvəl tətbiq olunan ilmə düyü texnikası, bütün başqa üsullardan fərqli olaraq, mürəkkəb kompozisiyaların tətbiq edilməsinə imkan yaratmışdır. Bu texnikanın inkişafı ilə əlaqədar yeni istehsal alətləri (dəmir qayçı, bıçaq) meydana gəlmişdir. İstər xovlu və istərsə də xovsuz xalçaların toxunma prosesində digər istehsal alətlərindən (həvə və kirkidən) istifadə etmişlər.

Xalça sənətinin tədqiqatı ilə məşğul olan sənətşünaslar Qarabağ xalçalarını üç qrupa bölürler:

1. Aran qrupu. Bu qrupa Bərdə və Ağcabədi rayonlarının xalçaları daxildir. Bərdə rayonunun keçmişdə məşhur olan «Bərdə», «Xan-Qərvənd», «Açma-yumma», «Aran», «Qoca», «Buynuz», «Dəryanur», «Balıq», «Şabalıt buta» adlı xovlu xalçaları və şəddə, vərni və zili kimi xovsuz xalçaları olmuşdur. Bu qrupa daxil olan xalçaları xalça ustaları «Aran» xalçası da adlandırdılar. Naxçıvan xalçası da texniki xususiyətlərinə görə Qarabağ xalçalarına uyğun olduğu üçün bu qrupa daxil edilir.

Ağcabədinin xovlu xalçalarından «Lemberan», «Qarabağ», «Xantirmə» və xovsuz xalçalarından cecim və ziliklər də çox yayılmışdır. Bu rayonda «Qaraqoyunlu» xalçası da toxunmuşdur.

2. Şuşa qrupu. Bu qrupa «Malibeyli», «Lempə», «Bağçada güllər», «Saxsida güllər», «Nəlbəkigül», «Bulud» adlı məşhur xalçalar daxildir. Burada «Atlı-itli», «Rüstəm və Söhrab», «Dəryanur» adlı xalçalar da toxunurdu. Şuşa qrupuna daxil olan «Lempə» xalçası Qarabağın bütün xalçaçılıq mərkəzlərində toxunmuşdur.

3. Cəbrayıł qrupu. Bu qrupa «Xanlıq», «Qaraqoyunlu», «Qubadlı», «Kurd», «Qasımıshağı», «Bəhmənli», «Muğan», «Talış», xovsuz xalçalardan isə palaz və kilimlər daxildir.

Qarabağın dağlıq zonasında XIX əsrə xalça istehsalında Şuşa ilə yanaşı Daşbulaq, Dovşanlı, Çanaqçı, Tuğ, Tağlar və digər kəndlər əsas rol oynamışlar. Dağlıq zonaya nisbətən xammalla, şübhəsiz ki, daha yaxşı təmin olunmuş aran rayonlarında Cəbrayıł, Ağdam, Bərdə, Füzuli və Yevlax xalça istehsalında əsas yer tutur. Bu mərkəzlərin hər birində, əhalisi satış üçün intensiv şəkildə xalça toxuyan, müəyyən miqdarda kəndlər mövcud olmuşdur. Qarabağın xovlu və xovsuz xalçalarının ölçüsü başqa xalçalara nisbətən böyükür. Bu bölgədə 2 kv. m.-dən 20 kv. m-ə kimi ölçüsü olan xalçalar toxunurdu. Bəzən ölçüsü 25 və 30 kv. metr olan xalçalara da rast gəlmək olur.

Qarabağ xalı - xalçalarının ilmə sıxlığı 30x30-dan 40x40-a qədər olur. Bu bölgənin xalçalarında bir kvadrat metrdə 90.000-dən 160.000-nə qədər ilmə yerləşir. Bəzən bir kvadrat metrdə 200.000 ilməsi olan xalçalara da təsadüf edilir. Bu xalçalar qullabı ilmə toxunuşlu olur.

Qarabağ qrupuna daxil olan xalçaların ilmə hündürlüyü, yəni qalınlığı 6 milimetrən 10 mm.-ə qədər olur. Burada toxunan xalçalar əksər hallarda uzunsov olur. Bu xalçaların sıxlığı orta və az olmasına baxmayaraq möhkəm, qalın və xeyli davamlı olur.

Qarabağ xalçalarının kompozisiyası zəngin olur, yəni bu xalçalar mürəkkəb kompozisiya quruluşuna malikdir.

Azərbaycanın digər bölgələrində olduğu kimi Qarabağ bölgəsində də xalça sənətinin inkişaf dövrünü təşkil edən xovlu xalçaların kompozisiyası müxtəlif formalı elementlərdən qurulmuşdur.

Ümumiyyətlə, xalça kompozisiyası iki hissədən ibarət olur:

1. ara sahə;

2. haşiyə qurşağı.

Ara sahə ilə haşiyə ornamentləri bir-biri ilə üzvü surətdə bağlı olur.

Qarabağ xalçalarının ara sahəsinin bəzəyini bitki elementləri, məişət əşyalarının təsvirləri, canlıların təsvirləri (insan təsvirləri, heyvan təsvirləri), müxtəlif formalı elementlər (pilləlilər, kvadrat və düzbucaqlılar, çoxbucaqlılar, qarmaqlılar, dilikli-itibucuqları, sancaqlılar və ya tikanlılar, dəyirmilər, səkkizguşeli ulduzlar, qeyri-müəyyən formalılar) təşkil edir.

Qarabağ xalçalarında təsvir edilən bitki elementləri öz formalarına görə iki növə bölünür:

1. həndəsiləşdirilmiş elementlər;

2. əyri xətli elementlər.

Həndəsiləşdirilmiş elementlər, əsasən, xalça kompozisiyasında doldurucu elementlər kimi və yaxud köməkçi, bağlayıcı rolunu oynayırlar. Bu elementlər Azərbaycanın digər bölgələrinə nisbətən, Qarabağ qrupuna daxil olan xalçalarda daha çox işlədir.

Əyrixətılırlar həndəsiləşmiş bitki elementlərinə nisbətən daha da stilləşmiş formada olur. XV-XVI əsrlərdə Təbriz xalça məktəbinin nümunələrində daha çox tətbiq edilən bu formalar, nəinki «Qarabağ», hətta Yaxın Şərqi və Kiçik Asiya xalça məktəbinə də qüvvətli təsir göstərmişdir.

Qarabağ xalçalarında müxtəlif heyvan təsvirlərinə – ev heyvanlarına, vəhşi heyvanlara, o cümlədən quş və həşərat təsvirlərinə rast gəlmək olur.

Qarabağ xalçalarında tez-tez rast gəlinən maral bütün türklərin eyni rəmzi mənası olan ümumi totem idi. Türkəlli xalqların təsəvvüründə maral yüksəliş rəmzi və böyük güc nişanəsi idi. Maralın dövri olaraq təzələnən ağacabənzər buynuzları cavanlaşdırma, daima təzələnmə və zamanın gedışını genişləndirmə rəmzi kimi yozulur.

Azərbaycanın bir çox bölgələrində toxunan xalçalarda təsvir edilən at fiqurlarına Qarabağ bölgəsinin xalçalarında da tez-tez təsadüf edilir. At köçəri oğuz qəbilələrində əsas totemlərdən biri olmuşdur.

Şumerlər (Altay türklərinin Mesopotamiyada məskunlaşmış nəsilləri hesab olunur) arabanı keşf etdikdən sonra ilk dəfə olaraq ona at qoşmuşlar. At toteminə sitayış günəş ilə əlaqədar idi. Oğuz türklərinin məskunlaşmış olduğu

yerlərdə ata böyük ehtiram olmuş və onların ata sitayış etməsi haqda çoxlu faktlar vardır. Altay ailəsi qəbilələrinin buğa, şir, at, pələng, qartal, əjdaha, maral, qurd kimi totemləri - dini rəmzləri məlumdur.

Su mənşəli sayılan buğa (öküz) qüvvət və qüdrəti təcəssüm etdirən totemdir. Buğanın qədim təsvirləri Şumerdə, Qafqaz Albaniyasında və Mərkəzi Asiyada tapılmışdır.

Ay səcdəgahı sayılan buğa (öküz) surəti XV əsr Şirvanşahlar dövlətinin gerbinin mərkəzini bəzəyir. Buğa surətinin ay mənşəli olmasına bir işarə olaraq onun buynuzları bilərəkdən aypara şəklində nəzərə çarpdırılmışdır.

Qarabağ xalçalarında təsvir edilən pələng türk xalqlarının anlayışında qüvvə təcəssümü, insana xas olan bütün hissələrin daşıyıcısı idi. Qədim Azərbaycanda, Mərkəzi Asiyada, Altayda, Yeniseydə pələng qəbilələrin genealogiyasının təşəkkülündə böyük rol oynamışdır və əsas totemlərdən biri idi. Pələng fiquru da qədim Altay astronomik təqvimində yer almışdır.

Qarabağ xalçalarında rast gəlinən qartal (tərlan) günəş, işıq mənbəyi totemidir. Türk xalqlarının incəsəntində qartal günəş, od, ildirim və şimşek hökm-darı sayılır.

Qarabağ xalçalarında tez-tez rast gəlinən əjdaha totemi Azərbaycanda, Türk-mənistanda, habelə Sibir ərazilərində xalqların məişətində və incəsənətində geniş yayılmış mifik heyvandır. Əjdaha totemi insanın həyatının uğurlu keçməsi üçün ona yardımçı olan heyvan ruhudur.

Əjdaha güclülük, çeviklik, müdriklik, uzaqgörənlik təcəssümüdür. Şaman mərasimlərində əjdahaların həmişə irəlidə gedib yola işıq saldıqları təsəvvür edilirdi. Qədim insanlar əjdahanın olmasına inanırdılar.

Qarabağ xalçalarında şir təsvirlərinə də təsadüf edilir. Şir Şərqdə ta qədim-lərdən günəş, od, aydınlıq və qüdrət təcəssümü kimi qəbul olunmuşdu. Şumer-lərin mühabibə Allahı qanadlı şir şəklində təsvir edilirdi.

Qədim türklərin dini əqidələrində totem görüşləri mühüm yer tuturdu. Totem-izm ən qədim dini forma idi. Totem dedikdə qədim əcdadlarımızın bu və ya digər heyvan, yaxud bitkiyə inamı nəzərdə tutulurdu. Totem qəbilənin rəmzi idi. Qədim insan seçdiyi totemin qəbilə üzvlərini qorumaq iqtidarında olmasına inanırdı.

Qarabağ xalçalarında ümumi kompozisiyada əsas yer tutan və ən çox gözə çarpan elementlər bütün xalça kompozisiyalarında olduğu kimi beş qrupa bölünür:

a) Butalar. Azərbaycan ornamentlərində çox geniş istifadə olunan buta Qarabağın həm xovsuz, həm də xovlu xalçalarında təsvir edilir.

Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində xalça kompozisiyasında kök salmış buta Qarabağ xalçalarında da müxtəlif formalarda işlənmişdir. Qarabağın «Şabalıt buta» adlanan kompozisiyası öz bədii tərtibatına görə digər bölgələrin «buta» təsvirli xalçalarından seçilir.

b) Kətəbələr. Xalça kompozisiyasında kətəbə doldurucu vəzifəsini ifa edir. Adətən uzunsov kətəbələrin üzərində toxucular müxtəlif yazılar, süjetli kompozisiyalar və yaxud müstəqil quruluşlu ornametlər yerləşdirirlər.

c) Anagüllər. Xalça kompozisiyası üçün xarakterik olan bu elementlərin xalçaların adlarının müəyyənləşdirilməsində əsas və əhəmiyyətli rolü vardır. Qarabağın «Qoca» adlı xalcasında «ana güllər» çox təkrar olunur.

ç) Göl və ya kiçik xonçalar. Qarabağ xalçalarında tez-tez rast gəlinən «göl», «xonça», «padnos» istilahları medalyon mənasını daşıyır. Azərbaycanın bütün bölgələrində toxunan xalçalarda təsadüf edilən göllər öz formalarına görə müxtəlif olduğu kimi Qarabağda toxunan xalçalarda da müxtəlif formalarda təsvir edilirlər.

d) Qubbalar. Qubbalar əsas elementlər qrupuna daxildir və adətən xalça kompozisiyasında böyük göllərin başında (qurtaracağında) yerləşdirilir. Toxucular bu elementləri «başlıq» və yaxud «heykəlbaşı» adlandırırlar.

Haşıyə bəzəyinin elementləri iki növə bölündür:

- 1) haşıyənin qarışlarını təşkil edən elementlər;
- 2) haşıyə qurşağıını təşkil edən zolaqlar.

Haşıyə qarışlarını təşkil edən elementlər haşıyələrin kompozisiyasını təşkil edir və qarışları əmələ getirir. Bu elementlər qarışyanı, bağlayıcı və ya qarışortası vəzifəsini daşıyır.

Haşıyə qurşağıını təşkil edən elementlərə «su»lar, «siçandışılər», «mədaxilər», «zəncirələr», «bala haşıyələr», «ara haşıyələr», «cağ»lar aiddir.

Qarabağ xalçalarının rəng palitrası çox zəngindir. Bu xalçaların rəngləri şux və parlaq olur. Bu rənglər Qarabağın təbii coğrafi şəraiti, gözəl mənzərələri, bağları, meşələri və yaşıl çəmənlikləri ilə əlaqədar olaraq meydana gəlmüşdür. Bu bölgədə qırmızı və çəhrayı rənglər boyaq («marena») bitkisindən və qırmızı rəng bəzən «qırmızı» adlanan qurddan, sarı və sarımtıl rənglər sarıçöp, sarigüldən, noxudu və ya şəkəri rənglər - soğan və alma qabığından, palid rəngi - qoz

qabığından, surmeyi və göy rənglər - təbii indiqdan alınırı.

Qarabağda təbii rənglərin boyama qabiliyyətini artırmaq məqsədilə toxucular arasında çox tətbiq edilən zəy, duz, mal sıdiyindən və başqa bərkidici maddələrdən istifadə edirdilər. XIX əsrin axırlarından başlayaraq Azərbaycanın bir çox bölgələrində olduğu kimi Qarabağda, xüsusilə Şuşada bəzən saxta boyası (sabit olmayan) ilə boyanan xalçalara da təsadüf edildi. Əlbəttə, Azərbaycan xalçalarına xas olmayan bu boyaq üsulu xalçaların bədii xüsusiyyətini azaldırdı.

Qarabağ xalça sənətinin rəng xüsusiyyətlərindən biri də budur ki, xalq ustaları tovolların isti-soyuqluğunu, kontrastlılığını, rəng ahəngdarlığını, qanuna uyğunluğunu yaxından hiss etmişlər və nəticədə göz oxşayan, xoşagəlimli rəng palitrası yaratmışlar.

«Sehri ilmələr» qalereyasının Qarabağ kolleksiyasına daxil olan xalçalardakı zəngin naxış tərtibatı, rəng uyğunluğu buna bir daha sübutdur. Zəngin kolleksiyaya malik olan qalereyada Azərbaycanın qocaman xalça ustalarının qədim dövrlərdən bu günümüzdək yaratdıqları kompozisiyalar ənənəvi surətdə bu günkü xalçalarda tətbiq edildi. Qarabağ bölgəsinin demək olar ki, bütün kompozisiyaları toxucular tərəfindən yüksək peşəkarlıqla toxunur və bu sənətin sırları bu günkü və gələcək nəsillərə ötürülür.

Qədim tarixə, zəngin naxış tərtibatına və ahəngdar rəng quruluşuna malik olan Qarabağ xalçaları əsrlər boyu bu diyara səfər etmiş səyahətçilərin, tədqiqatçıların diqqətini cəlb etmişdir.

Məişətə rahatlıq gətirən və gözəllik bəxş edən Azərbaycan xalçaları müxtəlif dövrlərdə əcnəbilərin zövqünü oxşamış və onlarda alıcılıq həvəsini oyatmışdır.

Əcnəbilərin, əsasən, Amerika və avropalıların məişətinə nüfuz edən xalça və xalça kompozisiyası əsasında toxunan tikmələr bu gün dunyanın bir çox ölkələrində yaşayan kolleksionerlərin və muzeylərin sənət əsərləri içərisində ən dəyərli və nadir incilər kimi saxlanılır və nümayiş edilir.

МАСШТАБНЫЙ ПРОЕКТ: «КОВРОВЫЕ ШКОЛЫ АЗЕРБАЙДЖАНА»

Обладающая древней и богатой историей азербайджанская культура благодаря заботе великого лидера Гейдара Алиева поднялась на новые вершины. С учетом исторических традиций азербайджанской культуры, Гейдар Алиев сформировал концепцию ее современного развития. Нынешний Президент Азербайджана Ильхам Алиев успешна продолжает общенационального лидера, в том числе и области культуры.

Большую роль в осуществлении идей великого лидера также играет Фонд Гейдара Алиева и его президент, первая леди Азербайджана, посол доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО, депутат Милли Меджлиса Мехрибан Алиева. Под ее руководством Фонд реализовал различные проекты по развитию азербайджанской культуры. Для популяризации азербайджанского мугама в мире Фонд подготовил комплект компакт-дисков «Карабахские ханенде». В Баку был открыт Международный центр мугама, а также проведен 1-й Международный фестиваль мугама. В результате деятельности Фонда ряд исторических и природных памятников Азербайджана, таких как Дворец Ширваншахов, Аташях и Гобустан, были внесены в Список мирового культурного наследия ЮНЕСКО.

Правительство Азербайджана также уделяет большое внимание развитию национального ковроделия. 7 декабря 2004 года Президент Ильхам Алиев подписал Закон Азербайджанской Республики, «О сохранении и развитии азербайджанского коврового искусства». В законе говорится, что «азербайджанский ковер является достижением материального и духовного наследия азербайджанского народа, а также его интеллектуальной деятельности, и представляет собой эстетические взгляды и национально-культурную специфику народа».

В 2005 г., вскоре после опубликования данного Закона, был издан декрет о применении Закона. Оба документа позволили открыть новую главу в истории развития национального ковроделия.

Кроме того, государство также стремится популяризировать этот вид искусства. 18 марта 2006 года Президент Ильхам Алиев посетил Музей азербай-

джанского ковра и прикладного искусства, располагающийся ныне в Бакинском музейном центре, в котором также находятся несколько других музеев, и пообещал построить новое здание Музея Ковра. 15 мая 2008 года глава государства участвовал на официальной церемонии закладки фундамента нового здания Музея, который будет располагаться в Приморском Парке. Держа под контролем ход строительных работ, Президент посетил строительный участок в декабре 2009 года.

Внимание Президента к азербайджанскому ковру оказалось большую поддержку в подготовке файла номинации азербайджанского ковра на внесение его в 2010 году в Репрезентативный список мирового нематериального культурного наследия ЮНЕСКО.

Высоко цения участие государства в развитии азербайджанской культуры и ковроткачества, ООО «Азер-Ильме» участвовало в реализации этой исторической миссии. Компания реализовала несколько проектов в этой области, еще больше проектов предстоит осуществить. Среди них особое внимание уделено проекту «Ковровые школы Азербайджана», который включает создание солидных трудов об азербайджанском ковре, проведение выставок ковров из коллекции Галереи «Волшебные узелки», публикацию буклетов и т.д.

Азербайджанское ковровое искусство, воплотившее в волшебных узорах духовный мир народа, его восприятие красоты, природный талант, философские взгляды на жизнь, имеет древнюю историю.

Согласно письменным источникам, искусство азербайджанского ковра развивалось уже со 2-го тысячелетия до н.э. Его развитие стимулировалось наличием богатых местных природных ресурсов и изобилием шерсти, производившейся местным населением, занятым скотоводством. Кочевники использовали ковры для возведения жилища, покрытия полов, в качестве занавесей и т.д. Ковры были как утилитарными предметами, так и произведениями искусства.

Развитие на территории Азербайджана овцеводства привело к появлению необходимой для ковроделия неисчерпаемой сырьевой базы.

Каждая из ковродельческих зон Азербайджана отличается своими собственными видами шерсти и натуральных красок. На Кавказе разводили 13 пород овец, из них 9 - в Азербайджане. Порода «бозах» давала блестящую и мягкую шерсть и разводилась в Гяндже и Газахе, овцы породы «шахсеван» разводились в Баку, а «балбас», «маку» и «мугань» - в Южном Азербайджане.

Чтобы изготовить пряжу для ковра, шерсть вначале стригли, затем мыли, обезжиривали и отбеливали. После этого из шерсти пряли пряжу и окрашивали ее.

Для окрашивания использовались краски животного и растительного происхождения. Пурпур, дубовый червь, марена и красный сандал использовались для получения красных оттенков. Опавшая желтая листва, шелковицы и шелуха лука-желтого; куркума-темно желтого цвета; индиго-синих оттенков.

Одновременно с этим в Азербайджане также развивалось красильное ремесло.

Развитие ковроткачества в Азербайджане началось с появления первых плетеных циновок, таких как хесир и бурия, и безворсовых текстилей «палас», «килим», «джеджим», «лады», «зили», «варни» и «сумах». Однако именно ворсовые ковры позволили осуществить самые смелые художественные идеи.

Географическое расположение и природа страны играли большую роль в развитии ковроткаческих школ и их особенностей. Например, толстые ковры с высоким и рыхлым ворсом из грубой шерсти ткались в высокогорных районах. И наоборот, ковры с коротким и плотным ворсом ткались в низменных зонах.

Размер ворсовых ковров определялся их использованием. Типами маленьких ковров были «намазлык», «пушту», «тахт-юстю» и «халча». Большие ковры – «халы», «кенаре» и «даст-хали-габа» (комплект ковров различного размера).

Сведения об азербайджанских коврах можно найти в различных исторических документах, написанных древнегреческими историками Геродотом и Ксенофонтом (5-й век до н.э.), историком из Кавказской Албании Моисеем Каланкатуйским (7-й век н.э.), китайским путешественником Сюань Цзаном, арабскими путешественниками Аль-Мовсуди, Аль-Мугаддаси и Аль-Истехи.

Уже в Средневековый период азербайджанские ковры экспорттировались в различные страны. В 14-м столетии они вывозились в Европу. Ковры были изображены на картинах итальянских, голландских и фламандских живописцев 14-го - 18-го столетий, например, «Мария с младенцем» Ганса Мемлинга и «Послы» Ганса Гольбейна (16-й век); «Благовещение» Карло Кривелли (15-й век). На этих картинах представлены Карабахские, Гянджинские и Газахские ковры.

Сегодня многие музеи в мире хранят азербайджанские ковры.

Азербайджанские ковры разделены на 7 зональных групп: Губинские, Бакинские, Ширванские, Гянджинские, Газахские, Карабахские и Тебризские. Эти ковры отличаются своими узорами, мотивами, колоритом и техникой плетения.

Данная книга об азербайджанских коврах из Карабаха является первым изданием в проекте «Ковровые школы Азербайджана».

КАРАБАХСКАЯ ЗОНА АЗЕРБАЙДЖАНА

Исторический очерк

Карабах - один из самых древних исторических регионов Азербайджана. Он охватывает Малый Кавказ и территорию между реками Кура и Араз. Согласно некоторым историческим источникам, слово «Карабах» впервые стало использоваться в 7-м столетии, а в широком обращении оно употреблялось с 12-го столетия. Это слово произошло от слияния слов «гара» (черный) и «баг» (сад). (На тюркских языках, особенно азербайджанском, «гара» также означает «большой», «толстый», «плотный»). Некоторые ученые полагают, что «гарабах» также означает « большой сад», «сад красоты». В некоторых документах нагорную часть Карабаха называют Арцах. Этимологические исследования показали, что слово произошло от «сак» - названия одного из древних тюркских племен, живших в Карабахе. Полагают, что «Арцах» является стяжением слов «ар» (человек) и «сак», что означает значение «человек из сака».

Карабах также считают землей с одной из древнейших историй в мире. Поселение и остатки примитивного человека, найденные в Азыхской пещере (Физулинский район), позволяют считать Карабах, наряду со Средиземноморьем и Восточной Африкой, одним из тех мест, где развивался современный человек.

Примитивные инструменты, обнаруженные в Азыхской пещере, были идентифицированы как образцы Гурчайской культуры. В 1968 году там был найден фрагмент нижней челюсти примитивного человека. Найденную назвали «Азыхантропус» (350- 400-е тысячелетия до н.э.). В период Каменного века, особенно Энеолит (6-4-е тысячелетие до н.э.), а также в Бронзовый век и ранний Железный век (середина 4-го - начало 1-го тысячелетия до н.э.), в истории Карабаха происходили

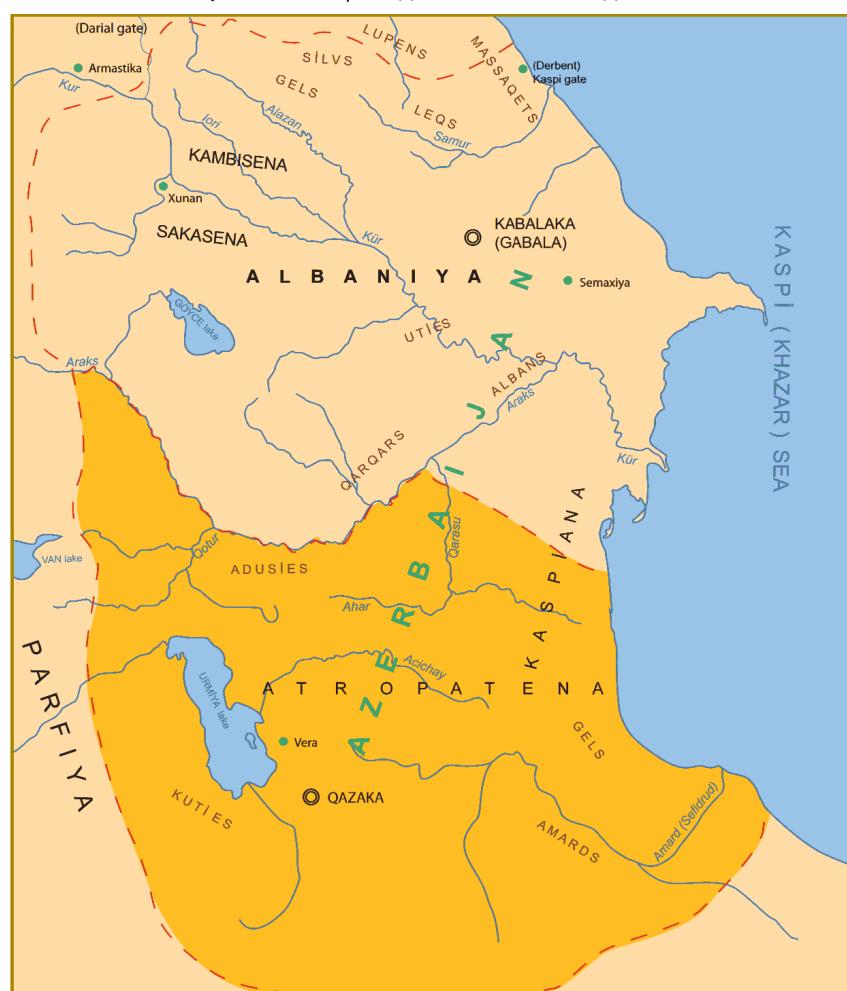
Карта № 1: Азербайджан в IV - III вв. до н. э.

решающие изменения. Поздний Бронзовый век и ранний Железный век назвали Ходжалы-гедабекской культурой. В одном из могильников на территории Ходжалы были обнаружены агатовые бусы, на которых были выгравированы клинообразные письмена с упоминанием ассирийского царя Ададнерири.

Во все исторические периоды Карабах был частью Азербайджана. В древности и раннем Средневековье Карабах принадлежал Кавказской Албании (4-й век до н.э. - 7-й век нашей эры) (карта № 1). После того, как в Албании христианство стало государственной религией, оно широко распространилось в Карабахе, особенно в горных областях.

Вторжение арабов в Азербайджан в 7-ом - 9-ом веках и последующее падение Албанского государства в 705 году сильно повлияло на дальнейшую историю Карабаха. Перед арабским завоеванием население области было моноэтническим, но после вторжения ситуация изменилась. Из-за разрушительной политики Халифата влияние Албанской Церкви в Нагорном Карабахе уменьшилось. В результате, Армяно-григорианской Церкви удалось усилить свое влияние в этом регионе. Ситуация сформировала благоприятные условия для укрепления власти Армянской Церкви среди албанских христиан Карабаха. Процесс, в свою очередь, побуждал местных албанцев принять Григорианскую ветвь христианства и, позднее, армянский язык.

После краха Арабского Халифата Карабах последовательно присо-

Источник: Исторический атлас Азербайджана. Баку, 2007, стр.14

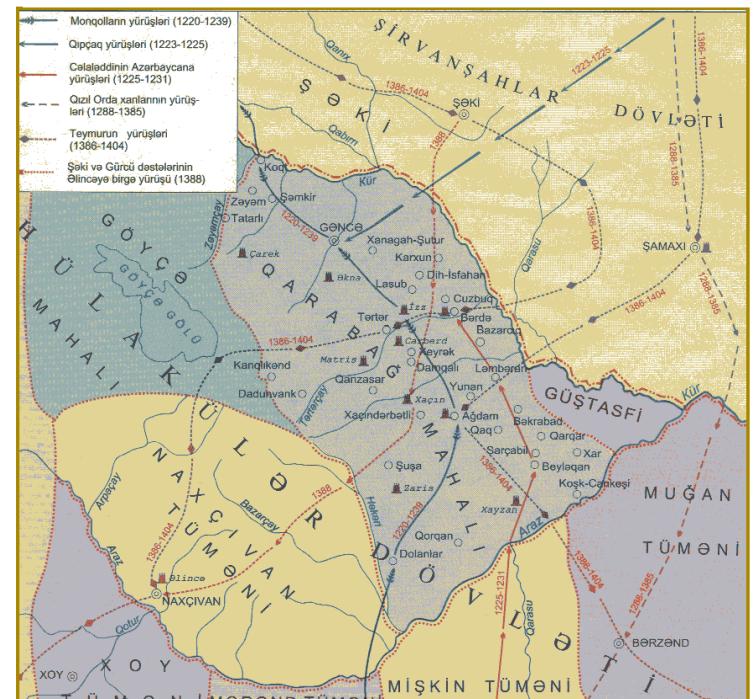
единялся к различным государствам: азербайджанскому государству Шеддадидов (975-1075), Сельджукской империи (середина 11-го - начало 12-го веков), азербайджанскому государству Атабеков (1136-1225). В конце 12-го - начале 13-го веков в Нагорном Карабахе возникло княжество Хачин. Позднее также появилось множество мелких местных царств (Варанда, Дизаг, Гюлистан (Талыш), Чилаборд). В 13-м - 14-м веках Карабах был присоединен к Монгольской империи, а в конце 14-го - 15-го веков - к государству Тимуридов (карта № 2). Правитель Ширвана Ибрагим I (1382-1417) присоединил равнинный Карабах к своему царству.

В 15-м - начале 18-го века Карабах входил в состав многих государств, таких как Кара-койунлу (1410-1468), Ак-койунлу (1468-1501) и Сефевидское государство (1501-1736).

При правлении династии Сефевидов Карабахское и Гянджинское ханства были объединены в одну провинцию. Во время военных конфликтов между Сефевидами и Османской империей в 1514-1555, 1578-1590 годах Карабах был спорной территорией. В 1593 году, после того как Карабах был присоединен к Османской империи, в области была проведена перепись населения. Согласно документу, 61 % населения в Гянджа-Карабахской провинции были мусульманами, а остальные - немусульманами. Немусульманами фактически были обращенные в христианство (вернее, григорианские) албанцы.

В первой четверти 18-го века Азербайджан был поделен между Ираном, Россией и Османской империей, при этом Карабах был присоединен к последней. Официальные турецкие документы того периода свидетельствуют,

Карта № 2: Карабах в XIII-XIV вв.

Источник: Исторический атлас Азербайджана. Баку, 2007, стр. 23

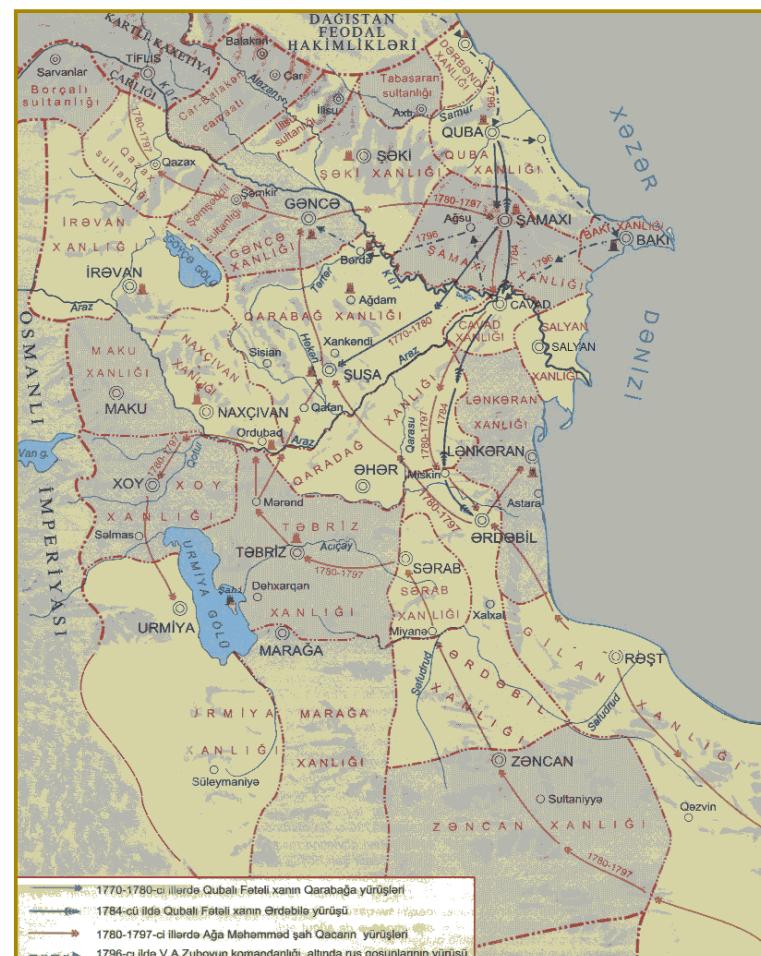
что азербайджанцы были основным населением области. Согласно источникам, в 1724 году в Гяндже-Карабахе было 122 000 жителей: 80 300 (66 %) из них были азербайджанцы, 37 800 (31%) - арменизированные албанцы и 3 700 (3%-ых) - курды.

Российский царь Петр Великий (1682/89-1725) после захвата Каспийского побережья Азербайджана придавал большое значение укреплению российского влияния в этом регионе посредством армян. С этой целью он издал указ от 10 ноября 1724 года, где повелевал российским войскам приветствовать и защищать тех армян, которые желали обосноваться на оккупированной территории Азербайджана, и предоставлять им жилье и плодородные земли. Дабы достичь этой цели, русские попытались изгнать местное мусульманское население.

В 1736 году Надир-шах сместил последнего Сефевидского шаха Аббаса III. Однако губернаторы Гянджа-Карабахской провинции отказались признать его законным правителем. Использование против них силы вызвало среди албанских царей еще большие сепаратистские настроения.

После смерти Надир-шаха в 1747 году в Азербайджане появились независимые ханства (карта № 3). Прежняя Гянджа-Карабахская провинция распалась на два ханства – Гянджинское и Карабахское. Карабахское ханство сыграло важ-

Карта № 3: Азербайджанские ханства, 2-я пол. XVIII в.

Источник: Исторический атлас Азербайджана. Баку, 2007, стр.32

ную роль в истории Азербайджанского государства. Основатель Карабахского ханства Панахали-хан (1747-1763) реализовал важные меры по развитию политической, социальной, экономической и культурной жизни региона. Город Шуша стал столицей ханства. Панахали-хан продолжил решительную борьбу с сепаратизмом албанских царей.

Его сын Ибрагимхалил-хан (1763-1806) продолжал объединять и развивать ханство. В конечном счете, попытка «крестового похода» албанских царей и их союзника России потерпела неудачу.

В конце 18-го века Карабаху неоднократно угрожал Ага Мамед Шах Каджар (1795-1797). В 1795 году он осаждал Шушу в течение 33 дней. Наконец, в 1797 году он захватил город, но позже был там убит.

В конце 18-го – начале 19-го веков Россия усилила свою колониальную экспансию на Южном Кавказе. В 1801 году Южная Грузия была насильственно присоединена к Российской империи, а в 1803 и 1804 годах на очереди были Джар-Балаканско и Гянджинское ханства. При этих обстоятельствах 14 мая 1805 Карабахское ханство было вынуждено подписать с Россией Куракчайское соглашение. Ханство было фактически захвачено и там был установлен оккупационный режим. В 1806 года Ибрагим-хан и его семья были безжалостно убиты. В результате положение Мехдигулу-хана, который пришел к власти в Карабахе, было ослаблено.

Российская империя стремилась, с одной стороны, уменьшить влияние местного мусульманского населения и его правителей, а с другой, усиливать статус армян. С этой целью в 1822 году ханство было преобразовано в провинцию, и там было установлено комендантское правление. Карабахская провинция была присоединена к Военно-мусульманскому округу (со штабом в Шуше). В тот период российский генерал-лейтенант В.К.Мадатов, армянин по происхождению, учредил в Карабахе армяно-российское колониальное правительство. 10 апреля 1840 года Карабах был административно преобразован в Шушинский округ, подчинявшийся Каспийской губернии (ее центр был в Шемахе). В результате Карабах потерял свое политическое значение и сохранился только как географическое обозначение. В 1846 году Шу-

шинский округ стал частью новосозданной Шемахинской губернии (которая с 1859 года стала называться Бакинской губернией). В 1867 году Шуша была присоединена к Елизаветпольской (Гянджинской) губернии. Шушинский округ состоял из Зангерурского, Джаванширского и Джебраильского районов. Таким образом, Шушинский округ потерял свое собственное административно-политическое управление.

Завоевание Российской империей Северного Азербайджана сопровождалось ростом численности армянского населения на этих территориях, особенно в Карабахе. После того, как в 1828 был подписан Туркманчайский договор, эта политика стала еще более последовательной. Пункт №15 договора предусматривал миграцию и размещение армян на данной территории. Эдирнский договор (1829 г.) разрешил миграцию армян из Османской Турции на новые российские земли, особенно в Карабах. Таким образом, был сделан еще один шаг по изменению этнического состава населения Карабаха в пользу армян. В 1823 году по приказу российского главнокомандующего на Южном Кавказе А.П.Ермолова (1816-1927 гг.) была проведена перепись населения Карабаха. Согласно ей, общее количество местных дворов было 20 095, среди них:

15 729 азербайджанских семей (78.3 %) - 1 111 - в городах и 14 618 - в деревнях;

4 366 армянских семей (21.7 %) - 421 - в городах, 3 945 - в деревнях.

Массовая миграция армян в Карабах привела к появлению новых армянских деревень, таких как Марагалы, Джаниат и т.д. (Позднее, в 20-м веке, предъявляя Азербайджану территориальные претензии, армяне попытались уничтожить факты и материальные свидетельства того переселения). Согласно официальной информации, в период с 1828 по 1830 годы 90 тысяч турецких армян и 40 тысяч иранских армян переселились в Северный Азербайджан и Карабах. С учетом неофициальных мигрантов общее количество достигло 200 тысяч человек.

Однако армянское переселение продолжалось и в более поздние годы. В 1911 году, согласно официальным источникам, на Южном Кавказе жили 1,3 миллиона армян, 1 миллион которых были переселен-

цами. В 1916 году 51 % населения Карабаха (в пределах прежних границ ханства) составляли азербайджанцы и 46 % - армяне. Большая часть армян, которые мигрировали в эту область, осели в Нагорном Карабахе. В результате проармянской политики, проводившейся Россией, количество армян в местных органах власти и число переселенцев возросло, а их экономическое положение в Карабахе усилилось. Таким образом, пользуясь сильным влиянием в общественных, экономических, военно-политических и культурных структурах региона, армяне, имея поддержку русских, начали открытую борьбу за реализацию своей утопической идеи «Великая Армения». Эта идея подразумевала, среди прочего, убийство тюрок-мусульман в Карабахе, Иреване, Нахчыване и других областях Азербайджана, а также захват этих территорий.

Карта № 4: Азербайджанская Демократическая Республика, 1918-1920 гг.

Источник: Исторический атлас Азербайджана. Баку, 2007, стр.46

После того как в конце 19-го столетия вооруженное выступление армян против Османской Турции потерпело неудачу, эта борьба переместилась в Северный Азербайджан. Это ухудшило и без того сложную ситуацию в Карабахе. В 1905 году армяне совершили массовые убийства азербайджанского населения. Эту резню теперь именуют «армяно-мусульманским столкновением». Геноцид, совершенный армянами в отношении азербайджанского населения Карабаха, был еще более опустошительным. Однако армяне, не удовлетворившись этим, использовали в своих интересах ситуацию, которая сложилась во время Первой Мировой войны (1914-1918), и в 1918 году совершили резню в Баку и других районах Азербайджана.

Образование 28 мая 1918 года Азербайджанской демократической республики (АДР) было важным событием для Карабаха (карта № 4). Республика объявила, что весь исторический Карабах является её собственной территорией и попыталась взять его под контроль. Армянская республика, объявленная в Тбилиси, также предъявила свои права на Карабах. Правительство Азербайджана отвергло эти претензии. Несмотря на мирный курс, проводившийся АДР, армяне продолжали свою кровавую политику в Карабахе.

13 января 1919 года АДР издала указ об учреждении должности губернатора в Джаваншире, Шуше, Джебраиле и Зангезуре. Хосров Паша-бей Султанов был назначен генерал-губернатором. После своего прибытия в Шушу в феврале 1919 года он сразу приступил к работе. Несмотря на протесты Армении и напряженные дипломатические отношения, которые возникли вследствие этого у Азербайджана с США и Великобританией, он осуществил много мер для установления мира в Карабахе. Армяне продолжили этнические чистки в Карабахе и совершили резню в Джаваншире, Шуше, Джебраиле и Зангезуре. Армяне, подстрекаемые Советской Россией, вели в Карабахе сепаратистскую и захватническую войну. АДР была вынуждена ввести войска в регион, тем самым ослабив свои северные границы.

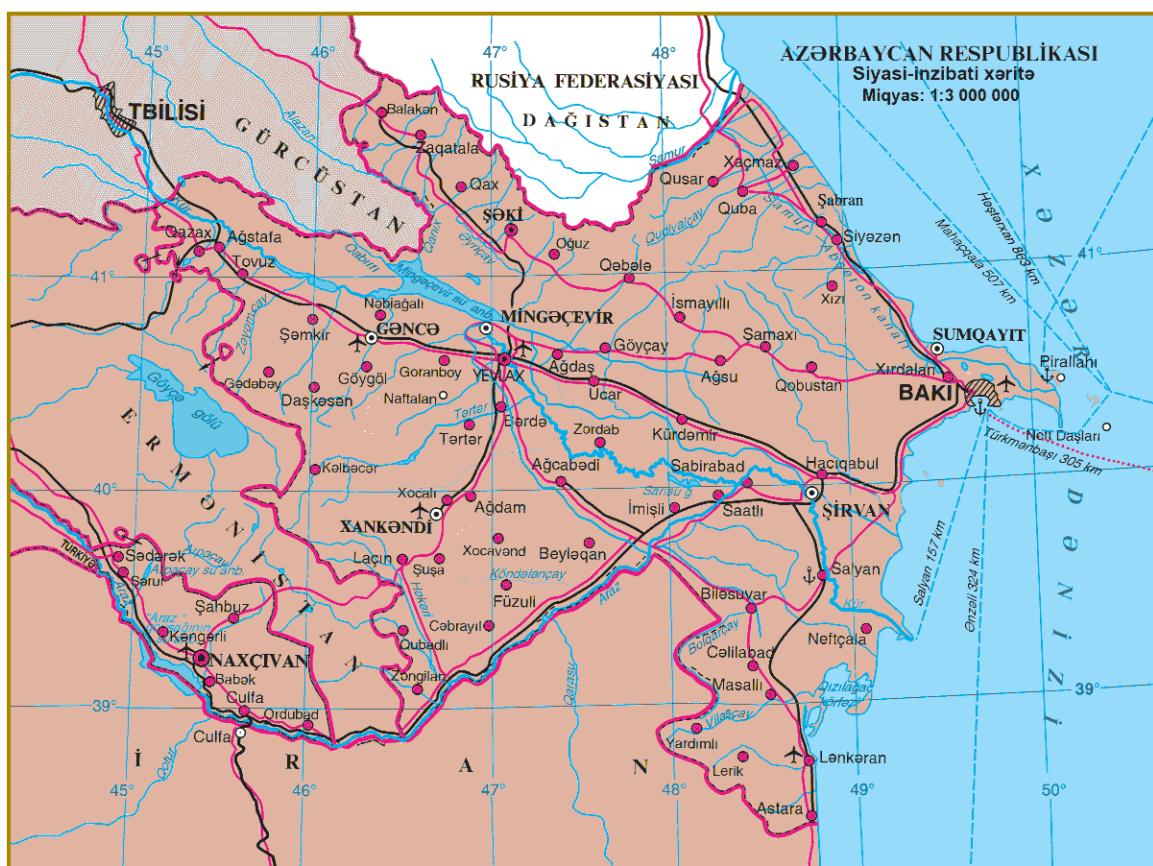
28 мая 1920 года армия большевистской России вторглась в Азербайджан, и в стране, включая Карабах, была установлена советская

власть. Большая часть Занげзура была присоединена к Армении, которая 29 ноября 1920 была объявлена Советской республикой. В результате Нахчыван географически был отделен от Северного Азербайджана.

Карта № 5: Политико-административное деление нынешней Азербайджанской Республики

7 июля 1923 была основана Нагорно-карабахская автономная область (НКАО). Это стало еще одним основанием для продолжения армянского сепаратизма и территориальных претензий на Карабах.

Не сумев достичь своих целей в 1920-30 годах, армяне активизировали свою политику после Второй мировой войны. В ноябре 1945 года Арутюнов, тогдашний секретарь ЦК Коммунистической Партии Армении, обратился к Сталину с просьбой рассмотреть возможность присоединения НКАО к Армении. Его письмо было переслано Багирову, тогдашнему секретарю ЦК КП Азербайджана, чтобы узнать его мнение.

В своем ответе Багиров посредством убедительных фактов доказал, что «НКАО никогда не граничила с Арменией, не граничит и теперь». Таким образом, еще одна сепаратистская попытка Армении потерпела неудачу.

В конце 80-х годов 20-го века, используя в своих интересах возникшую ситуацию, Армения фактически развязала войну против Азербайджана. В феврале 1992 года армяне, поддержанные российскими войсками, совершили резню азербайджанских гражданских лиц в городе Ходжалы. В результате войны Карабах и 7 соседних районов Азербайджана (в целом, 20 % территории страны) были оккупированы, а более 1 миллиона азербайджанцев стали беженцами.

Организация Объединенных Наций приняла 4 резолюции (номера: 822, 853, 874 и 884), призывая Армению уйти с захваченных территорий. Но эти решения так и не были выполнены.

Азербайджанская Республика проводит политику освобождения оккупированных территорий, восстановления своей территориальной целостности, и урегулирования конфликта в Карабахе на справедливых условиях. (карта № 5)

С древних времен Карабах был главным экономическим и культурным центром Азербайджана. В древности и Средневековье в регионе возникали многие города, включая Барду и Бейлаган. Барда как столица Кавказской Албании имела большое экономическое значение. В более поздние века Шуша достигла высокого экономического развития. Карабах вел торговлю со многими странами мира, экспортируя свои изделия кустарного промысла на иностранные рынки. Карабах внес свой вклад не только в культуру Азербайджана, но также и в мировую цивилизацию. Здесь также развивалась азербайджанская музыка «мугам», которая является одной из редких жемчужин мирового музыкального наследия.

Одной из самых поразительных особенностей Карабаха являются его уникальные ковры.

Карим Шукurov,
Доктор исторических наук

КАРАБАХСКИЕ КОВРЫ: Их прошлое и настоящее

Азербайджан, который располагается на Южном Кавказе, на стыке Европы и Азии, имеет очень древнюю историю и богатую культуру.

Уже с древности местное население было занято изготовлением различных изделий кустарного промысла. Узоры, изображенные на камнях, керамических и бронзовых изделиях того периода, были позже повторены в произведениях прикладного искусства, особенно коврах.

Карабах был важным экономическим, политическим и культурным центром не только Азербайджана, но и всего Кавказа. Этот регион с благоприятными природными условиями (родники, горные луга, леса, высокие горы, водопады, богатая флора и фауна, полезные ископаемые) был одним из самых благодатных мест на земле, где в древности развивался примитивный человек.

Многочисленные орудия труда, найденные во время археологических раскопок в Азыхской и Тагларской пещерах (близ города Физули), выявили самого древнего жителя Карабаха - примитивного «Азыхского человека», который сыграл важную роль в истории человечества.

Во время археологических раскопок в Гаракопек-тепе, еще одном древнем поселении, были также обнаружены украшенные узорами керамические, бронзовые и другие хозяйствственные изделия. Эти образцы материальной культуры демонстрируются в музеях Азербайджана, а также Франции, Германии, Великобритании, России и т.д.

Первое поселение городского типа на Кавказе появилось в Узерлик-тепе. Раскопки показали, что город был основан в конце 2-го тысячелетия до н.э. Там были также найдены переносные глиняные жаровни.

Жители поселения могли изготавливать растительные красители и ис-

пользовать их при нанесении узоров на глиняные изделия. Для этой цели они использовали красную и черную краски.

Орудия труда из кости также играли большую роль в домашнем хозяйстве. Население изготавливали костяные инструменты для тканья и шитья.

Во время раскопок выяснилось, что жители занимались не только сельским хозяйством и скотоводством, но ткачеством и крашением одежды, изготавливали керамические и бронзовые предметы.

Остатки материальной культуры были также обнаружены в Ходжалы. Еще 3-4 тысячелетия назад ремесленничество занимало важное место в жизни населения, проживавшего в этом регионе.

Образцы материальной культуры были обнаружены Ходжавенде, Агоглане и других территориях Карабаха.

Уже в древние времена Барда была знаменитым городом. Она была официальной резиденцией местных правителей, военной крепостью и центром ремесел и торговли.

В 9-м столетии н.э. арабский историк Ибн Ховгель после посещения Барды назвал ее «матерью Арана». Согласно письменным источникам, в 7-10-м столетиях в Барде жило более 100 тысяч человек. В городе было четыре больших рынка и торговые кварталы. В тот период из Барды экспортировали шелковые ткани и ковры в Иран, Хузистан и Среднюю Азию.

Другой автор Аль-Мугаддаси писал, что Барда была центром местных провинций, их «Багдадом». Автор также упоминал прекрасные местные ковры «Barda».

Арабский географ Аль-Истери (10 в.) писал, что из Барды в Индию экспортировалась марена (красная краска), а Аль-Мугаддаси и Ибн-Хогвель писали, что население делало красную краску из кошенили и экспортировало ее в другие страны, особенно в Европу.

В 11-12-м столетиях происходило дальнейшее развитие и процветание азербайджанских городов и местных ремесел. В этот период на Ближнем Востоке славились ковры из Азербайджана и Карабаха.

В первой половине 13-го - середине 14-го веков в Азербайджан монголами были принесены мотивы тюркского уйгурского и китайского искус-

ства. В результате на азербайджанских и карабахских коврах появились новые композиции и узоры.

В 15-16-х столетиях азербайджанское искусство и ковроделие процветали. Ковры того периода в большом количестве экспорттировались в Европу, где они стали частью европейского быта. Об этом свидетельствуют изображения ковров на картинах европейских художников. Карабахский ковер «Мугань» представлен на картинах Ганса Мемлинга (15 в.) «Мария с младенцем» и «Портрет молодого человека».

При династии Сефевидов (1501-1736 гг.) расцвело азербайджанское ковроткачество. То же происходило и в Карабахе.

В 18-ом столетии гарабахское ковроткачество было сконцентрировано в городе Шуша.

Ковры из Шуши поначалу назывались «Ходжавенд». С 18-го столетия они были известны как «Ходжан», а с 19-го столетия как «Годжа». Фактически, ковры «Годжа» ткались в деревне Ходжавенд.

С древних времен Шуша была знаменита своими коврами, при этом местное ковроделие развивалось, опираясь на национальные традиции.

Когда Шуша был столицей Карабаха, в городе и его окрестностях ткались ковры с классическими узорами. В 19-м столетии в Азербайджан были привнесены новые мотивы из России и Европы через импорт индустриальных изделий, таких как подносы, мыло, ситец и т.д. В результате на коврах появились новые композиции - «Бахчада гюллər», «Сахсыда гюллər», «Булуд» и т.д.

В 1840-50 годах производство в Шуше изделий кустарного промысла, особенно ковров, удвоилось.

Благоприятное географическое месторасположение, овцеводство и изобилие шерсти, а также большой спрос на шерстяные ручные ковры, явились основными причинами вовлечения населения Шуши в занятие ковроделием.

В тот период в Шуше ковроделие достигло своего самого высокого уровня развития. У города были экономические связи с Ираном, Турцией, Аравией, Индией и Россией. Шуша также заняла особое место и в социально-экономической жизни Карабаха и на всем Южном Кавказе.

В 19-м столетии в Шуше работали очень профессиональные ткачи. Они ткали ковры, которые превосходили по качеству ковры из Хорасана.

Шушинские ковры стали все еще более известны в конце 19-го столетия.

Карабахские ковры, подобно коврам из других областей Азербайджана, делятся на безворсовые и ворсовые. Группа безворсовых состоит из хасира, чатана, бурия, паласа, джеджима, килим, варни, шадда, зили, сумаха и лады.

Безворсовые ковры ткутся различными методами, включая простое и сложное переплетение, и простое обматывание.

Вторая группа включает в себя ворсовые ковры и коврики. Ковры ткутся с использованием ворсовой пряжи, обвязанной узлом вокруг нитей основы.

Историческое развитие Карабахских безворсовых и ворсовых ковров охватывает четыре стадии.

Первая стадия – это появление джеджимов и паласов. В тот период поле ковров было простым и неорнаментированным. Позднее изготавливались полосатые паласы.

Полосы на паласах и джеджимах, которые ткались в простой технике переплетения, делятся на три типа: а) простые полосы; б) волнистые полосы; и в) орнаментированные полосы.

В целом, паласы производились местными полукочевыми племенами и населением Муганской зоны. Джеджимы ткались в Агджабеди и Джебраиле. Паласы ткались на вертикальном ткацком станке, а джеджимы – на горизонтальном.

Вторая стадия фактически стала первой стадией развития коврового искусства с технической и, главное художественный точек зрения. В тот период появились килимы, ткавшиеся в простой технике продевания утка. Эта техника позволила создать простые ковровые узоры. Как и в других областях страны, паласы и килимы использовались как внутренние или внешние покрытия традиционного жилья. Килимы главным образом производились в Барде и Джебраиле.

На третьей стадии были изобретены варини, шадда, зили, сумах и лады. Для их изготовления использовалась сложная техника. Это позволило создать сложные мотивы и узоры.

Шадда и килимы главным образом ткались местным населением, занимавшемся скотоводством. Именно поэтому эти ковры демонстрируют схематизированные изображения животных. В горных областях Карабаха техника ковров шадда и варни использовалась для изготовления хурджунов (переметных сум), занавесей, мафрашей (мешков для одежды и т.п.) и т.д.

Центральными производствами шадда и варни были Барда и Нахчыван. Кроме того, в Карабахе также ткались шелковые варни. Узоры и техника безворсовых зили были более сложными, чем у шадда или варни. Помимо мотивов животных, на зили изображались геометрические элементы. Центральными производствами зили были Барда, Агдам, Евлах, Физули, Агдабеди, Лагич, Бейлаган и Кельбаджар. В этих областях также ткали сумахи.

Безворсовые ковры отличаются своими оригинальными узорами. Таким образом, у каждого из этих типов есть свой собственный набор мотивов.

С древних времен, как и в других регионах страны, безворсовые ковры были основными предметами в домашнем хозяйстве населения Карабаха. Именно поэтому ткачи изготавливали, главным образом, легкие мафраши, мешки-чувалы, хурджуны и т.д.

Ворсовые ковры были изобретены на четвертой стадии развития ковроткачества. Эти ковры ткутся с использованием техники вязки узла из пряжи. Ковры того периода имели высокие художественные и технические характеристики. Ворсовые узлы позволяют создать сложные узоры. В связи с развитием этой техники были изобретены новые ткацкие инструменты (нож с крючком, ножницы). При создании безворсовых ковров также использовались колотушки для утрамбования утков (хеве и кирkit).

Карабахские ковры делятся на три группы:

I. Аранская группа. Эта группа включает ковры из Барды и Агдабеди. Знаменитыми Бардинскими коврами были «Барда», «Хан-гарванд», «Ачма-юмма», «Аран», «Годжа», «Буйнуз», «Дарья-нур», «Балыг», «Шабалыт-бута», а также безворсовые шадда, варни и зили. Ковры этой группы назывались Аранскими коврами. В соответствии с своими техническими

особенностями Нахчыванские ковры также включаются в эту группу.

Агджабединские ковры - «Лемберан», «Карабах», «Хан-тирма», а также джеджимы и зили. В этом районе также ткались ковры «Кара-койунлу».

II. Шушинская группа. Эта группа включает «Малыбейли», «Лемпе», «Бахчада гюллер», «Сахсыда гюллер», «Налбаки гуль», «Булуд», а также сюжетные композиции «Атлы-итли», «Рустам и Зохраб», «Дариья-нур». Шушинский ковер «Лемпе» ткали во всех областях страны.

III. Джебраильская группа. Она состоит из ковров «Ханлык», «Гарагойунлу», «Губатлы», «Курд», «Гасым ушагы», «Бахманлы», «Мугань», «Талыш», а также паласов и джеджимов. В 19м столетии ковры производились не только в Шуше, но и в других Карабахских деревнях, таких как Даш-булак, Довшаны, Чанахлы, Туг, Таглар, Гадрут и т.д. Ковроделие был главной экономической деятельностью населения в низменных областях, таких как Джебраил, Агдаш, Барда, Физули и Евлах. Эти области были гораздо лучше снабжены шерстью, чем горные зоны, и население активно производило ковры для рынка.

Хотя карабахские ковры разделены на три группы, схожие ковровые композиции могут ткаться в различных зонах Карабаха. Местные ковры больше по размеру, чем ковры из других регионов. Здешние ковры имеют размер от 2 до 20 кв.м. Иногда для больших залов ткачи ткали ковры 25-30 кв.м.

Плотность ковров разнится от 30x30 до 40x40 узлов. В квадратном метре число узлов равно 90 000-160 000, иногда - 200 000. Эти ковры ткутся симметричными узлами.

Высота ворса составляет 6-10 мм. Ковры имеют, главным образом, продолговатую форму. Хотя плотность этих ковров довольно низкая, они толстые и прочные.

Композиции Карабахских ковров очень разнообразны, богаты и сложны.

В целом, композиция ковра состоит из 2 зон: 1) центральное поле; и 2) кайма.

Узоры поля и каймы художественно взаимосвязаны.

Поле демонстрирует мотивы растений, домашних предметов, животных, людей, а также геометрические фигуры (прямоугольники, зигзаги, квадраты, крюки и т.д.).

Все растительные мотивы делятся на 2 группы: геометрические и криволинейные. Геометрические элементы используются в качестве вторичных элементов, заполняющих пространство между основными узорами. По сравнению с другими регионами эти элементы, главным образом, использовались в Карабахских коврах.

Криволинейные мотивы стилизованы гораздо больше, чем геометрические. Эти формы, применяемые больше в образцах Тебризской ковровой школы в XV-XVI веках, повлияли не только на Карабахскую но и на ковровые школы Ближнего Востока и Малой Азии.

На Карабахских коврах встречаются изображения домашних и диких животных, а также птиц и насекомых.

Мотив оленя был общим тотемом для тюркских народов. Олень был символом высшей власти, а также молодости и возрождения.

Мотив лошади как один из главных тотемов Огузского племен также часто встречается на Карабахских коврах.

Шумеры, которые произошли от Алтайских тюркских народов, были первыми, кто впряг лошадь в повозку после ее изобретения.

Тотем лошади был связан с символом солнца. Множество свидетельств поклонения лошади были обнаружены в поселениях Огузских тюркских племен.

Лев, лошадь, орел, дракон, олень, волк были религиозными символами Алтайских тюркских племен.

Бык считался символом силы и власти. Древние изображения быка были найдены в Шумере, Кавказской Албании и Средней Азии. Бык изображался на эмблеме азербайджанских ширванских шахов. Поскольку бык был символом луны, его рога изображались в форме полумесяца.

Изображения тигра на коврах были символом власти и человеческих чувств.

В древнем Азербайджане, Средней Азии, на Алтае, а также в бассейне реки Енисей мотив тигра играл важную роль в генеалогии местных племен и был у них одним из главных талисманов. Изображение тигра использовалось в древней алтайской астрономии.

Мотив орла, изображавшийся на Карабахских коврах, был тотемом и

символом солнца и источника света. В искусстве тюрksких народов орел считался символом солнца, огня, грома и молнии.

На Карабахских коврах также часто изображался дракон. Мотив мифического дракона был широко распространен в быту и искусстве народов Азербайджана, Турции и Сибири. Люди верили, что тотем дракона был духом животного, которое помогало людям в их делах. Дракон символизировал власть, мудрость и предвидение. Во время религиозных церемоний шаманы несли изображение дракона, чтобы осветить путь. Древние люди верили в существование дракона.

На Карабахских коврах также встречаются изображения льва. С древности лев символизировал на Востоке солнце, огонь, чистоту и власть. Шумерский бог войны изображался в виде льва.

В религии древних тюркских народов тотемы играли важную роль. Тотемные верования - одна из самых древних форм религии. В тотемах древние люди воплощали свое поклонение животным. Тотем также был символом племен. Древние люди полагали, что тотемы могли их защитить.

Главные мотивы, встречающиеся на Карабахских коврах, делятся на 5 групп:

а) Бута. Это - один из самых широко распространенных узоров; он использовался как на безворсовых, так и на ворсовых коврах. Мотив «бута» имел много различных вариантов. В соответствии со своими художественными особенностями, ковер «Шабалыт-бута» отличается от мотива «бута», встречающегося на коврах из других регионов.

б) Катаба (картиш). Она использовалась как заполняющийся элемент. На продолговатой картиши ткались различные надписи, сюжетные сцены или отдельные узоры.

в) Ана гуль. Это еще один важный элемент на Карабахских коврах. Этот мотив составляет основу композиции ковра «Годжа» в виде повторяющегося элемента.

г) Гёль и хонча (большие и маленькие медальоны). На Карабахских коврах часто ткутся медальоны. Азербайджанские ковры, особенно из Карабаха, демонстрируют большое разнообразие медальонов.

е) Губба. Этот элемент представляет собой подвеску, помещенную на

концах центральных медальонов.

Узоры каймы бывают из 2 типов: узоры главного (центрального) и второстепенных (фланговых) бордюров.

Узоры центральной каймы строятся с помощью различных геометрических мотивов, цветов, виноградных побегов, листьев и т.д. Узоры второстепенных бордюров состоят из геометрических элементов «су (вода)», «мышиные зубки», «медахиль», «занджир (цепь)» и т.д.

Палитра цветов на Карабахских коврах очень богатая, яркая и контрастная. Эти краски навеяны щедрой местной природой и красивыми пейзажами. Красный цвет получают из марены и кошенили; желтый - из цветов с желтой окраской; кремовый цвет - из луковой шелухи; коричневый цвет - из скорлупы грецкого ореха; а синий - из индиго.

Для фиксации красителей вместе с пряжей, подлежащей окрашиванию, в чанах варили квасцы, соль и мочу рогатого скота. В конце 19-го столетия в Карабахе начали использовать синтетические краски. Это новшество ухудшало художественное качество ковров, потому что синтетические краски не были характерны для местных узоров.

Карабахские ковры, демонстрируемые в Галерее «Волшебные узелки», отличаются богатством узоров и цветовой гармонии. Галерея показывает традиционные ковры как древних, так и современных периодов. Можно сказать, что Карабахские ткачи демонстрируют в коврах свое высокое мастерство, передавая их тайны будущим поколениям.

Путешественники и ученые всегда восхищались великолепными коврами из Карабаха. Эти ковры очаровывают своим колоритом и геометрическими узорами. Их можно встретить как редкие произведения искусства во многих коллекциях в США и Европе.

61

Azərbaycan xalçaları - QARABAĞ QRUPU

QARABAĞDA TOXUNMUŞ XALÇALAR VƏ İPƏK TİKMƏLƏR DÜNYA
MUZEYLƏRİNĐƏ VƏ ŞƏXSİ KOLLEKSİYALARDADA

КАРАБАХСКИЕ КОВРЫ И ШЕЛКОВЫЕ ВЫШИВКИ
В МУЗЕЯХ МИРА И ЧАСТНЫХ КОЛЛЕКЦИЯХ

Açıq qəhvəyi yerlikli bu tıkmənin əsas bəzəiyini ara sahədə yerləşdirilmiş böyük ölçülü «səkkizguşəli ulduz» təşkil edir. Ulduzun guşələri «siçandisiyə» bənzər müxtəlif rəngli elementlərlə əhatə edilmişdir. Ulduzun mərkəzində səkkizbucaqlı həndəsi medalyonun içərisində yerliyi ağ olan səkkizləçəkli gül yerləşdirilmişdir. Səkkizbucaqlı həndəsi formalı medalyonun üçdə bir hissəsi tıkmənin sol aşağı və yuxarı künclərində, ikidə bir hissəsi isə tıkmənin sağ aşağı və yuxarı künclərində təsvir edilmişdir. Künclərdəki medalyonların içərisində açıq qəhvəyi rəngli natamam ləçəkli güllər işlənmişdir. Ara sahəni hər tərəfdən firuzeyə çalan yaşıl rəngli kətəbələr əhatə edir. Kətəbələrin içərisində bitki elementləri təsvir edilmişdir. Tıkmənin enli haşıyəsi yaşıl, qara, sarı, ağ, qəhvəyi rənglərlə işlənmiş nəbatlı elementlərlə bəzədilmişdir.

Tıkmənin ölçüsü: 2' 46" x 2' 39" (75 x 73 sm).

Основным узором является восьмиконечная звезда, которая помещена в центральном поле светло-кофейного цвета. Звезда обведена узором «мышиные зубки». Внутри звезды есть восьмиугольный медальон, центр которого, в свою очередь, содержит мотив «гюль» белого цвета с восемью лепестками. Левые углы поля содержат $\frac{3}{4}$ части восьмиугольного медальона. В правых углах помещены половинки медальонов. Внутри частей медальона, расположенныхных в углах, находятся мотивы «гюль» светло-коричневого цвета. На каждой стороне поля даны светло-бирюзовые картуши. В картинах изображены растительные элементы.

Кайма украшена зелеными, черными, желтыми, белыми, коричневыми растительными элементами.

Размер: 2' 46" x 2' 39" (75 x 73 см).

İpək tıkmə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVI əsr. Şəxsi kolleksiya
Шелковая вышивка. Карабахская группа. Азербайджан. 16 в. Частная коллекция

Londonun Viktoriya və Albert muzeyində saxlanılan bu tikmə zəngin naxış tərtibatına malikdir.

Qara yerlikli ara sahəni qırmızı yerlikli «səkkizguşeli ulduz»lar və sekkezbucaklı həndəsi formalı gülər bəzəyir. «Səkkizguşeli ulduz»lar yerliyi yaşıl rəngli kətəbələrlə ehətə olunmuşdur. Ara sahədəki boşluqlar «Xətaix» kompozisiyası üçün xarakterik olan elementlərlə doldurulmuşdur. Bu elementlər xalq arasında stilizə edilmiş ejdaha motivləri kimi yozulur.

Tikmənin ensiz haşiyəsini latin əlifbasının «S» hərfinə bənzər elementlər bəzəyir. Bu elementlər də xalq arasında od, su, güc, qüdrət rəmzi kimi yozulur.

Xüsusi rəng ahəngdarlığına malik olan bu tikmə her bir kəsin zövqünü oxşaya və xoş əhvali-ruhiyyə yarada bilir.

Tikmənin ölçüsü: 3' 67" x 3' 58" (112 x 109 sm).

Черное поле демонстрирует красные восьмиконечные звезды и зеленые восьмиугольные медальоны. Звезды окружены зелеными картушами. Остальная часть поля заполнена элементами, характерными для узора «Хатай». Эти элементы, как полагают, являются стилизованными изображениями дракона.

Кайма украшена S-образными мотивами. Согласно широко распространенным поверьям, эти мотивы - символ огня, воды и власти.

Эта красивая вышивка демонстрирует яркие и богатые расцветки.

Размер: 3' 67" x 3' 58" (112 x 109 см).

İrək tikmə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII əsr. Viktoriya və Albert Muzeyi
Шелковая вышивка. Карабахская группа. Азербайджан. 17 в. Музей Виктории и Альберта

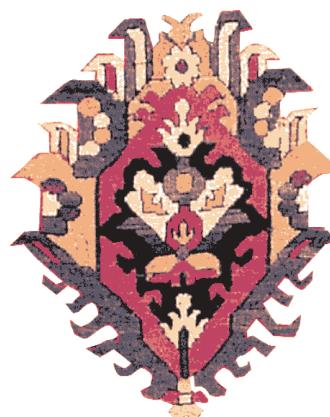

Qarabağın mürəkkəb kompozisiyalı xalçaları qrupuna daxil olan bu xalçanın kərpicə çalan qırımızı yerlikli ara sahəsinin sağ ve solunda şəkəri rəngli böyük və kiçik ölçülü stilləşmiş ejdaha motivləri yerləşdirilmişdir. Boşluqlar bükki elementləri ilə təsvir edilmişdir.

Xalçanın enli haşıyesi «Xətai» xalçaları üçün xarakterik olan şəkəri, qara, tünd yaşıl, açıq qəhvəyi rəngli elementlərlə bəzədilmişdir.

Xalçanın rəng ahəngdarlığı qanunauyğunluqla həll edilmişdir.

Xalçanın ölçüsü: 7' 35" x 4' 33" (224 x 132 sm).

Ковер принадлежит Карабахской группе ковров со сложным узором. Левые и правые стороны красно-коричневого поля демонстрируют большие и малые мотивы стилизованного дракона цвета слоновой кости. Остальная часть поля заполнена растительными элементами.

Кайма, характерная для ковров «Хатай», заполнена элементами, окрашенными в темно-зеленые, светло-коричневые, черные цвета и цвет слоновой кости.

Яркий и привлекательный ковер демонстрирует богатые расцветки.

Размер: 7' 35" x 4' 33" (224 x 132 см).

Əjdahalı. Xalça. «Xətai». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII əsr. Yun. Xovlu. Şəxsi kolleksiya
«Драконовый» ковер «Хатай». Карабахская группа. Азербайджан. 17 в. Шерсть, ворсовая техника. Частная коллекция

Qara yerlikli bu tikmenin ara sahesini səkkizguşeli kiçik ölçülü sarı ve böyük ölçülü qırmızı medalyonlar bəzəyir. Mərkəzdəki böyük ölçülü medalyon sərməyi yerlikli kətəbelerlə əhatə olunmuşdur. Kətəbelerin içərisində qırmızı, sarı və yaşıl rənglərlə işlənmiş «S»-ə bənzər motivlər təsvir edilmişdir. Kiçik ölçülü sarı medalyonlar hər tərefdən öz ölçülərinə uyğun kətəbelerlə əhatə olunmuşdur. Medalyonların içərisində «dörd ünsür» elementləri işlənmişdir.

Tikmenin sarı yerlikli enli haşiyəsində altı bucaqlı qırmızı və sərməyi yerlikli kətəbeler və onların içərisində «S»-ə bənzər tərsinə düzülmüş motivlər nəqş edilmişdir.

Tikmə şux rəngli olmasına baxmayaraq, qanuna uyğunluqla tərtib edilmiş, baxımlı, göz oxşayan bir sənət əseri yaradılmışdır.

Tikmenin ölçüsü: 2' 00" x 1' 64" (61 x 50 sm).

На черном поле расположены большие красные и маленькие желтые восьмиугольные медальоны. Большие красные медальоны окружены темно-синими картушами. Картуши заполнены S-образными мотивами красных, желтых и зеленых цветов. Маленькие желтые медальоны, в свою очередь, окружены более мелкими желтыми картушами. Центры медальонов отмечены мотивами свастики.

Широкая желтая кайма украшена шестиугольными картушами красных и темно-синих цветов, в которых изображены S-образные элементы.

Яркая и красивая вышивка, демонстрирующая блестящие расцветки.

Размер: 2' 00" x 1' 64" (61 x 50 см).

İpək tikmə. Fragmənt. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII əsr. Şəxsi kolleksiya
Фрагмент шелковой вышивки. Карабахская группа. Азербайджан. 17 в. Частная коллекция

Sarı yerlikli bu tıkmənin əsas bəzəyini dördbucaqlı həndəsi elementlər içərisində yerləşdirilmiş quş təsvirləri teşkil edir. Tıkmənin arası sahəsindəki boşluqlar kiçik ölçülü dördləçəkli medalyonlarda yerləşdirilmiş dörd ünsür, kiçik ölçülü kətəbələrlə yerləşdirilmiş dörd ünsür, kiçik ölçülü kətəbələrdə yerləşdirilmiş «S»-ə bənzər motivlərlə doldurulmuşdur. Tıkmənin ensiz haşıyəsi kiçik ölçülü süməyi və qırmızı kətəbələrlə bəzədilmişdir.

Kətəbələrin içərisində «S»-ə bənzər motivlər təsvir edilmişdir.

Mürəkkəb naxış tərtibatına malik olan bu tıkmə yüksək peşəkarlıqla işlənmişdir.

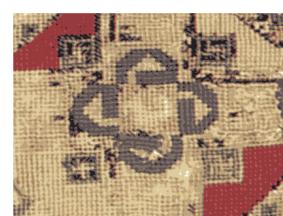
Tıkmənin ölçüsü: 1' 84" x 1' 80" (56 x 55 sm).

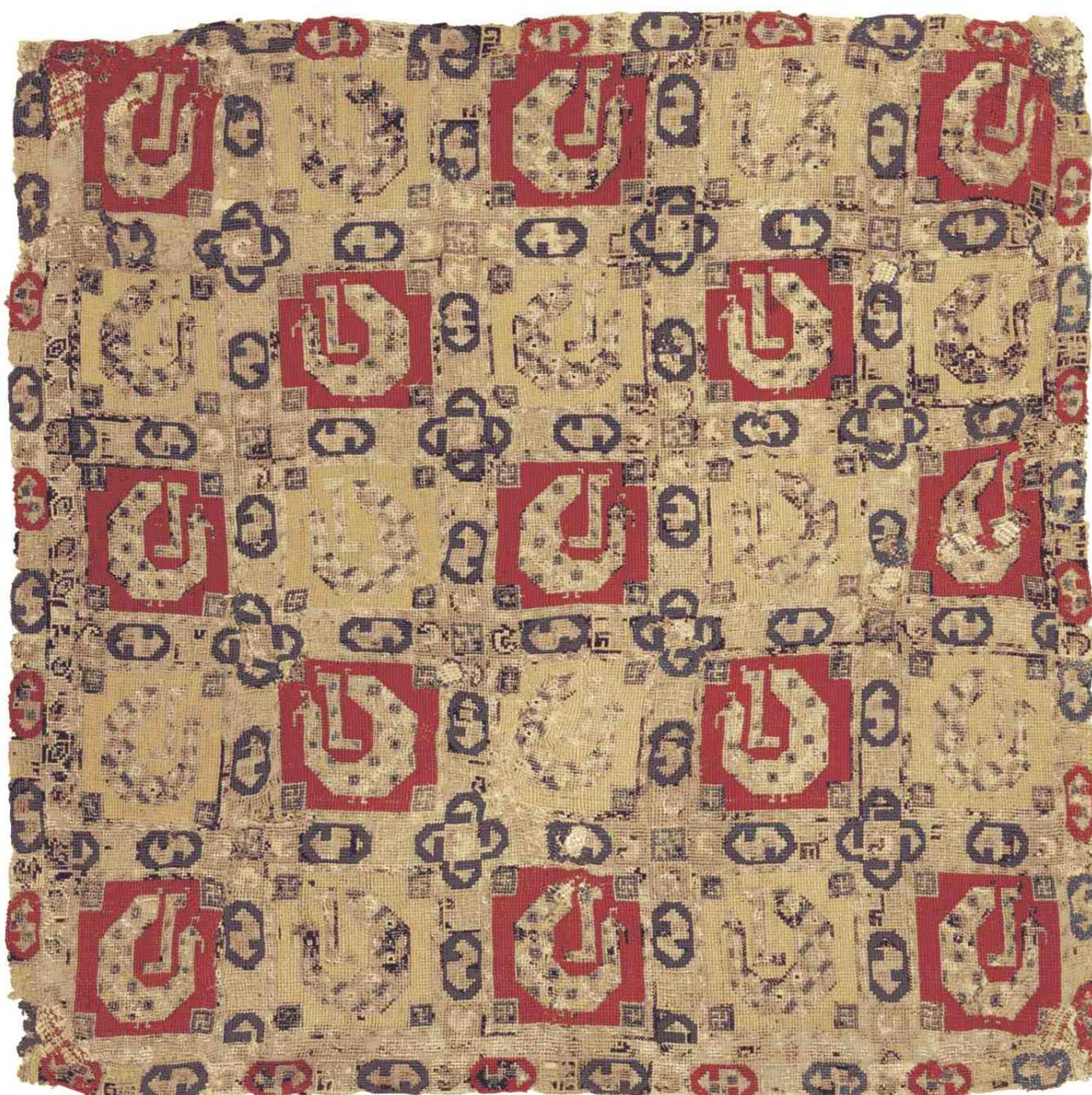
Желтое поле демонстрирует клетки с мотивами птиц. Остальная часть поля заполнена маленькими медальонами с четырьмя лепестками, в которых вышита свастика. Между клетками также сотканы маленькие картуши со свастикой и S-мотивами.

Узкая кайма представляет красные и темно-синие картуши с S-мотивами.

Мастерски сделанная вышивка демонстрирует сложный узор.

Размер: 1' 84" x 1' 80" (56 x 55 см).

İpək tikmə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII əsr. Şəxsi kolleksiya
Шелковая вышивка. Карабахская группа. Азербайджан. 17 в. Частная коллекция

Sürməyi yerlikli bu tıkmənin ara sahəsini böyük ölçülü səkkizbucaqlı göl təşkil edir. Gölün içərisi xonçanı xatırladan müxtəlif formalı gül-çiçəklə tərtiblənmiş yaşıl və sürməyi ranglı kənarları dilikli kətəbelərlə təsvir edilmişdir. Gölün mərkəzində səkkizguşeli həndəsi formalı element və dörd tərəfdə qola bənzər motivlər işlənmişdir. Bu motivləri bəzi toxucular «böcək» adlandırırlar.

Kətəbelər və böcəyə bənzər elementlər budağı xatırladan qarmaqlı motivlərlə əhatə olunmuşdur. Gölün baş və ayaq hissəsində qubba təsvirləri vardır. Ara sahənin aşağı və yuxarı hissəsində sağ və solda böyük ölçülü «S»-ə bənzər elementlər nəqş edilmişdir. Bu elementlərin içərisini qarmaqvari motivlər bəzəyir.

Tıkmənin künclərində mərkəzə doğru istiqamətlənən oxabənzər yarımcıq kətəbelər yerləşdirilmişdir.

Qarabağın «Qasimuşağı» xalçası üçün xarakterik olan mürekkeb kompozisiya bu tıkmədə yüksək peşəkarlıqla işlənmişdir.

Tıkmənin ölçüsü: 3' 80" x 2' 13" (116 x 65 sm).

Темно-синее поле содержит большой центральный восьмиугольный медальон. Он украшен зелеными и темно-синими зазубренными картушами, в которых изображены цветы. Центр медальона отмечен восьмиугольным элементом, от которого отходят четыре луча. Эти мотивы иногда называются «боджак». Картуши и лучи окружены крючковатыми элементами. На обоих концах центрального медальона находятся две подвески.

В верхних и нижних частях поля изображены четыре S-мотива. S-мотивы украшены крючковатыми элементами. В углах поля сотканы половинки картушей.

Вышивка имеет сложный узор, характерный для ковров «Гасымушагы».

Размер: 3' 80" x 2' 13" (116 x 65 см).

İpək tıkmə. «Qasimuşaşı». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Laçın. XVII əsr. Şəxsi kolleksiya
«Гасымушагы». Шелковая вышивка. Карабахская группа. Лачин. Азербайджан. 17 в. Частная коллекция

Qara yerlikli bu tikmənin ara sahəsini böyük ölçülü qırmızı yerlikli medalyon təşkil edir. Medalyonun mərkəzində sərv ağacını xatırladan və ətrafında gül-çiçək təsviri budaqlar vardır. Sərv ağacının sağ və solunda stilizə edilmiş kişi və qadın təsvirləri verilmişdir. Boşluqlarda stilizə edilmiş heyvan və quş təsvirləri vardır.

Medalyonun xaricində kündərə doğru istiqamətlənən ağ rəngli buynuzabənzər dilikli motivlər tikməyə təkrar edilməz bir görkəm götirmiştir. Bu motivlərin içərisində sərməyi və sarı rəngli naxışlar işlənmişdir.

Medalyonun hər tərəfindən güllü-çiçəklı və yarpaqlı budaqlar şaxələnmişdir. Qara yerlikli boşluqlarda ağ və sarı rəngli quş təsvirləri vardır. Ara sahənin baş və ayaq hissəsində firuzə yerlikli bütöv kətəbələr, sağ və solunda isə haşıyə divarlarına söykənmiş yarımcıq kətəbələr təsvir edilmişdir. Kətəbələrin içərisində at çapan kişi və bəbir təsvirləri vardır. Tikmənin haşiyəsi «S» şəkilli və quşa bənzər elementlərlə bəzədilmişdir.

Zəngin naxış tərtibatına malik olan bu tikmədə rəng ahəngdarlığı yüksək peşəkarlıqla və qanuna uyğunluqla həll edilmişdir.

Tikmənin ölçüsü: 3' 03" x 2' 36" (93 x 72 sm).

Темно-синее поле представляет большой центральный медальон красного цвета. В его центре изображен мотив кипариса, окруженного цветочными побегами. Кипарис окружен стилизованными фигурами мужчины и женщины. В промежутках изображены птицы и животные.

От медальона отходят четыре больших белых зазубренных крюка, украшенных крошечными желтыми и темно-синими элементами. Медальон окружен цветочными ростками. В остальной части поля вышиты белые и желтые птицы

На концах медальона изображены бирюзовые картуши, а их половинки помещены у левой и правой сторон медальона. В картушах представлены всадники на лошадях и гепарды.

Кайма составлена из S-образных мотивов и изображений птиц.

Это очень умелая работа демонстрирует прекрасные узоры и богатые расцветки.

Размер: 3' 03" x 2' 36" (93 x 72 см).

İpək tıkmə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII. Şəxsi kolleksiya
Шелковая вышивка. Карабахская группа. Азербайджан. 17 в. Частная коллекция

Qocaman toxucuların «Bərdə» adlandırdığı bu xalçanın əsas toxunma mərkəzi Bərdənin Çələbilər kəndi olmuşdur. Sonralar bu kompozisiya Dağlıq Qarabağın və Aranın müxtəlif xalçaçılıq mərkəzlərində, o cümlədən XIX əsrdən başlayaraq Azərbaycanın Qazax bölgəsində də təciunmuşdur. Xalçanın adı toxunduğu kəndin adı ilə bağlıdır.

Hal-hazırda eyni kompozisiya ilə toxunan XIX əsr «Çələbi» xalçası Londonun Viktoria və Albert muzeyində nümayiş edilir.

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyini böyük ölçülü göl təşkil edir. Gölün kənarlarının da 16 ləçək təsvir edilmişdir. Bu ləçəklər alovlanan palmettaları xatırladır və xalçanın bədii keyfiyyətini yüksəldir.

Gölün mərkəzində «dörd ünsür» (od, torpaq, hava, su) mənasını bildirən böyük ölçülü element təsvir edilmişdir.

Xalçanın aşağı və yuxarı hissəsində mərkəzdəki gölün bədii tərtibatına uyğun qubbalar nəqş edilmişdir. Hər iki qubbanın sağ və solunda bitki və ağac təsvirləri vardır. Boşluqlar kiçik ölçülü «səkkizguşeli ulduz» motivləri ilə bəzədilmişdir.

Sarıya çalan yerliyi olan ana haşıyə kiçik ölçülü dililikli medalyonlarla və digər klassik elementlərlə işlənmişdir.

Göy rəngli ara haşıyə çox az nəzərə çarpan «mollabaşı» elementlərlə doldurulmuşdur. Ara sahəni şəhəri yerlikli ensiz haşıyə əhatə edir. Bu haşıyədə kiçik ölçülü ulduz və bitki elementləri nəqş edilmişdir.

Xalçada rəng ahəngdarlığı yüksək peşəkarlıqla həll edilmişdir.

Xalçanın ölçüsü: 6' 07" x 4' 23" (185 x 129 sm).

Центром производства этих ковров была деревня Челеби в Бардинском районе. Позже ковер ткался в различных деревнях Верхнего и Нижнего Гарабаха. С 19-го столетия ковер ткался в Газахе. Сегодня один такой ковер «Челеби» 19-го века находится в коллекции Музея Виктории и Альберта.

В красном поле помещен большой центральный медальон с 16 лучами. Он напоминает пылающую пальметту. В центре медальона находится крестообразный элемент - символ воды, огня, воздуха и земли. На концах медальона изображены подвески, обрамленные мотивами дерева. Остальная часть поля заполнена восьмиконечными звездами.

Желтая кайма украшена маленькими крючками, медальонами и другими классическими элементами. Красная кайма украшена мелкими элементами. Вдоль периметра поля соткана узкая кайма цвета слоновой кости. Она демонстрирует звезды и растительные элементы.

Красивый ковер демонстрирует яркие и богатые расцветки цвета.

Размер: 6' 07" x 4' 23" (185 x 129 см).

Xalça. «Çələbi». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə. XVII əsr. Yun. Xovlu. Şəxsi kolleksiya
Ковер «Челеби». Карабахская группа. Барда. Азербайджан. 17 в. Шерсть, ворсовая техника. Частная коллекция

Qara yerlikli bu tikmənin ara sahəsində bir böyük ölçülü bütöv, aşağı və yuxarı hissədə isə iki yarımcıq medalyon təsvir edilmişdir. Mərkəzi medalyonun baş və ayağında dörd qarmaqvari çıxıntılar vardır. Medalyonun aşağı və yuxarı hissəsində künclərə doğru istiqamətlənən «məşəl» formalı və oxabənzər motivlər tikməyə təkraredilməz, unikal bir görünüş gətirmiştir.

Ara sahənin boşluqları müxtəlif bitki və stilizə edilmiş quşa bənzər motivlərlə doldurulmuşdur.

Tikməni bir ensiz haşıyə əhatə edir. Haşıyədə Qarabağın dekorativ tətbiqi sənəti və xalçalarına xas olan elementlər işlənmişdir.

Rənglər bir-biri ilə qanuna uyğunluqla uzlaşdırılmışdır. Bir kəsin zövqünü oxşaya biləcək sənət əsəri yaradılmışdır.

Tikmənin ölçüsü: 3' 08" x 2' 33" (94 x 71 sm).

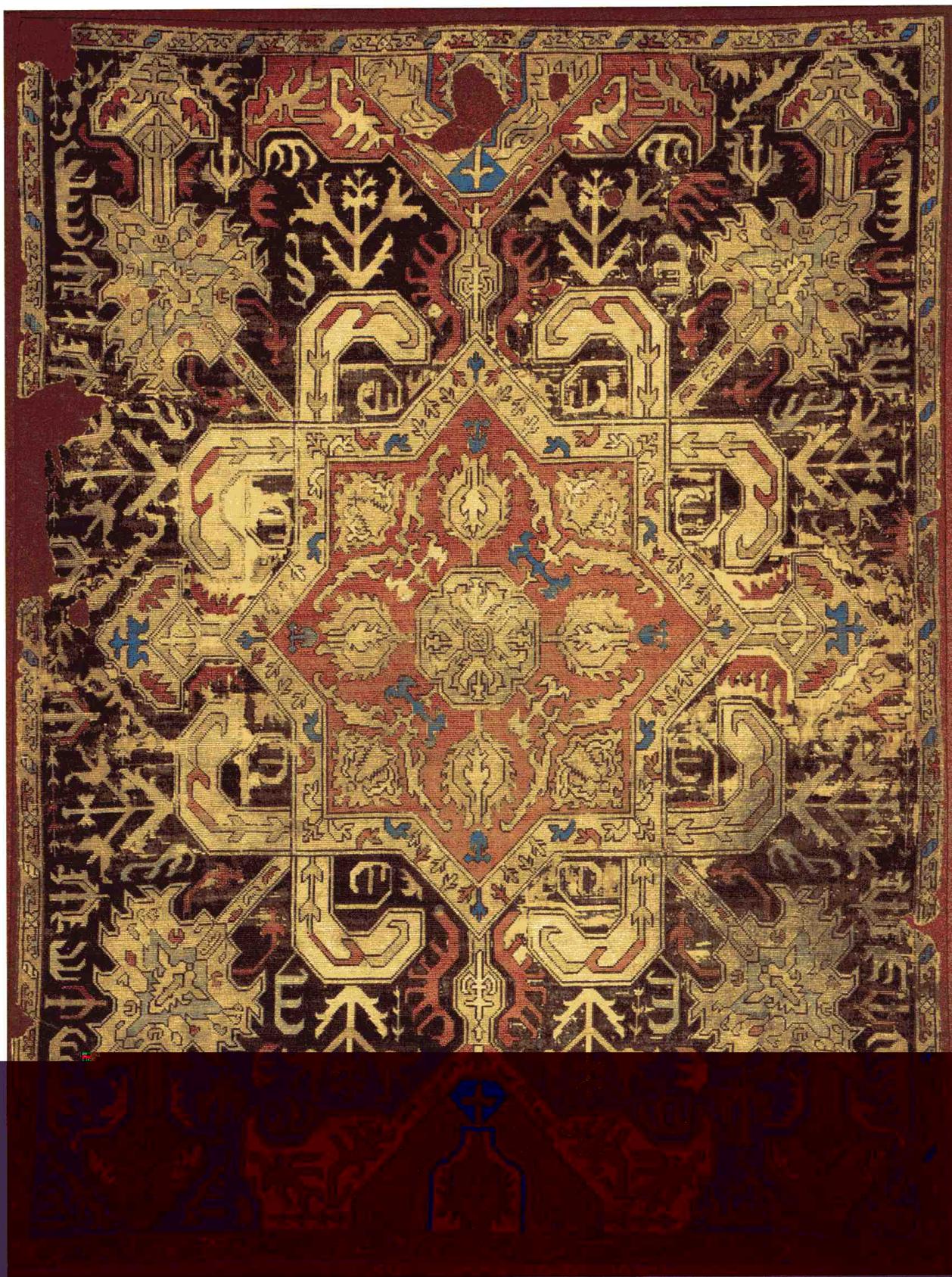
Черное поле демонстрирует большой центральный медальон восьмиугольной формы. На его концах помещены половинки медальона. От медальона исходят восемь крючков. Кроме того, из медальона также отходят четыре секирообразных побега. Поле также заполнено различными стилизованными мотивами растений и животных.

Кайма окружена узкой полосой, которая демонстрирует узоры, типичные для декоративного искусства Карабаха.

Живые и гармоничные цветовые сочетания делают вышивку очень красивой.

Размер: 3' 08" x 2' 33" (94 x 71 см).

İpek tıkmə. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII əsr. Şəxsi kolleksiya
Шелковая вышивка. Карабахская группа. Азербайджан. 17 в. Частная коллекция

Vaşinqtonun Tekstil muzeyinde saxlanılan bu xalça muzeyin eksponatları içérisində ən nadir incilərdən sayılır. Qəhvəyiye çalan qırmızı yerlikli bu xalcanın ara sahəsinin əsas bəzəyini xalcanın uzunu boyu stilizə edilmiş müxtəlif ölçülü «əjdaha» motivləri və bitki elementləri təşkil edir. Şəkəri rəngdə işlənmiş nisbətən böyük ölçülü «əjdaha» motivləri arasında iki başlı fantastik quş təsvirləri verilmişdir.

Xalcanın aşağı və yuxarı hissəsində rombvari, kənarları bitki tərtibatı ilə əhatə olunmuş göllərin içérisində stilizə edilmiş kişi fiqurları işlənmişdir.

Şəkəri yerlikli ensiz haşiyədə bir-birinin ardınca düzülmüş qarmaqvari elementlər təsvir edilmişdir.

Xalçada rəng ahəngdarlığı qanunauyğunluqla işlənmişdir. Xalcanın ara sahəsindəki əbreş təbiiyi ilə nəzərə çarpır. «Xətai» kompozisiyası Qarabağın mürəkkəb quruluşlu kompozisiyaları sırasına daxildir. İlk əvvəl Cənubi Azərbaycanda toxunan bu kompozisiya XVII əsrdən Azərbaycanın bir çox xalçaçılıq mərkəzlərində, o cümlədən Qarabağda toxunmağa başlanmışdır.

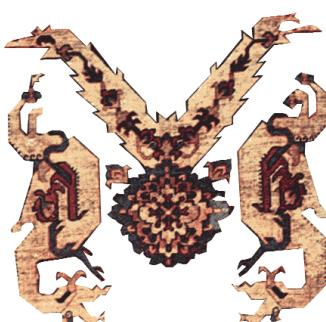
Azərbaycanın bütün bölgələrində dekorativ tətbiqi sənətdə, xüsuslə xalçalarda «Xətai» adlanan kompozisiya çox yayılmışdır. «Xətai» elementlərinə XI əsrden başlayaraq binaların daxili və xarici bəzəklərində rast gelinir.

XII-XIV əsrlərdə bu kompozisiya kitabların tərtibatında, XV əsrden bu günə qədər böyük ölçülü xalçaların enli haşiyələrində və ara sahələrdə tətbiq edilmişdir. Ənənəvi olaraq «Xətai» naxışlarını adı toxucular deyil, peşəkar sənətkarlar işləmişlər. Bu kompozisiya xüsusi sıfarişlərə tövünərdi.

XV-XVI əsrlərdə «Xətai» kompozisiyalı xalçalar məşhur rəssamların eskizləri əsasında və o dövrün ən peşəkar toxucuları tərəfindən toxunardı. Hətta, o dövrlərdə «Xətai» kompozisiyasını yarada bilməyən rəsam yaxşı rəsam sayılmazdı.

«Xətai»yə bəlli təsvir kimi Azərbaycan şairlərindən Əvhədi Marağının (XIII əsr), İmadəddin Nəsiminin (XIV əsr), Əssar Təbrizinin, Şah İsmayıllı Xətainin (XVI əsr), Qasım bəy Zakirin (XIX əsr) əsərlərində təsadüf edilir.

Xalcanın ölçüsü: 17' 85" x 7' 84" (544 x 239 sm).

Это один из самых прекрасных экспонатов коллекции Музея текстиля. Темно-красное поле демонстрирует различные стилизованные мотивы дракона и растительные элементы. Большие драконы цвета слоновой кости обрамляют изображение фантастической двухголовой птицы.

В нижней и верхней частях поля находятся ромбовидные медальоны, заполненные стилизованными изображениями птиц.

Узкая кайма цвета слоновой кости демонстрирует длинные виноградные побеги.

На ковре также видно изменение цвета, называемое «абраш».

Узор «Хатаи» принадлежит группе Карабахских сложных узоров. Композиция пришла из Южного Азербайджана. С 11-го столетия ее ткали в различных регионах Северного Азербайджана, особенно в Карабахе.

Этот узор был широко распространен в прикладном искусстве Азербайджана. С 11-го столетия некоторые мотивы узора использовались в архитектуре.

В 12-14-м столетиях этот узор использовался для украшения рукописей. С 15-го столетия он использовался для орнаментации больших ковров. Название «Хатаи» используется учеными, а не ткачами. Этот ковер был делался только на заказ.

Узор был создан на основе эскизов художников 15-16-го столетий. В тот период художники, которые не могли изготовить такой эскиз, считались непрофессиональными.

Узор упоминался в произведениях поэтов Маргани (13 в.), Низами (14 в.), Табrizi и Шаха Исмаила Хатаи (16 в.) и Закири (19 в.).

Размер: 17' 8" x 7' 84" (544 x 239 см).

81

Azərbaycan xalçaları - QARABAĞ QRUPU

Əjdahalı. Xalça. «Xətai». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa. XVII əsr. Yun. Xovlu. Tekstil muzeyi
«Драконовый» ковер «Хатай». Карабахская группа. Шуша. Азербайджан. 17 в. Шерсть, ворсовая техника. Музей текстиля

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsində sūrmeyi yerlikli medalyon təsvir edmişdir. Medalyonun mərkəzində səkkizbucaqlı ağ yerlikli həndəsi elementin içərisində buynuzabənzər ucları qarmaqvari motivlər təsvir edilmişdir. Bu elementlərin aşağı və yuxarı hissəsində «məşəli» xatırladan çıxıntılar vardır. Medalyonun sūrmeyi yerlikli boşluqları müxtəlif elementlərlə doldurulmuşdur. Medalyonun sağ və solunda, baş və ayaq hissələrində ağ yerlikli kənarları dilikli uzunsov medalyonlar işlənmişdir. Ara sahənin boşluqları müxtəlif ölçülü bitki, gül-çiçek və «səkkizguşəli» ulduzlarla tərtib edilmişdir.

Şəkeri yerlikli enli haşıyə Şirvan xalçalarına xas olan klasik elementlərlə bəzədilmişdir. Enli haşıyəni hər iki tərəfdən mədaril əhatə edir.

Rənglər bir-biri ilə uyğunlaşaraq çox baxımlı bir əsər yaradılmışdır.

Xalçanın ölçüsü: 6' 04" x 4' 20" (184 x 128 sm).

На красном поле ковра находится темно-синий центральный медальон. В центре медальона помещен белый восьмиугольник. В восьмиугольнике есть геометрические мотивы с роговидными выростами. В нижних и верхних частях элементов сотканы пламяподобные выступы. Остальная часть темно-синего медальона заполнена различными элементами. Темно-синий медальон окружен большими белыми зазубренными мотивами конусообразной формы. В этих конусах изображены большие пальметы. Пустое пространство поля заполнено цветами, маленькими розетками и восьмиконечными звездами.

Узкая кайма цвета слоновой кости составлена из классических элементов, характерных для Ширванских ковров. Главная кайма обрамлена бордюрными полосами «медахиль».

Эта яркая и привлекательная часть демонстрирует богатые цвета.

Размер: 6' 0" x 4' 2" (184 x 128 см).

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII əsr. Yun. Xovlu. Şəxsi kolleksiya
Ковер. Карабахская группа. Азербайджан. 17 в. Шерсть, ворсовая техника. Частная коллекция

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini «Xətai» xalçasına xas olan «əjdaha» və bitki motivləri bəzəyir.

Zəngin naxış tərtibatına malik olan bu xalça özünün yüksək bədii keyfiyyəti ilə seçilir.

Xalçada rəng ahəngdarlığı yüksək peşəkarlıqla həll edilmişdir.

Xalçanın ölçüsü: 14' 01" x 7' 41" (427 x 226 sm).

Красное поле демонстрирует драконов и растительные мотивы, характерные для узора «Хатая».

Ковер, демонстрирующий прекрасные узоры, отличается высокими художественными достоинствами и привлекает внимание своими богатыми расцветками и мастерством исполнения.

Размер: 14' 01" x 7' 4" (427 x 226 см).

Əjdahalı. Xalça. «Xətai». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa. XVII əsr. Yun. Xovlu. Şəxsi kolleksiya
«Драконовый» ковер «Хатай». Карабахская группа. Шуша. Азербайджан. 17 в. Шерсть, ворсовая техника. Частная коллекция

Qırmızı yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyini müxtəlif ölçülü stilləşmiş əjdaha motivləri və bitki elementləri təşkil edir. Ağ, yaşıl, sūrməyi, açıq yaşıl, şəkəri rəngli qollar xalçanın uzunu boyu açılıb yumularaq bitki ilə tərtiblənmiş romb şəkilli göllər formasını almışdır. Xalçada təsvir edilən əjdahaların rəngi bir aşırı dəyisməklə xüsusi ahəng yaradılmışdır.

Çox zəngin rəng palitrasına malik olan bu xalçanı Tekstil muzeyinin eksponatları içərisində nadir incilərdən hesab etmək olar. Qarabağın mürəkkəb kompozisiyalı xalçaları sırasına daxil olan bu xalçada naxış tərtibatı çox dəqiqliklə həll edilmişdir. Bu xalça hər bir kəsde xoş təəssürat yarada bilir.

Xalçanın ölçüsü: 11' 74" x 5' 74" (358 x 175 sm).

На красном фоне содержатся стилизованные мотивы растительных элементов и дракона. Узор поля состоит из ромбовидной решетки, составленной из белого, зеленого, темно-синего, светло-зеленого цветов и цвета слоновой кости. Ячейки решетки заполнены мотивами растений и дракона чередующихся окрасок.

Этот ковер с богатой палитрой цветов числится среди самых прекрасных экспонатов коллекции Музея текстиля. Данный ковер, относящийся к Карабахской группе, был выполнен с высоким мастерством.

Это великолепный образец коврового искусства, привлекающий внимание своими яркими цветами.

Размер: 11'74» x 5'74» (358 x 175 см).

Əjdahalı. Xalça. «Xətai». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. XVII əsr. Yun. Xovlu. Tekstil muzeyi
«Драконовый» ковер «Хатай». Карабахская группа. Азербайджан. 18 в. Шерсть, ворсовая техника. Музей текстиля

«AZƏR-İLMƏ» MMC-NİN «SEHRLİ İLMƏLƏR» QALEREYASININ
QARABAĞ XALÇALARI KOLLEKSİYASINDAN

КАРАБАХСКИЕ КОВРЫ ИЗ КОЛЛЕКЦИИ
ГАЛЕРЕИ «ВОЛШЕБНЫЕ УЗЕЛКИ» ООО АЗЕР-ИЛЬМЕ

Xalça Bərdədə toxunmuşdur. Bəzi toxocular bu xalçanı «Bərdə» adlandırırlar. Yerli toxocular və sənətşünaslar bu xalçanın adını Çələbilər kəndinin adı ilə də əlaqələndirirlər.

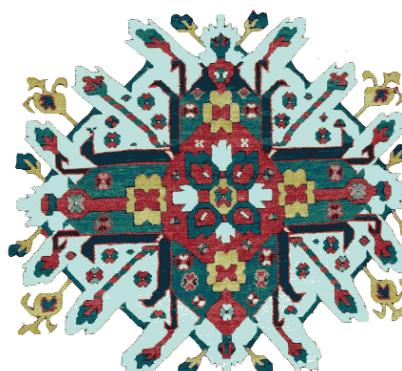
Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi (1141-1209) özünün «Şərəfnamə» əsərində Makedoniyalı İsgəndərin Bərdəyə gəlisiini təsvir edərkən hələ qədim zamanlardan xovlu və xovsuz texnikası ilə xalçalar toxunan kəndlərə yanaşı «Çələbilər» kəndinin adını da qeyd edir. Qırmızı yerliyi bu xalçanın əsas bəzəyini ara sahədə yerləşdirilən iki böyük ölçülü «dörd ünsür» şəkilli element, ətrafi alov dillərinə bənzəyən çoxsaylı çıxıntıları olan göllər (sənətşünaslar arasında «alovlanan palmettalar» adını alıb) təşkil edir.

Xalçanın sağ və sol hissəsində göllərin kənarında və künclərdə kiçik ölçülü həndəsi formalı nəqşlər və bitki elementləri təsvir edilmişdir.

Ağ yerliyi olan ana haşıyə müxtəlif rəngli gül rəsmləri ilə bəzədilmişdir. Bala haşıyələrin içərisində üçbucaklı dilim-dilim nəqşlər işlənmişdir.

Daxildəki bala haşıyə soldan, xarici haşıyə isə sağdan «siçandışı» adlanan elementlərlə tərtib edilmişdir.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Этот ковер соткан в Барде. Некоторые ткачи также называют его «Барда». Считается, что обозначение «Челеби» происходит от названия деревни Челеби.

В поэме Гянджеви (1141-1209) «Шараф-намә» при описании прибытия Александра Македонского в Барду упоминается о сельских жителях, которые ткали ковры «Челеби».

Красное поле демонстрирует два больших крестообразных медальона. Эти медальоны называются «пылающая пальметта», поскольку у их контуров есть выступы. В промежутках между медальонами сотканы маленькие геометрические мотивы.

Белая кайма содержит восемиконечные звездообразные цветы синих, красных, зеленых цветов. Второстепенные бордюры обрамляют главную кайму и демонстрируют взаимообратный узор из крошечных треугольников, называемый «мышиные зубки» с чередующимися расцветками синих и зеленых цветов.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Çəlebi». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4' 76" x 7' 77" (237 x 145 sm); sonda 142 sm

Arasahenin ölçüsü: 202 x 110 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda 15 x 15 sm; başda 16 sm.; sonda 18 sm

Göllerin ölçüsü: hündürlüyü 97 sm.; 103 sm., 102 sm

Əriş: 3 qat ağı rəngli yun, qalın əyrilib (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat yun palıdır (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun palıdır (Z2S)

Üz ipi: 2 qat yun (2Z)

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 7 mm

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə dolanmış (4) açıq qəhvəyi yun

Saçaqlar: başda 4 sm.; sonda 1,5 sm

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, qara, yaşıllı, ağı, sarı, mavi, ətrəngi

Saxlanması: əla

Ковер «Челеби». Карабахская группа. Барда, Азербайджан.
Конец 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 76" x 7' 77" (237 x 145 см, наверху - 142 см)

Поле: 202 x 110 см

Ширина каймы: боковая - 15x15 см, нижняя - 16 см, верхняя - 18 см

Медальоны: в - 97 см, вверху - 18 см, 103 см, 102 см

Основа: 3 пряди, белая шерсть, толстая крутка, Z3S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, коричневая шерсть, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, коричневая шерсть, Z2S

Ворс: шерсть, 2 пряди, 2Z

Узел: симметричный (Гёрдес)

Плотность: 25 x 25 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 7 мм

Боковая кромка: шерстяная пряжа светло-кофейного цвета вокруг 2 пар

4 нитей основы

Бахрома: внизу - 4 см, наверху - 1,5 см

Цвета: 7 цветов: красный, черный, зеленый, белый, желтый, ярко-синий, розовый

Сохранность: отличная

Xalçanın qırmızı yerlikli ara sahəsində stilizə edilmiş nəbatı göllər təsvir edilmişdir. Qara yerlikli göllərin üzərində, çəhrayı və zümrüdü rəngli stilizə edilmiş və ətraflara istiqamətləndirilmiş «alovlanan palmetallar» qanadları geniş açılmış üçan quş təsəvvürü yaradır.

Zümrüdü yerlikli ara haşiyəni dördbucaqlı elementlərlə əhatə edilən qırmızı, çəhrayı, qəhvəyi, yaşıl rəngli güllər bəzəyir. Çəhrayı və narıncıya çalan yerlikli bala haşiyələrdə isə buta, zambaq və ya stilizə edilmiş nilufər çiçəyinə oxşar elementlər yerləşdirilmişdir.

Hələ qədim zamanlarda qırmızı rəng simvolik qoruyucu mənə daşıyırıdı. Hətta toy günü gəlin otağı qırmızı xalçalarla bəzədilir və qırmızı geyimli gəlinin başına qırmızı duvaq da atılırdı. Bu baxımdan bu şux, oynaq rəngli xalçanın toy-düyün xalçası olması ehtimalı inandırıcıdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Красное поле демонстрирует два больших стилизованных растительных медальона. Эти черные медальоны содержат розовые и изумрудные «пылающие пальметты», напоминающие птицу в полете.

Кайма изумрудного цвета содержит прямоугольные элементы, заполненные розетками красного, розового, кофейного и зеленого цветов. Второстепенные бордюры розового и оранжевого цветов украшены цветочными мотивами и мотивами «бута».

Начиная с древних времен красный цвет, как полагали, имел защитные свойства. Во время свадеб комнаты и одежда невесты были красного цвета. Этот ковер, возможно, также соткали для свадебной церемонии.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной естественными красителями.

Xalça. «Çəlebi». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.

XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 5' 25" x 8' 99" (274 x 160 sm)**Arasahənin ölçüsü:** 216 x 100 sm**Haşiyənin ölçüsü:** hər tərəfdə 29 sm**Göllərin ölçüsü:** 108 x 95 sm; 103 x 95 sm**Əriş:** 3 qat. 2 qatlı palidi rəngli yun. 1 qatlı ağ pambıq, qalın və möhkəm əyrilmişdir (Z3S)**Arğac:** düz (çəke) 2 qat yun, qırmızı rəng nazik əyrilmişdir (Z2S)**Arğac:** ziqzaq (töke) 2 qat qırmızı rəngli yun nazik əyrilmişdir (Z2S)**Üz ipi:** 2 qat, az əyilən qalın (Z2)**İlmə forması:** simmetrik-gördəst**İlmə sıxlığı:** 30 x 30 1 dm²**İlmə hündürlüyü:** 8 mm**Kənar dolama:** 2 qoşa (4 ədəd) ərişə yaşıl-qəhvəyi, sarı-yaşıl, narinci-qırmızı yun iple dolanmışdır**Saçaqlar:** başda və sonda 1,5 sm**Rənglər:** 9 rəng: çəhrayı, xaki, qara, ag, zümrüdü, yaşıl, qəhvəyi, sarı, narinci**Saxlanması:** əla**Ковер «Челеби». Карабахская группа. Ходжалы, Азербайджан. Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника****Общий размер:** 5' 25" x 8' 99" (274 x 160 см)**Поле:** 216 x 100 см**Ширина каймы:** 29 см**Медальоны:** 108 x 95, 103 x 95 см**Основа:** 3 пряди (2 - коричневая шерсть, 1 - белый хлопок), тонкая крутка, Z3S**1-й уток:** прямой проброс, 2 пряди, красная шерсть, тонкая крутка, Z2S**2-й уток:** зигзагообразный проброс, 2 пряди, красная шерсть, тонкая крутка, Z2S**Ворс:** 2 пряди, шерсть, свободно скрученная, Z2**Узел:** симметричный (Гёрдес)**Плотность:** 30 x 30 узлов в 1 дм²**Высота ворса:** 8 мм**Боковая кромка:** шерстяная пряжа зеленого, кофейного, желто-зеленого, оранжево-красного цветов вокруг 2 пары 4 нитей основы**Бахрома:** на обоих концах – 1,5 см**Цвета:** 9 цветов: розовый, хаки, черный, белый, изумрудный, золотистый, кофейный, коричневый, желтый, оранжевый**Сохранность:** отличная

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini bir-birinin arasında düzülmüş eyni formali göller bezeyir.

Bu xalça başqa «Çeləbi» xalçalarından göllərinin ölçüsüne və rənglərinə görə seçilir. Üç böyük ölçülu bu dörd ünsür formali göllərin etrafı alov dillerine bənzər çıxıntılarından ibarətdir. Bu «alovlanan palmettalar» xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar istiqamətində hər tərəfdən şaxələmərək xalçaya çox zəngin bedii tərtibat görkəmi getirmişdir.

Xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar müxtəlif bitki və klassik elementlərlə doldurulmuşdur. Ağ yerlikli ara haşiyə Karabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan nəqşlərə işlənmişdir.

Kolorit xüsusiyyətləri baxımından bu xalça mürəkebə xalça sayılır. Toxucu yüksək peşəkarlıqla müxtəlif rəngləri qanuna uyğunluqla uzlaşdıraraq heyretəmiz dərəcədə ahengdar koloritli bir xalça yaratmışdır. Xalça yüksək keyfiyyətli, el üsulu ilə eyrilən və təbii boyalarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Красное поле представляет вдоль вертикальной оси три больших равных медальона.

Этот ковёр отличается от других ковров «Челеби» размером и цветом медальонов. Эти большие медальоны имеют пламяподобные выступы и называются "пламенеющая пальметта". Эти пальметты придают композиции яркость и привлекательность.

Остальная часть поля заполнена маленькими классическими геометрическими элементами.

Белая кайма демонстрирует традиционную цветочную орнаментику, характерную для Карабахских ковров.

Ковер отличается своими очень богатыми расцветками.

Этот ковёр ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной естественными красителями.

Xalça. «Çələbi». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: başda - 4' 69" x 8' 07" (246 x 143 sm;
sonda - 246 x 140 sm)
Arasahənin ölçüsü: 213 x 107 sm
Haşiyənin ölçüsü: 2 yanlıarda - sağda 16 sm., solda 17 sm, başda 14
sm., sonda 12 sm
Göllərin ölçüsü: 104 x 61 sm.; 103 x 74 sm.; 105 x 79 sm
Əriş: 2 qat palidi rəngli yun, qalın (Z2S)
Arğac: düz (çələ) 2 qat tünd palidi rəng, nazik yun (Z2S)
Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun, nazik tünd palidi (Z2S)
Üz ipi: simmetrik (gördəst)
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 4 mm
Kənar dolama: 2 qoşa ərişə dolanmış (4) qırmızı yun
Saçaqlar: başda - 3 sm., sonda - 2,5 sm. açıq qəhvəyi yun
Rənglər: 7 rəng: qırmızı, qara, yaşıl, ağ, sarı, mavi, ətəngi
Saxlanması: əla

Ковер «Челеби». Карабахская группа. Ходжалы,
Азербайджан. Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 69" x 8' 07" (в основании - 246 x 143 см, наверху -
244 x 140 см)
Поле: 213 x 107 см
Ширина каймы: справа - 16 см, слева - 17 см, внизу - 14 см, вверху - 12 см
Медальоны: 104 x 61 см, 103 x 74 см, 105 x 79 см
Основа: 2 пряди, коричневая шерсть, толстая крутка, Z2S
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, темно-коричневая шерсть,
тонкая крутка, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, темно-коричневый,
тонкая крутка, Z2S
Ворс: шерсть, 2 пряди, 2Z
Узел: симметрический (бердес)
Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 4 мм
Боковая кромка: красная шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей
основы
Бахрома: в основании - 3 см, вверху - 2,5 см, шерсть светло-кофей-
ного цвета
Цвета: 7 цветов: красный, черный, зеленый, белый, желтый, ярко-
синий, темно-синий
Сохранность: отличная

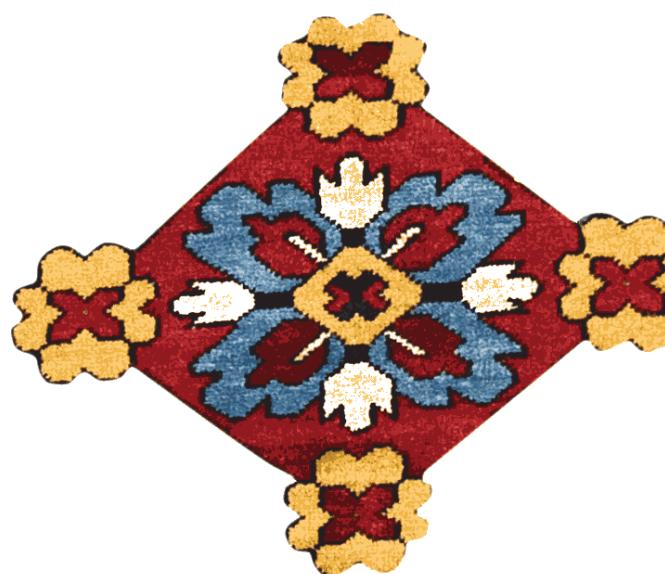
Tünd qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinə dörd böyük ölçülü göl bəzəyir. Xalçada təsvir edilən göllərin ətrafi alov dillərinə bənzeyən çıxıntılarından ibarətdir. Alovlanan palmettaları xatırladan bu göllər bir-birinin ardına düzülərək xalçanın ara sahəsi boyu çox geniş və baxımlı kompozisiya yaratmışdır. Göllərin kənarlarında sağ və sol tərəfində stilizə edilmiş çiçək və başqa doldurucu elementlər nəqş edilmişdir. Sarıyerlik üzərində təsvir edilən üfüqi zolaqlar xalçanın baş və sonunda təsvir edilərək ümumi kompozisiyani tamamlayır və xalçaya xüsusi görünüş verir. Xalçanın ağ rəngli haşiyəsi mərkəzdə təsvir edilən göllərin rəngilə uzaşaraq kolorit keyfiyyətini yüksəldir.

Xalça əl üsulu ilə əyrilən yüksək keyfiyyətli yundan istehsal edilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Темно-красное поле представляет четыре больших медальона. Медальоны состоят из «пылающей пальметты». Эти пальметты придают композиции яркость и привлекательность. Остальная часть поля заполнена маленькими геометрическими элементами. На концах поля сотканы широкие желтые группы с зигзагообразными виноградными лозами.

Белая кайма демонстрирует традиционную цветочную орнаментику, характерную для ковров «Челеби».

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной естественными красителями.

Xalça. «Çələbi». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XIX əsrin axırı. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4'99" x 13'38" (408 x 152 sm)
Arasahənin ölçüsü: 367 x 121 sm
Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 15 x 15 sm; başda və sonda - 13 x 13 sm
Göllərin ölçüsü: 90 x 120 sm; 91 x 119 sm; 90 x 118 sm; 90 x 117 sm
Əriş: 3 qat, 1 palidi yun, 2 aq. qalın yun (Z3S)
Arğac: düz (çəke) 2 qəhvəyi rəng, yun (Z2S)
Ərgac: ziqzaq (töke) 2 ipdən ibaret qırmızı rəngli yun (Z2S)
Üz ipi: 2 qat yun 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 30 x 35 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 1 mm
Kənar dolama: 1 qoşa ərişə dolanmışdır qara rəngli yun
Saçaqlar: başda - 2 sm., sonda - 3 sm
Rənglər: 8 rəng: qırmızı, qara, sürməyi, yaşıl, aq, sarı, mavi, palidi
Saxlanması: əla

Ковер «Челеби». Карабахская группа. Ходжалы,
Азербайджан. Конец 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 99" x 13' 38" (408 x 152 см)
Поле: 367 x 121 см
Ширина каймы: боковая - 15 см, на концах - 13 см
Медальоны: 90 x 120 см, 91 x 119 см, 90 x 118 см, 90 x 117 см
Основа: 3 пряди (2 - белая шерсть, 1 - коричневая шерсть),
толстая крутка, Z3S
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, шерсть коричневого цвета
кофе, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, красная шерсть, Z2S
Ворс: шерсть, 2 пряди, 2Z
Узел: симметричный (ёёрдес)
Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 1 см
Боковая кромка: черная шерстяная пряжа вокруг 1 пары 2 нитей
основы
Бахрома: основание – 2 см, вершина - 3 см
Цвета: 8 цветов: красный, черный, темно-синий, зеленый, белый,
желтый, ярко-синий цвет, коричневый
Сохранность: отличная

Qara yerlikli bu xalçanın ara sahəsində bir-birinin ardınca birinci sıradə sola, ikinci sıradə sağa doğru istiqamətləndirilən stiləşdirilmiş «buynuz» elementləri nəqş edilmişdir.

Məlum olduğu kimi hələ qədim dövrlərdə Orta Asiyada, Yaxın Şərqdə, o cümlədən Azərbaycanda buynuzlu heyvanlar – qoç, öküz, çəlik, maral, keçi və s. müraciətə sayılırdılar. İlk əvvəl buynuz torpaqla, məhsulla, sonra totemizm, daha sonra astroloji düşüncələrə görə müxtəlif mənalar və rəmzlər ifadə edirdi.

Öküz güc-qüvvət mənbəyi və «İlahi qüvvə», su və torpaq allahı kimi sayılırdı. Bu baxımdan bu xalçada təsvir edilən «buynuz» qeyd edildiyi kimi bu gün də xalçaçılar və sənətşünasların fikrincə hünər, cəsarət rəmzi kimi yozulur. Qədim dövrlərdə insanlar hökmardarları allah kimi saymış və mifik qəhrəmanları buynuzla təsvir etmişlər. Xalçada təsvir edilən buynuz elementləri insanları bəd nəzərdən, bəd əməllərdən qoruyucu kimi də yozulur. Təsadüfi deyildir ki, hələ bu gün də Azərbaycanın bir çox bölgələrində dərvazaların və qapılarının üstündə çəlik, öküz, qoç, maral, keçi və başqa heyvanların buynuzlarını asırlar.

Buynuz xalçalarında təsvir edilən bu elementlər ilk əvvəlki mənalarını itirərək qərinələr ötdükçə dekorativ – tətbiqi sənətin diqqəti cəlb edən bəzək ünsürlərindən birinə çevrilmişdir. Xalçadakı buynuzların rəngi bir aşırı dəyişdirilərək bütövlükdə kontrast rəng uzlaşmaları qanunauyğunluqla həll edilmişdir.

Xalçanın enli haşıyəsi qırmızı, mavi, şəkəri, yaşılı və s. rəngli klassik elementlərlə bəzədilmişdir. Əsas rənglər qara, açıq yaşılı, mavi, narıncı, sürməyi, ağ və sarıdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə eyrilən və təbii boyalarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Черный фон поля представляет одиннадцать рядов мотивов, называемых «буйнуз» (рогок). В каждом из рядов расположены мотивы различных цветов, попарно направленных в противоположные стороны.

Известно, что рогатые животные, такие как баран, олень и коза, считались священными животными в Средней Азии, на Ближнем Востоке и в Азербайджане. Эти символы были связаны с понятиями о земле, изобилии, а также служили тотемом и использовались в астрологических верованиях.

Бык считался источником мистической власти, воды и земли. Мотивы рогов были также символом власти, правителей и героев. Кроме того, рога считались защитным символом против неудач и бедствий. Сегодня в Азербайджане деревенские жители все еще вешают рога над дверным порогом своих домов.

В коврах это символическое значение постепенно терялось, и мотивы рогов превратились в декоративный узор.

Чередование разноцветных мотивов ковра создает контрастные эффекты.

Широкая кайма состоит из классических узоров красной, синей, слоновой кости и т.д. расцветок.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной естественными красителями.

Xalça. «Buynuz». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Füzuli, Horadiz.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4'09" x 9'68" (295 x 123 sm)

Arasahənin ölçüsü: 261 x 85 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlıarda - 18, 19 sm, başda - 18 sm, sonda - 14 sm.

Əriş: 3 qatlı (Z 3 s), yun ağ

Arğac: düz (çəke) 2 qat (Z2S) pambıq, ağ

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat, (Z2S) pambıq, ağ

Üz ipi: 2 qat yun 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 1 sm

Kənar dolama: 3 cüt ərişə dolanmış (6) yaşıl 20 sm., qırmızı 22 sm. yun

Saçaqlar: başda - 7 sm., sonda - 8 sm., tor kimi hörülmüşdür

Rənglər: 8 rəng: ağ, sərməyi, palidli, qara, mavi, sarı, narıncı, qırmızı

Saxlanması: əla

Ковер «Буйнуз». Карабахская группа. Горадиз, Физулинский район, Азербайджан. Начало 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 09" x 9' 68" (295 x 123 см)

Поле: 261 x 85 см

Ширина каймы: боковая - 18 и 19 см, в основании - 18 см, вверху - 14 см

Основа: 3 пряди, белая шерсть, Z3S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, белый хлопок, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, белый хлопок, Z2S

Ворс: шерсть, 2 пряди, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 40 x 40 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 1 см

Боковая кромка: 20 см желтой пряжи и 22 см красной пряжи вокруг 3

пар 6 нитей основы

Бахрома: в основании - 7 см, вверху - 8, сеть

Цвета: 8 цветов: белый, темно-синий, коричневый, черный, ярко-синий, желтый, оранжевый, красный

Сохранность: отличная

Yerli toxocular bu xalçanı bəzən «Horadiz» də adlandırırlar. Bəzi sənətşünaslar bu elementləri stilize edilmiş yarasə kimi de yozurlar. Sürməyi yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyini xalq arasında «buynuz» adlandırılan stilleşmiş elementlər təşkil edir. Bu elementlər sxematik formaya malik olub, üçbucaq formalı başlara malikdirlər.

Qırmızı yerlikli haşiyə açıq mavi, qəhvəyi, yaşıl, qırmızı, etrəngi, ağ rəngli böyük ölçülü ləçəkləri olan nəbatlı elementlərlə bəzədilmişdir. Bu elementlərin rəngləri növbə ilə dəyişdirilərək ritmik naxış silsiləsi yaradılmışdır.

Şux rəng qammasına malik olan haşiyənin rəngləri uyğunlaşaraq görümlü və bitkin bir forma almışdır. Xalçanın haşiyəsi daxildən «sığçındışı», xaricdən dililikli mədaxillərə əhatə edilmişdir.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyalarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Этот ковер также называют «Горадиз». Некоторые ученые полагают, что эти мотивы являются стилизованным изображением осы.

Темно-синее поле представляет поочередно направленные мотивы «буинуз» (рог) контрастных цветов. На вершинах мотивов находятся треугольники.

Красная кайма демонстрирует поочередно направленные растительные элементы ярко-синего, коричного, зеленого, красного, розового и белого цветов. Кайма яркого цвета делают всю композицию великолепной и привлекательной.

Снаружи главная кайма окружена узкой каймой «мышиные зубки», представляющей собой взаимообратные треугольники.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной естественными красителями.

Xalça. «Buynuz». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Füzuli, Horadiz.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4' 03" x 12' 27" (374 x 123 sm., solda 122 sm)
Arasahənin ölçüsü: 331 x 80 sm
Haşiyənin ölçüsü: iki yanlarda 21, 20 sm., başda - 19 sm., sonda - 24 sm.
Əriş: 2 qat yun ağı (Z2S)
Arğac: düz (çəke) 2 qat, açıq qırmızı yun (Z2S)
Arğac: ziqzaq (töke) 2 qat, açıq qırmızı yun (Z2S)
Üz ipi: 2 qat yun (2Z)
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 6 mm
Kənar dolama: qoşa ərişə (2) dolanmışdır. 10 sm; qırmızı, 26 sm; yaşıllı, 11 sm açıq yaşıllı; 21 sm. sarı; 17 sm. mavi, 20 sm. sürməyi
Saçaqlar: 8 mm. yun ağı
Rənglər: 9 rəng: tünd sürməyi, açıq qırmızı, mavi, qara, ağı, yaşıllı, qəhvəyi, tünd qırmızı
Saxlanması: əla

Ковер «Буйнуз». Карабахская группа. Горадиз,
Физулинский район, Азербайджан. Конец 19 в. Шерсть,
волосовая техника

Общий размер: 4' 03" x 12' 27" (374 x 123 см, слева - 122 см)
Поле: 331 x 80 см
Ширина границы: сторона - 21 и 20 см, основание - 19 см, вершина - 24 см
Основа: 2 пряди, белая шерсть, Z2S
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, светло-красная шерсть, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, светло-красная шерсть, Z2S
Ворс: шерсть, 2Z
Узел: симметричный (гёрдес)
Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 6 мм
Боковая кромка: 10 см красной, 26 см зеленой, 11 см светло-зеленоей, 21 см желтой, 17 см ярко-синей, 20 см темно-синеей пряжи вокруг 1 пары 2 нитей основы
Бахрома: 8 см, белая шерсть
Цвета: 9 цветов: темно-синий, светло-красный, ярко-синий, черный, белый, зеленый, кофейный, коричневый, темно-красный, светло-кофейный
Сохранность: отличная

Şuşada toxunan «Balıq» xalçası XVII əsrda Bərdə və onun ətrafındaki xalçaçılıq mərkəzlərində də toxunmuşdur.

Qara rəngli yerlik üzərində kiçik ölçülü romblar və onları əhatə edən ağ, qırmızı, yaşıl rəngli güllər xalçanın bütün ara sahəsi boyu şaquli və üfüqi istiqamətdə nizamlı təkrar edilərək, ciddi görkəmli, torvari bir kompozisiya yaradılmışdır.

Qırmızı yerlikli arahaşıyə qızılıgül budaqları ilə tərtiblənmiş və xalçaya canlı bir görkəm gətirmişdir. Arahaşıyəni hər iki tərəfdən əhatə edən açıq yaşıl və mavi rəngli naxışlarla tərtib edilmiş bala haşiyələr ara sahədəki rənglərlə uzaşaraq xoş əhval-ruhiyyə yaradan orijinal rəng qanunauyğunluğuna səbəb olmuşdur.

Xalça el üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Такие ковры сначала ткали в Шуше, затем с 17 столетия в Барде и окрестных деревнях.

Черное поле представляет маленькие ромбы и розетки красного, зеленого и белого цветов. Этот решетчатый узор повторен на всем протяжении поля.

На красной кайме сотканы мотивы розы. Главная кайма обрамлена узкими светло-зелеными полосами с маленькими растительными элементами.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной естественными красителями.

Xalça. «Balıq». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.

XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 6' 56" x 19' 03" (580 x 200 sm., sonda 205 sm)

Arasahenin ölçüsü: 468 x 112 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlıarda - 43, 45 sm, başda - 50 sm, sonda - 50 sm

Əriş: yaxşı tovlənmiş, kənarlarda 2 qat ağı pambıq (Z2S), ortada 3 qat 2 ağı pambıq, 1 palidi (Z3S) yun

Arğac: düz (çəkə) 4 qat 3 qatı pambıq, 1 qat yun ağı (Z4S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat 2 qatı pambıq ağı 1 qat yun palidi (Z3S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst), 2 ipdən ibarət

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 7 mm

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) birdən dolanıb, surməyi yun

Saçaqlar: başda və sonda 1 sm. ağı yun

Rənglər: 6 rəng: qara, ağı, qırmızı, yaşıl, palidi, mavi

Saxlanması: əla

Ковер «Балыг». Карабахская группа. Шуша, Азербайджан.

Конец 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 6' 56" x 19' 03" (580 x 200 см, вверху - 205 см)

Поле: 468 x 112 см

Ширина каймы: боковая - 43 и 45 см, внизу - 50 см, вверху - 50 см

Основа: на концах - 2 пряди, белая шерсть, Z2S; в середине - 3 пряди (2 - белые и 1 коричневая шерсть), Z3S

1-й уток: прямой проброс, 4 пряди (3 - хлопок и 1 - шерсть), белый, Z4S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 3 пряди (2 - белый хлопок, 1 - коричневая шерсть), Z3S

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес), двойная пряжа

Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 7 мм

Боковая кромка: темно-синяя пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: на концах - 1 см, белая шерсти и хлопок

Цвета: 6 цветов: черный, белый, красный, зеленый, коричневый, ярко-синий

Сохранность: отличная

Xalq arasında bu ölçülü xalçalar «xəli» adlanır.

Tünd süməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsinə stilləşmiş nəbatı elementlər bəzəyir. Bitki elementlərindən ibarət həndəsi formada düzülən kiçik ölçülü ağ, mavi, qırmızı rəngli nəbatı göllərdə dəyimi elementlər ustalıqla tərtib edilmişdir.

Yığcam görünüşə malik olan ara sahəni enli ana haşıyə əhatə edir. Arahaşıyənin əsas bəzeyini xalq arasında çox yayılmış «çayniknişan» ve yaxud «tışbağa» adlanan elementlər təşkil edir. Bu elementlərin arasında səkkizgusəli çiçək və hər iki tərəfdən yaşıllı yarpaqlarla əhatə edilən naxışlar işlənmişdir. Arahaşıyənin kənarlarını yerliyi sarı, süməyi, üzərindəki xırda naxışları isə qırmızı olan mədaxiller əhatə edir. Xalçanın ara sahəsi çox ciddi görkəmli, haşıyəsi çox oynaq təsir bağışlayır. Bir sözə xalçanın yüksək bədii tərtibatı və rəng qanuna uyğunluğu ona canlı bir görkəm vermişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaq-larla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Ковры подобных размеров называются «халы».

Темно-синее поле предстavляет повторяемый узор из маленьких растительных мотивов. Узор состоит из мелких белых, синих, красных розеток, окруженных ланцетовидными листьями.

Широкая красная кайма демонстрирует синие мотивы, которые называются «чайником» или «черепахой». В центре этих мотивов расположены цветы с восемью лепестками, обрамленные зелеными листьями. Главная кайма окружена узкими желтыми и темно-синими полосами из маленьких красных цветов. Сдержаннnyy узор поля и радостный узор каймы создают сильный эффект единой целого.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Balıq». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Bərdə.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 7' 87" x 19' 68" (600 x 240 sm)
Arasahənin ölçüsü: 512 x 129 sm.
Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 55 sm., başda - 45 sm.,
sonda - 42 sm.
Əriş: 2 ipdən yun ağ rəng möhkəm və ince tovlamışdır (Z2S)
Arğac: düz (çəkə) 2 ipdən yun qəhvəyi rəng (Z2S)
Arğac: ziqzaq (tökə) 2 ipdən qəhvəyi rəng ince tovlamışdır (Z2S)
Üz ipli: Z2
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm².
İlmə hündürlüyü: 3 mm.
Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmışdır bardo qırmızı yun
Saçaqlar: başda və sonda 1 sm. ağ yun
Rənglər: 6 rəng: mavi, qırmızı, ağ, qara, sarı, yaşıl.
Saxlanması: elə

Ковер «Балыг». Карабахская группа. Барда, Азербайджан.
Начало 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 7' 87" x 19' 68" (600 x 240 см)
Поле: 512 x 129 см
Ширина каймы: боковая - 55 см, внизу - 45 см, вверху - 42 см
Основа: 2 пряди, белая шерсть, сильно крученая, Z2S
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, шерсть кофейного цвета, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, шерсть кофейного цвета, сильно крученая, Z2S
Ворс: шерсть, Z2
Узел: симметричный (гёрдөс)
Плотность: 40 x 40 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 3 мм
Боковая кромка: темно-красная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы
Бахрома: на обоих концах - 1 см, белая шерсть
Цвета: 6 цветов: ярко-синий, красный, белый, черный, желтый, зеленый
Сохранность: отличная

Qara yerlikli xalçanın ara sahəsi gül, çiçək və yarpaqlarla ehətə edilmiş rombvari kiçik ölçülü göllərlə bəzədilmişdir. Xalçanın şəkəri, aq, qırmızı, mavi, cəhrayı, yaşıl, açıq qəhvəyi rəngli bitki elementləri bir-biri ilə uzaşdırılmışdır. Qarabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan kolorit tərtibatının çox qədim ənənələrini də özündə cəmləşdirmişdir.

Firuze yerlikli haşiyə aq, qırmızı, açıq qəhvəyi rəngli zəncirvari düzülmüş bitki elementləri ilə tərtib edilmişdir. Haşiyənin kənarlarını dilikli mədaxillər ehətə edir.

Öz kolorit xüsusiyyətləri etibarı ilə yüksək peşəkarlıq qabiliyyətinə malik olan toxucu ornamental motivlərin tənasübünü ahəngdar surətdə vermiş rəng çalarları palitrani zənginləşdirmişdir. Bir sözlə şux və oynaq rənglərə malik olan bu xalçanın ümumi görünüşü göz oxşayır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Черное центральное поле представляет узор из маленьких повторяемых розеток и ромбов. Белые, красные, синие, розовые, зеленые, светло-коричневые розетки окружены ланцетовидными листьями. Цвета всего узора характерны для ковров Карабаха.

Центральная бирюзовая кайма украшена волнистой виноградной лозой из красных, белых и светло-коричневых элементов. Кайма обрамляется узкими бордюрами из красно-желтых взаимообратных треугольников.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Balıq». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xankəndi. XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu
Ковер «Балыг». Карабахская группа. Ханкенди, Азербайджан. Конец 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Xalçanın ölçüsü: 4' 40" x 6' 17" (188 x 134 sm)

Arasahənin ölçüsü: 169 x 115 sm

Haşiyənin ölçüsü: 9 sm

Əriş: 3 ipdən 2 yun palıdır, 1 pambıq ağı (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 3 ipdən pambıq ağı (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 5 ipdən ibarət pambıq, ağı (Z5S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 5 mm

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmış açıq qəhvəyi yun

Saçaqlar: saç formasında hörülülmüşdür, ağı yun

Rənglər: 8 rəng: qara, süməyi, palıdır, sarı, qırmızı, ağı, çəhrayı, narincı

Saxlanması: əla

Общий размер: 4' 40" x 6' 17" (188 x 134 см)

Поле: 169 x 115 см

Ширина каймы: 9 см

Основа: 3 пряди (2 - коричневая шерсть, 1 - белая шерсть), Z3S

1-й утюк: прямой проброс, 3 пряди, белый хлопок, Z3S

2-й утюк: зигзагообразный проброс, 5 пряди, белый хлопок, Z5S

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёргес)

Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 5 мм

Боковая кромка: светло-коричневая пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: плетеная, белая шерсть

Цвета: 8 цветов: черный, темно-синий, коричневый, желтый, красный, белый, розовый, оранжевый

Сохранность: отличная

«Sehri ilmeler» qalereyasının Qarabağ xalçaları kolleksiyasından olan dəst xəli – gəbənin kənarelərindən biri olan bu xalçanın qara yerlikli ara sahəsinin əsas bezəyini stilizə edilmiş bitki elementləri təşkil edir.

Qarabağın medalyonsuz xalçaları qrupuna daxil olan bu xalçanın kiçik ölçülü naxışları zəngin tərtibatına görə seçilir. Xalçanın ara sahəsində təsvir edilən elementlərin rəngi haşiyənin rəngi ilə uzlaşırlar və axıcı rəng palitrası yaradır. Qarabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan kolorit xüsusiyyətləri xalçaya cazibədarlıq və rahatlıq görkəmi getirir.

Xalça əl üsulu ilə yüksək keyfiyyətli yundan əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Этот ковер является частью коврового набора, называемого «даст-хали-габа».

Черное центральное поле демонстрирует повторяемый узор из маленьких розеток и ланцетовидных листьев. Этот узор относится к безмедальонным коврам Карабахской группы.

Красная узкая кайма украшена волнистым узором из желтых листьев. Главная кайма окружена малыми бордюрами из взаимообратного узора.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

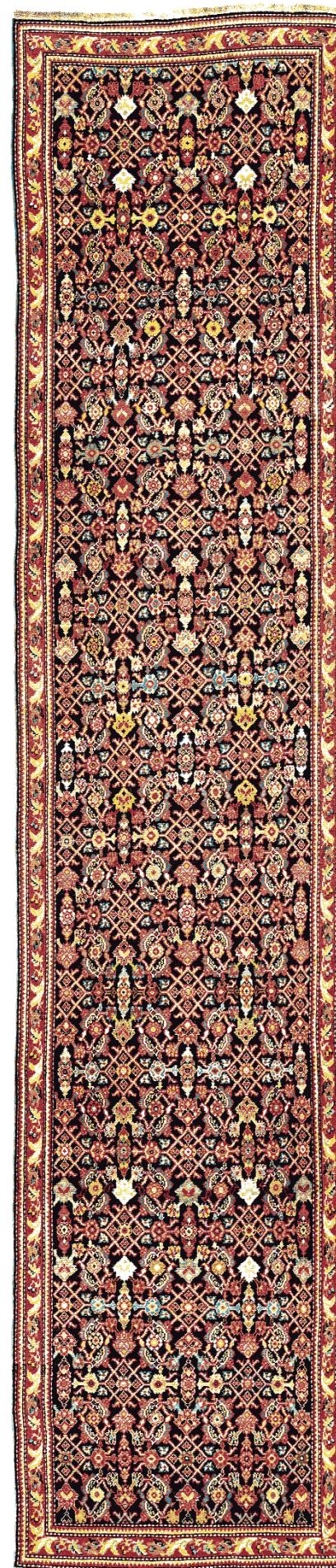

Xalça. «Balıq». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.

XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 84" x 18' 77" (572 x 117 sm)**Arasahənin ölçüsü:** 535 x 39 sm**Haşiyənin ölçüsü:** iki yanlarda 12 sm; başda və sonda 18 sm.**Əriş:** 3 qat yun, ikisi palidi, 1 ağ, qalın və möhkəm tovlu (Z3S)**Arğac:** düz (çəkə) 3 qat, 2 pambıq 1 yun ağ rəng (Z3S)**Arğac:** ziqzaq (tökə) 3 qat, 2 pambıq 1 yun ağ rəng (Z2S)**Üz ipi:** 2Z**İlmə forması:** simmetrik (gördəst) 2 qat yun**İlmə sıxlığı:** 30 x 30 1 dm²**İlmə hündürlüyü:** 7 mm**Kənar dolama:** 3 cüt ərişə (6) bir yerde mavi yun ipi dolanmışdır.**Saçaqlar:** 7 sm., 4 sm. tor formasında hörülülmüşdür. palidi ağ yun**Rənglər:** 8 rəng: yaşıl, qırmızı, mavi, ağ, qara, sarı, qəhvəyi, narinci**Saxlanması:** elə**Ковер «Балыг». Карабахская группа. Азербайджан,**

Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 3' 84" x 18' 77" (572 x 117 см)**Поле:** 535 x 39 см**Ширина границы:** сторона - 12 см, конец - 18 см**Основа:** 3 пряди, шерсть (2 - коричневый цвет, 1 - белый), толстая крутка, Z3S**1-й уток:** прямой проброс, 3 пряди (2 - хлопок, 1 - шерсть), белый, Z3S**2-й уток:** зигзагообразный проброс, 3 пряди (2 - хлопок, 1 - шерсть), белый, Z2S**Ворс:** 2 пряди, шерсть, 2Z**Узел:** симметричный (гёрдес)**Плотность:** 30 x 30 узлов в 1 дм²**Высота ворса:** 7 мм**Боковая кромка:** ярко-синяя пряжа вокруг 3 пар 6 нитей основы**Бахрома:** 7 см, сеть - 4 см, коричнево-белая шерсть**Цвета:** 8 цветов: зеленый, красный, ярко-синий, белый, черный, желтый, кофейный, оранжевый**Сохранность:** отличная

Qırmızı yerliyi olan bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyini şaquli istiqamətdə təsvir edilən beş bütöv və bir yarımcıq göl bəzəyir. Qarabağın «Balıq» xalçaları üçün xarakterik olan stilləşmiş bitki elementləri göllərin içerisinde təsvir edilmişdir. Xalçanın ara sahəsinin mərkəzində yerləşən göllərin yarısı kənarlarda hər iki tərəfdə beş dəfə, dörddə bir hissəsi isə aşağı künclərdə yerləşirilmişdir.

Arasahədə təsvir edilən dililikli göllər ağ zolaqlarla aşağıdan yuxarıya doğru açılıb – yumularaq xalçaya xüsusi gözəllik gətirmişdir. Göllərin içerisinde təsvir edilən güllərin rəngi ardıcıl olaraq dəyişərək xoş əhval – ruhiyyə yaradan bir görkəm yaranmışdır.

Xalçanın ana haşiyəsi ağ, yaşıl, qırmızı, sarı rəngli yarpağa bənzər elementlərlə və güllərlə bəzədilmişdir. Mavi və yaşıl rəngli ensiz haşiyələrdə Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan sarı, yaşıl, qırmızı və ağ rəngli bitki elementləri və kvadrat formalı elementlər nəqş edilmişdir.

Красное поле представляет пять с половиной зазубренных медальонов. Медальоны выстроены вдоль центральной оси. Медальоны украшены растительным узором «балыг», характерным для этих ковров. Вдоль сторон поля помещены десять половинок медальонов, а в нижних углах - четверти медальонов.

Белые контуры, обрисовывающие в общих чертах медальоны, и цветы различных расцветок в медальонах делают узор гораздо более выразительным.

Главная кайма демонстрирует белые, зеленые, красные, желтые розетки и зазубренные листья. Узкие синие и зеленые малые бордюры украшены крошечными желтыми, зелеными, красными, белыми цветочными элементами и клетками, характерными для ковров Карабаха.

Этот ковер ручной работы высокого качества, сотканный из пряжи, окрашенной натуральными красителями, был частью коврового набора «даст-хали-габа», предназначенного для просторных залов.

111

Azərbaycan xalçaları - QARABAĞ QRUPU

Xalça. «Açma-yumma». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocavənd.
XX əsrin evvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 61" x 12' 63" (385 x 110 sm), sonda - 109 sm
Arasahənin ölçüsü: 330 x 62 sm
Haşiyənin ölçüsü: anlıarda - 23 sm., başda - 28 sm., sonda - 25 sm
Göllərin ölçüsü: 62 x 60 sm
Əriş: 2 qat yun, ağ ve açıq palidi nəzik (Z2S)
Arğac: düz (çekə) 2 qat nazik pambıq ağ (Z2S)
Arğac: ziqzaq (töke) 2 qat ince pambıq ağ (Z2S)
Üz ipi: 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördest)
İlmə sıxlığı: 35 x 35 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 6 mm
Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanıb, mavi yun
Saçaqlar: 1 sm. palidi yun
Rənglər: 7 rəng: yaşıl, qırmızı (moruq rəngi), ağ, qara (mazı), mavi, sarı, açıq palidi
Saxlanması: elə

Ковер «Ачма-юмма». Карабахская группа. Ходжавенд,
Азербайджан. Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 3' 61" x 12' 63" (385 x 110 см, наверху - 109 см)
Поле: 330 x 62 см
Ширина каймы: боковая - 23 см, внизу - 28, наверху - 25 см
Медальоны: 62 x 60 см
Основа: 2 пряди, шерсть, белый и светло-коричневый, тонкая крутка, Z2S
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, белый хлопок, тонкая крутка, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, белый хлопок, тонкая крутка, Z2S
Ворс: шерсть, 2Z
Узел: симметричный (гёргес)
Плотность: 35 x 35 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 6 мм
Боковая кромка: ярко-синяя пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы
Бахрома: 1 см, коричневая шерсть
Цвета: 7 цветов: зеленый, темно-красный, белый, черный, ярко-синий, желтый, светло-коричневый
Сохранность: отличная

Bu xalça öz adını kompozisiya quruluşundan götürmüştür. Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyini bir-birinin ardınca düzülmüş altı bütöv və bir yarımcıq göl təşkil edir. Xalçanın ara sahəsinin kənarlarında bala haşiyənin daxilinə bitişik hər iki tərsfdə altı yarımcıq (ümumilikdə on iki) yuxarı hər iki küncdə yarımcıq göl təsvir edilmişdir. Kənarlardakı yarımcıq gölləri birləşdirikdə mərkəzdəki göllərin ümumi forması alına bilir.

Yaşıl yerlikli ara haşiyə qırmızı və sarı rəngli klassik elementlər və ağ üçdil elementlərlə bəzədilmişdir.

Ensiz haşiyələr qırmızı, ağ, mavi elementlərlə işlənmişdir. Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Название узора происходит от его композиции («открытие-закрытие»).

Красное поле показывает шесть с половиной медальонов, расположенных вдоль центральной оси. На каждой из сторон поля помещены двенадцать половинок медальонов, и в нижних углах - четверти медальонов.

Широкая зеленая кайма украшена красными и желтыми зазубренными ланцетовидными листьями и белыми трилистниками.

Узкие желтые бордюры украшены красными, белыми и синими мотивами.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Açma-yumma». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xankəndi.
XX əsrin əvvəli. Yun. Kovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 3" x 13' 38" (408 x 100 sm)

Arasahənin ölçüsü: 167 x 54 sm

Hasıyenin ölçüsü: endə - 23 sm, başda - 19 sm, sonda - 18 sm

Göllərin ölçüsü: 54 x 46 sm., 57 x 41 sm., 54 x 41 sm

Əriş: 3 qat, 2 aq bir palid yun (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat qırmızı yun, incə əyrilmiş (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat yun, qırmızı, incə əyrilmiş (Z2S)

Üz ipi: 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst) 2 Z

İlmə sıxlığı: 25 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 7 mm

Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmış, tünd palidi rəng yun

Saçaqlar: başda - 1 sm., sonda - 1,5 sm

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, yaşıl, qara, aq, palid, mavi, göy

Saxlanması: əla

**Ковер «Ачма-юмма». Карабахская группа. Ханкенди,
Азербайджан. Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника**

Общий размер: 3' 03" x 13' 38" (408 x 100 см)

Поле: 167 x 54 см

Ширина каймы: боковая - 23 см, внизу - 19, наверху - 18 см

Медальоны: 54 x 46 см, 57 x 41 см, 54 x 41 см

Основа: 3 пряди, шерсть (2 белые и 1 коричневая), Z3S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, красная шерсть, тонкая крутка, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, красная шерсть, тонкая крутка, Z2S

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 25 x 30 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 7 мм

Боковая кромка: темно-коричневая шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: внизу - 1 см, вверху - 1,5 см

Цвета: 7 цветов: красный, зеленый, черный, белый, коричневый, ярко-синий, синий

Сохранность: отличная

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyini böyük ölçülü rombvari göllər bəzəyir. Sürməyi yerliyi olan göllerin naxışları isə aq, qırmızı, sarı, mavi, narıncı rəngli stilizə edilmiş yarpaq və çiçək elementləri ilə bəzedilmişdir. Göllerin içerisinde təsvir edilən yarpaqlar baliğa bənzədiyi üçün bu elementləri xalq arasında «balıq» adlandırlar. Ara sahənin kənarlarında mərkəzdə təsvir edilən göllerin dörddə üç hissəsi haşiyə divarlarına bitişik formada təsvir edilmişdir. Göllerin kənarları aq rəngli qarmaqlarla əhatə edilmişdir.

Xalçanın ana haşiyəsi gül budaqları, bala haşiyələr isə dördbucaqlı kiçik ölçülü həndəsi elementlərlə tərtib edilmişdir. Bu həndəsi elementlərin rənglərinin ardıcıl olaraq dəyişməsi və düzümü xalçaya təkraredilməz yeni bir görünüş gətirmiştir.

Xalça yüksək keyfiyyətli yumşaq yundan əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Красное поле демонстрирует шесть ромбовидных медальонов, помещенных вдоль центральной оси. Темно-синие медальоны заполнены узором «балыг» из белых, красных, желтых, синих, оранжевых розеток и ланцетовидных листьев. Листья называются «балыг» (рыба).

Вдоль сторон поля расположены десять поло-винок медальонов, а во всех четырех углах - четверти медальонов. Медальоны окружены белыми крючками.

Центральная красная кайма украшена цветочными побегами, а фланговые узкие бордюры заполнены маленькими квадратами чередующихся расцветок.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Dəryanur». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocavənd.
XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu.

Xalçanın ölçüsü: 3' 44" x 16' 08" (490 x 105 sm)

Arasahənin ölçüsü: 458 x 71 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 17 sm., başda - 20 sm., sonda - 16 sm

Göllərin ölçüsü: 67 x 66 sm., 64 x 60 sm., 74 x 65 sm., 75 x 65 sm

Əriş: 2 ipdən möhkəm təvlənmiş yun palidi (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 1 qat yun qəhvəyi (Z)

Arğac: ziqzaq (fökə) 1 qat yun qəhvəyi (Z)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 8 mm

Kənar dolama: 3 cüt (6 ərişə) qara yun

Saçaqlar: 1 sm

Rənglər: 8 rəng: sərməyi, mavi, qırmızı, ağı, narincı, qara, sarı, qəhvəyi

Saxlanması: əla

Ковер «Даръянур». Карабахская группа. Ходжавенд,
Азербайджан. Середина 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 3' 44" x 16' 08" (490 x 105 см)

Поле: 458 x 71 см

Ширина каймы: боковая - 17 см, внизу - 20 см, наверху - 16 см

Медальоны: 67 x 66 см, 64 x 60 см, 74 x 65 см, 75 x 65 см

Основа: 2 пряди, шерсть, коричневая, плотная крутка, Z2S

1-й уток: прямой проброс, 1 прядь, шерсть коричневого цвета кофе, Z

2-й уток: зигзагообразный проброс, 1 прядь, шерсть, кофейный, Z

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: асимметричный (сенна)

Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 8 мм

Боковая кромка: черная шерстяная пряжа вокруг 3 пар 6 нитей

основы

Бахрома: 1 см

Цвета: 8 цветов: темно-синий, ярко-синий, красный, белый, оранжевый, черный, желтый, кофейный

Сохранность: отличная

Çəhrayıya çalan qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyi müxtəlif ölçülü göllərdən ibarətdir. Rombvari formada olan bu göller xalçanın mərkəzində şaquli istiqamətdə bir-birinin ardınca düzülərək çox diqqətəlayiq bir görkəm almışdır.

Göllərin aşağı və yuxarı hissəsində üçbucaq formalı qubbalar xalçanın gözəlliyini tamamlayır və ümumi görünüşünü zənginləşdirir.

Qara yerlikli göllərin sahəsi Qarabağın «Balıq» xalçaları üçün xarakterik olan çiçək və yarpaqlarla bəzədilmişdir.

Ara sahənin kənar hissələrində göllərin yarısı hər iki tərəfdə xalça boyu düzülərək təsvir edilmişdir. Göllərin dörddə bir hissəsi künclərdə yerləşdirilərək tam kompozisiya yaradılmışdır.

Xalçanın surməyi yerlikli ana haşiyəsində bir-birinin ardınca su axınınnı xatırladan rombvari elementlər nəqş edilmişdir. Ana haşiyənin yerliyinin göllərin yerliyi ilə eyni rənglə təkrarlanması xalçaya ciddi görkəm gətirir. Bala haşiyələrin xalçanın ara sahəsinin rənglərinə uyğun tərtibati qanunauğunluqla uzlaşaraq canlı vəhdət duyusu yaradır.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Розово-красное поле представляет три ромбовидных медальона, расположенных вдоль вертикальной оси. На обоих концах медальонов есть треугольные подвески.

Темно-синий фон медальонов заполнен маленькими розетками и листьями, характерными для ковров «Балыг».

Вдоль обеих сторон области четыре рачположены половины медальонов. В углах помещены четвертов медальонов .

На темно-синей центральной кайме сотканы разноцветные ромбы. Фоновый цвет главной каймы соответствует цвету медальонов, делая композицию цельной. Цвета малых бордюров также совпадают с расцветками поля.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Dəryanur». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.
XIX əsr. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 5' 02" x 10' 73" (327 x 153 sm) başda,
154 sm. sonda
Arasahənin ölçüsü: 281 x 97 sm
Haşiyənin ölçüsü: sağda - 28 sm., solda - 30 sm., başda - 25 sm.,
sonda - 21 sm
Göllərin ölçüsü: 117 x 58 sm., 74 x 59 sm., 83 x 61 sm
Əriş: 4 qat (2+2) yun açıq palidi ince əyilib möhkəm
tovlanmışdır (Z2S + Z2S) (Z4Z)
Arğac: düz (çəke) 2 ipdən pambıq ağı (Z2S)
Arğac: ziqzaq (töke) 3 qat, 2 pambıq, 1 ağı yun (Z3S)
Üz ipi: Yun iki qat 2 Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 40 x 40 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 4 mm
Kənar dolama: 3 cüt (6 edəd) ərişə yaşılı yun iple dolanmışdır
Saçaqlar: 1 sm. hər iki başında
Rənglər: 9 rəng: palidi, mavi, qırmızı (moruğu), ağı, qara, sarı, yaşılı,
ətəngi, süzmeyi
Saxlanması: əla

Ковер «Дарьянур». Карабахская группа. Шуша,
Азербайджан. 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 5' 02" x 10' 73" (327 x 153 см (в основании), 154 см
(вверху))
Поле: 281 x 97 см
Ширина каймы: справа - 28 см, слева - 30 см, в основании - 25 см,
вверху - 21 см
Медальоны: 117 x 58 см, 74 x 59 см, 83 x 61 см
Основа: 4 пряди (2+2), шерсть, светло-коричневая, плотная
крупка, Z4S (Z2S + Z2S)
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, белый хлопок, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 3 пряди (2 – хлопок,
1 – шерсть), белый, Z3S
Ворс: 2 пряди, шерсть, 2Z
Узел: симметричный (гёрдес)
Плотность: 40 x 40 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 4 мм
Боковая кромка: зеленая шерстяная пряжа вокруг 3 пар 6 нитей
основы
Бахрома: на концах - 1 см
Цвета: 9 цветов: коричневый, ярко-синий, темно-красный, белый,
черный, желтый, зеленый, розовый, темно-синий
Сохранность: отличная

Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini bir-birinin arasında düzülmüş kənarları dilim-dilim formalı göllər təsvir edilmişdir. Göllərin mərkəzində stilizə edilmiş həndəsi formalı yaşıl, sarı assimmetrik zambaq güləri, göllərin sağ ve solunda güller simmetrik formada düzülərək xalçaya xüsusi gözəllik vermişdir. Göllərin mərkəzində təsvir edilən elementlər arasahədə də təkrar edilərək kompozisiyani tamamlayır.

Zəngin təribata malik olan ensiz haşiyeler özünəməxsusluğu ilə seçilir. Sürməyi yerlikli arahaşiyənin əsas bəzəyini bir-birinin arasında düzülmüş nəbatlı elementlər təşkil edir.

Красное поле показывает четыре зазубренных медальона, помещенных вдоль вертикальной оси. В центре медальонов есть мотивы желтых и зеленых геометрических тюльпанов, а их внутреннее пространство медальонов обрисовано маленькими красными и белыми розетками. Те же самые тюльпаны окружают медальоны снаружи.

Вся кайма состоит из трех полос. Центральный темно-синий бордюр показывает растительный узор чередующихся цветов.

Граница обрамляется двумя красными полосами из цветов, листьев и S-элементов.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Laçın.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4' 85" x 10' 66" (325 x 148 sm)
Arasahənin ölçüsü: 281 x 97 sm
Haşiyənin ölçüsü: sağda - 25 sm., solda - 23 sm., başda ve sonda - 20 sm
Göllərin ölçüsü: 75 x 80 sm., 78 x 73 sm., 74 x 64 sm., 76 x 63 sm.
Əriş: 2 qat yun ağ rəng (Z2S)
Arğac: düz (çəke) 2 qat ağ yun, ince tovlanması (Z2S)
Arğac: ziqzaq (töke) 2 qat yun ağ (Z2S)
Üz ipi: 2 qat qalın yun Z2
İlmə forması: assimetrik (senne)
İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 5 mm
Kənar dolama: 2 qoşa erişə (4) dolanıb, mavi yun
Saçaqlar: 7 mm. ağ
Rənglər: 10 rəng: palid, mavi, qırmızı, ağ, narincı, qara (qoz qabığından), sarı, yaşıł, xaki, badımcان rəngi
Saxlanması: əla

Ковер. Карабахская группа. Лачин, Азербайджан.
Конец 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 85" x 10' 66" (325 x 148 см)
Поле: 281 x 97 см
Ширина каймы: справа – 25 см, слева – 23 см, на конце – 20 см
Медальоны: 75 x 80 см, 78 x 73 см, 74 x 64 см, 76 x 63 см
Основа: 2 пряди, белая шерсть, Z2S
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, белая шерсть, тонкая крутика, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, белая шерсть, Z2S
Ворс: 2 пряди, шерсть, Z2
Узел: асимметричный (сенна)
Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 5 мм
Боковая кромка: ярко-синяя шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы
Бахрома: 7 см, белый
Цвета: 10 цветов: коричневый, ярко-синий, красный, белый, оранжевый, черный, желтый, зеленый, хаки, темно-фиолетовый
Сохранность: отличная

Qaraya çalan palid rəngli yerliyi olan bu xalçanın ara sahəsini üfüqi istiqamətdə bir-birinin ardınca düzülən butalar bəzəyir. Butalar birinci sırada sağa, ikinci sırada sola və başqa sıralarda eyni düzülüşlə dəyişdirilərək çox baxımlı bir kompozisiya yaradılmışdır.

Qarabağın mürəkkəb kompozisiya quruluşuna aid edilən bu xalçanın ara sahəsində təsvir edilən butaların içərisində gül rəsmləri çox incəliklə işlənmiş və butaların arasındaki məsafə çox dəqiqliklə tərtib edilmişdir.

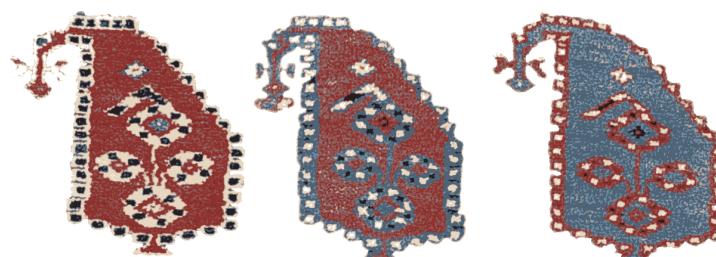
Xalçanın aq yerlikli ara haşıyəsi səkkizgusəli elementlərlə bəzədilmişdir. Mavi yerlikli bala haşıyələr isə dalğavarı, zəncirəbənzər düzümlə tamamlanmışdır.

Xalçanın kolorit xüsusiyyətləri etibarilə peşəkarlıqla həlli hər bir kəsin diqqətini özündə cəmləşdirir. Toxucu ara sahədə təsvir edilən butaların rəngini bir aşırı dəyişməklə kontrast – təzadlı rənglərdən xüsusi bir ahəng yaratmışdır.

Enli haşıyədəki rənglərin birindən digərinə sakit – rəvan, bəzən kontrastlı uzlaşmaları xalçanı daha da canlandırır.

Ara haşıyəni hər iki tərəfdən yerliyi mavi, naxışları isə aq və qırmızı dalğavarı naxışlar bəzəyir. Ana və bala haşıyələrin kənarlarında aq – qırmızı rənglərin növbələşməsi ilə yaradılan «siçan dişi» elementləri və ara sahənin kənarlarını əhatə edən qırmızı xətt xalçanın ümumi kompozisiyasına çox baxımlı bir görkəm verir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən toxunmuşdur.

Черно-коричневое поле представляет горизонтальные ряды мотивов «бута», расположенных по три в каждом ряду. В первом ряду бута направлены направо, во втором ряду - налево. Эта схема повторяется в других рядах.

Ковер принадлежит сложным композициям Карабахских ковров. Внутреннее пространство мотивов «бута» заполнено цветочными украшениями. Весь узор ковра выполнен очень аккуратно.

Главная белая кайма состоит из восьмиконечных элементов. Синие малые бордюры украшены зигзагообразными линиями.

Цвета мотивов бута чередуются контрастными расцветками, делая всю композицию ковра очень привлекательной.

То же чередование контрастных цветов используется в узорах главной каймы.

Главная кайма и малые бордюры обрамляются узкими полосами из красных и белых линий, называемых «сычан диши» (мышиные зубки).

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Şabalıt buta». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Ağdam.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 80" x 6' 59" (201x116 sm)

Arasahənin ölçüsü: 162 x 64 sm

Haşiyənin ölçüsü: endə 23 sm., 27 sm. başda 17 sm., sonda 20 sm

Butaların ölçüsü: 22 x 17 sm., 23 x 17 sm., 26 x 17 sm., 27 x 15 sm

Əriş: 2 qat, hər qatda 3 sap, ince əyrilmiş ağ yun (Z2S 3+3)

Arğac: düz (çəke) 2 qat yun, açıq qəhvəyi rəng (Z2S)

Arğac: ziqzaq (töke) 2 qat yun, açıq qəhvəyi (Z2S)

Üz ipi: yun qalın 2Z

İlme forması: simmetrik (gördest)

İlme sıxlığı: 25 x 25 1 dm²

İlme hündürlüyü: 1 sm

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmışdır. Tünd qırmızı yun

Saçaqlar: 2 sm. başda ve sonda

Rəngler: 7 rəng: tünd palıdır, mavi, qırmızı, ağ, qara (mazı), san, yaşıl.

Saxlanması: yaxşı

Ковер «Шабалыт бута». Карабахская группа. Агдам,
Азербайджан. Начало 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 3' 80" x 6' 59" (201 x 116 см)

Поле: 162 x 64 см

Ширина каймы: боковая - 23 и 27 см, в основании - 17 см, сверху - 20 см

Мотив «бута»: 22 x 17 см, 23 x 17 см, 26 x 17 см, 27 x 15 см

Основа: 2 пряди (каждая из 3 нитей), белая шерсть, Z2(3+3)S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, шерсть, кофейный, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, шерсть, кофейный, Z2S

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 25 x 25 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 1 см

Боковая кромка: темно-красная шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4
нитей основы

Бахрома: на концах - 2 см

Цвета: 7 цветов: темно-коричневый, ярко-синий, красный, белый,
черный, желтый, зеленый

Сохранность: отличная

Kərpiciyə çalan qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsində zümrüdü yaşıl və cəhrayı rəngli xətlərdən rombvari elementlər yaradılmışdır. Rombların mərkəzində xırda ölçülü gülü xatrladan təsvirlər xalçaya xüsusi gözəllik verir. Xalçanın ara sahəsində istifadə edilən rənglər haşiyə hissəsində nəqş edilən güllərdə təkrarlanır və rəng ahengdarlığı aydın nəzərə çarpar. Xalçanın ümumi görünüşü hər bir kəsədə sakitlik, rahatlıq duyusu, yaxşı əhval - ruhiyyə yarada bilməsi ilə seçilir. Bu xalçanın rəng çalarları azsaylı olmasına baxmayaraq rənglərin paylaşıdırılması və uzlaşdırılması müəyyən qanuna uyğunluqla həll edilmişdir.

Xalçanın kolorit həlli, yəni eyni rənglərin təkrarı bütövlükdə türkmen və əfqan xalçalarının rəng çalarlarına yaxındır.

Xalça yüksək keyfiyyətli yundan əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Поле красно-коричневого цвета представляет повторяющийся узор из маленьких изумрудных и розовых ромбов. У этих ромбов есть крошечные розетки, которые придают ковру особую красоту.

Цвета, используемые в поле, повторены на кайме. Несмотря на ограниченное число цветов, композиция ковра демонстрирует гармонию и баланс.

Цвета ковра напоминают туркменские и афганские ковры.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

**Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Kərəmli (Ağdərə). Tərtər. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu
Kovər. Карабахская группа. Керемли (Агдара), Тертерский район, Азербайджан. Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника**

Xalçanın ölçüsü: 4' 79" x 8' 07" (246 x 146 sm)

Arasahənin ölçüsü: 215 x 116 sm

Haşiyənin ölçüsü: 15 sm və 11 sm

Əriş: 2 qalın ipdən təvəlanmış ağ və qəhvəyi rəngli yun (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qalın ipdən təvəlanmış qoyunun ağ və açıq qəhvəyi rəngli yu-nundan (Z2S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qalın ipdən təvəlanmış qoyunun ağ və açıq qəhvəyi rəngli yu-nundan (Z2S)

Üz ipi: qalın olub iki ipdən ibarətdir 2Z

İlmə forması: assimmetrik (sennə)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 9 mm

Kənar dolama: 2 qoşa erişə (4) dolanıb, qara yun

Saçaqlar: içəri tikilib, ağ, boz yun

Rənglər: 7 rəng: kərpiciyə çalan qırmızı, ağ, qara, zümrüdü-yaşıl, narincı, mavi, boz

Saxlanması: əla

Общий размер: 4' 79" x 8' 07" (246 x 146 см)

Поле: 215 x 116 см

Ширина каймы: 15 и 11 см

Основа: 2 пряди, шерсть, белый и кофейный, Z2S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, белая и светло-коричневая шерсть, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди (1 - шерсть и 1 - хлопок), коричневый, Z2S

Ворс: 2 пряди, шерсть, 2Z

Узел: асимметричный (сенна)

Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 9 мм

Боковая кромка: черная шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: бело-серая шерсть, зашитая внутрь

Цвета: 7 цветов: красно-коричневый, белый, черный, изумрудный, оранжевый, ярко-синий, серый

Сохранность: отличная

Sürməyi yerlikli bu xalçanın əsas bəzəyi palmettalar ətrafında yerləşdirilən əjdahalardan ibarətdir. Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan əjdaha elementləri bu xalçada incə əyri xətlər, xırda zərif bitki elementləri stilləşdirmə, həndəsiləşdirmə istiqamətində dəyişdirilmişdir.

Xalçada təsvir edilən əjdaha palmettala qovuşaraq vahid motivə – medalyona çevrilmişdir. Xalq arasında bu medalyona bənzər motivlər «bağa» kimi də yozulur.

Azərbaycan xalçalarında təsvir edilən «başa» elementləri ən arxaik elementlərdən biri olmaqla, ən qədim totemlərdən biri hesab edilir. Bu elementlərin tarixi hələ eramızdan əvvəlki dövrlərə təsadüf edilir. Azərbaycanda və ümumiyyətlə Şərqdə «başa» elementləri «uzunömürlülük», «tilsimdən xilas olma» rəmzi kimi yozulur.

Əjdaha elementləri isə xalq arasında od, su, güc – qüvvə rəmzi kimi yozulur.

Xalçanın ara sahəsində səkkizguşeli ulduz elementləri və müxtəlif ölçülü doldurucu elementlər təsvir edilmişdir. Ara sahənin sağ və sol hissəsindəki kişi, qadın və uşaq təsvirləri də diqqəti cəlb edir.

Xalçanın ana haşıyəsi kiçik ölçülü həndəsi elementlər, bala haşıyələr isə bitki və «mollabaşı» adlanan elementlərlə bəzədilmişdir.

Темно-синий фон представляет пальметы, окруженные белыми драконами. Драконы, типичные для Карабахских ковров, заполнены маленькими геометрическими растительными и криволинейными элементами.

Мотив происходит от слияния драконов и пальметт в единый медальон. Популярное название этого медальона - «бага» (черепаха).

Черепаха была одним из самых древних тотемов в Азербайджане и на Востоке. Она символизировала долговечность и защиту от злых сил.

Дракон был символом огня, воды и власти.

Среди медальонов поля есть восьмиугольные медальоны и различные прямоугольные мотивы. Правая и левая стороны поля заполнены фигурами мужчины, женщины и ребенка.

Широкая центральная кайма состоит из ромбов чередующихся расцветок и трилистников, помещенных между ними. Внешняя кайма заполнена темно-синим и светло-голубым узором из взаимообратного стрельчатого узора, называемого «молла баши».

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Bəhmənli». Qarabağ qrupu.**Azərbaycan. Füzuli, Bəhmənli k.**

XIX əsrin ortası. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 84" x 12' 27" (374 x 117 sm.), sonda 118 sm**Arasahənin ölçüsü:** 267 x 67 sm**Haşiyənin ölçüsü:** sağda - 30 sm., solda - 31 sm.,

başda - 27 sm., sonda - 21 sm

Bağaların ölçüsü: 57 x 41 sm., 46 x 43 sm., 52 x 44 sm**Göllərin ölçüsü:** 59 x 44 sm., 50 x 43 sm**Əriş:** 3 qat palidi, yun (Z3S)**Arğac:** düz (çəke) 3qat ince əyirilmiş pambıq ağ (Z3S)**Arğac:** ziqaq (tökə) 3 qat ince əyirilmiş pambıq ağ (Z3S)**Üz ipli:** 22**İlmə forması:** simmetrik (gördəst) 2 qat yun**İlmə sıxlığı:** 40 x 40 1 dm²**İlmə hündürlüyü:** 5 mm**Kənar dolama:** 3 qoşa ərişə dolanmış (6 qat) yun**Saçaqlar:** 5 sm. başda, 1 sm. sonda. palidi yun**Rənglər:** 10 rəng: sürməyi, açıq qırmızı, tünd çəhrayı, tünd qırmızı,

qara, ağ, qəhvəyi, sarı, yaşılı, mavi

Saxlanması: əla

**Ковер «Бахмалы». Карабахская группа. Деревня
Бахмалы, Физулинский район, Азербайджан.
Середина 19 в. Шерсть, ворсовая техника**

Общий размер: 3' 84" x 12' 27" (374 x 117 см, вершина - 118 см)**Поле:** 267 x 67 см**Ширина каймы:** справа - 30 см, слева - 31 см, в основании - 27 см, вверху - 21 см**Медальоны «бага»:** 57 x 41 см, 46 x 43 см, 52 x 44 см**Медальоны:** 59 x 44 см, 50 x 43 см**Основа:** 3 пряди, коричневая шерсть, Z3S**1-й уток:** прямой проброс, 3 пряди, белый хлопок, тонкая крутика, Z3S,**2-й уток:** зигзагообразный проброс, 3 пряди, белый хлопок, тонкая крутика, Z3S,**Ворс:** 2 пряди, шерсть, 22**Узел:** симметричный (гёрдес)**Плотность:** 40 x 40 узлов в 1 дм²**Высота ворса:** 5 мм**Боковая кромка:** шерстяная пряжа вокруг 3 пар 6 нитей основы**Бахрома:** в основании - 5 см, вверху - 1 см, коричневая шерсть**Цвета:** 10 цветов: темно-синий, светло-красный, темная гвоздика, темно-красный, черный, белый, кофейный, желтый, зеленый, ярко-синий**Сохранность:** отличная

Bu xalçanın əsas bəzəyi bir-birinin ardınca düzülmüş 10 bütöv və 1 yarımcıq təsvirli göllərdən ibarətdir. Xalq arasında bu tipli xalçalara «Tək göl Muğan» deyilir. Xalçada təsvir edilən göllərin kənarları qarmaqlı elementlərlə əhatə edilmişdir. Xalq arasında bu elementlər dörd hissədə yerləşdiyindən dörd fəslə işarədir. Ümumilikdə ilin 12 ayının qarmaqla təsvir mənasını verir. Xalçada təsvir edilən göllərin mərkəzində səkkizguşeli ulduz elementlərinin tarixi çox qədim dövrlərə təsadüf edir. Hələ Manna dövründə bu torpaqda yaşayan əcdadlarımıza səma cisimlərinə sitayış edirdilər. Bu baxımdan «Muğan» xalçalarında nəqş edilən ulduz elementlərinin təsviri təsadüfi deyildir. Xalçaada təsvir edilən ulduzların rəngləri də mövqə tutduğu yerliyin rənginə görə dəyişir. Bir sözlə ulduzlar və yerkiliklər dəyişməklə baxımlı ahəng yaradılmışdır.

Xalçanın ağ yerliyi olan ana haşıyesində əsasən Şirvan xalçalarında tez-tez rast gəlinən yarpaq və çiçək təsvirleri mövqə tutur. Bala haşıyələr qırmızı, yaşıl, mavi yerlikli və Muğan xalçalarına xas olan bitki elementləri ilə bəzədilmişdir. Bu xalçada bütövlükdə kontrastlı rəng uzlaşmaları üstünlük təşkil edir və özünəməxsus şəkildə həll olunmuşdur.

Xalça yüksək keyfiyyətli yundan əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Композиция поля состоит из 10 с половиной ромбовидных медальонов. Ковры такого типа называются «Тек-гёль мугань». Контуры каждого из медальонов имеют 12 крючков. Полагают, что крючки символизируют четыре времени года. Их число отображается в символической форме 12 месяцев.

В центре медальонов есть восьмиконечные звезды. В древнем государстве Манна, расположившемся в Азербайджане, эти мотивы символизировали небеса.

Вся композиция поля состоит из чередующихся расцветок медальонов и звезд. В промежутках поля также представлены мифические птицы.

Центральная белая кайма демонстрирует узоры, характерные для Ширванских ковров: зазубренные листья различных цветов построены в зигзагообразную линию. Малые бордюры украшены красными, зелеными, и синими растительными элементами, характерными для ковров Мугань.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Muğan». Qarabağ qrupu. Azərbaycan.Füzuli.

XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 84" x 8' 63" (263 x 117 sm)**Arasahənin ölçüsü:** 207 x 44 sm**Haşıyenin ölçüsü:** yanlarda - 35, 35 sm., başda - 25 sm., sonda - 25 sm**Göllerin ölçüsü:** 37 x 20 sm**Əriş:** 5 qat yun ağ, ince tovlanmasıdır (Z5S)**Arğac:** düz (çəkə) 15 qat pambıq ağ (Z15S)**Arğac:** ziqzaq (tökə) 3 qat yun açıq qəhvəyi (Z3S)**Üz ipi:** yun iki qat 2Z**İlmə forması:** simmetrik (gördəst)**İlmə sıxlığı:** 40 x 40 1 dm²**İlmə hündürlüyü:** 4 mm**Kənar dolama:** 4 qoşa ərişə (8) dolanmışdır, mavi yun**Saçaqlar:** 2 sm saç kimi hörülmüşdür**Rəngler:** 6 rəng: ağ, qırmızı, sarı, yaşıl, mavi, qara**Saxlanması:** əla

Ковер «Мугань». Карабахская группа. Физули,
Азербайджан. Середина 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 3' 84" x 8' 63" (263 x 117 см)**Поле:** 207 x 44 см**Ширина каймы:** боковая - 35 см, конечная - 25 см**Медальоны:** 37 x 20 см**Основа:** 5 прядей, белая шерсть, тонкая крутка, Z5S**1-й уток:** прямой проброс, 15 прядей, белый хлопок, Z15S**2-й уток:** зигзагообразный проброс, 3 пряди, светло-коричневая шерсть, Z3S**Ворс:** 2 пряди, шерсть, 2Z**Узел:** симметричный (гёрдес)**Плотность:** 40 x 40 узлов в 1 дм²**Высота ворса:** 4 мм**Боковая кромка:** ярко-синяя шерстяная пряжа вокруг 4 пар 8 нитей основы**Бахрома:** заплетенный, 2 см**Цвета:** 6 цветов: белый, красный, желтый, зеленый, ярко-синий, черный**Сохранность:** отличная

Qırmızı yerlikli olan bu xalçanın ara sahəsində böyük ölçülü medalyon təsvir edilmişdir. Medalyonun içərisində padnosa bənzər element yerləşdirilmişdir. Medalyonun aq fonunda hər ləçəkdə simmetrik qırmızı, mavi rəngli əjdaha təsvirləri, onların arasında ağacabənzər səkkiz ədəd bitki elementləri qarmaqlı formada şaxələnmişdir. Ara sahənin boşluqları müxtəlif ölçülü dörd ünsür, həndəsi və nebatı elementlərlə doldurulmuşdur.

«Qasimuşağı» xalçaları üçün xarakterik olan «S»-hərfinə bənzər nəqşlər toxucular arasında bitki elementi kimi yozulur və xalçanın ümumi kompozisiyasını tamamlayır.

Xalçanın dörd bir küncündə təsvir edilən qırmızı, yaşıllı, qara rəngli qarmaqlar bədii tərtibatı zənginləşdirir.

«Qasimuşağı» xalçasındaki öz ilkin formasını itirmiş əjdaha adlanan elementlər Xətai – əjdahalı adlanan xalçalardan köçürülmüşdür.

Xalçanın aq yerlikli haşiyəsində səkkizgushəli ulduza bənzər və yaxud gülü xatırladan nəqşlər işlənmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, parlaq və yumşaq və əl üsulu ilə əyrilən iplərdən toxunmuşdur.

В красном поле есть белый ромбовидный медальон. В центре медальона находится красный элемент, называемый "поднос". В каждом из лепестков медальона находятся симметричные красные и голубые драконы, окружающие древесные элементы. Остальная часть поля заполнена геометрическим и растительным элементами.

Весь узор дополняется S-мотивами, типичными для ковров Гасымушагы, и считающимися растительным элементом.

Углы поля украшены красными, зелеными и черными крючками. Эти элементы, называемые «дракон», были заимствованы из «драконовых» ковров «Хатаи».

Белая центральная кайма украшена разноцветными восьмиконечными розетками.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Qasımuşağı». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Laçın. XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu
Ковер «Гасымушагы». Карабахская группа. Лачин, Азербайджан. Середина 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Xalçanın ölçüsü: 5' 08" x 7' 48" (228 x 155 sm), sonda - 151 sm

Arasahənin ölçüsü: 200 x 121 sm

Haşiyənin ölçüsü: sağda - 15 sm, solda - 17 sm, başda - 17 sm, sonda - 10 sm

Əriş: 4 qat aq yun (2+2), hər qatda iki ip vardır. Qalın və möhkəm tovludur. (Z4S)

Arğac: düz (çekə), 2 qat, yun, nazik toylanmış, qırmızı rəngli (Z2S)

Arğac: ziçzaq (tökə), 2 qat, yun, qalın, qırmızı rəngli (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm². (1 sm.-də iki yarım ilmə yerləşmişdir)

İlmə hündürlüyü: 9 mm

Kənar dolama: iki qoşa (4 ədəd) ərişə qırmızı, sūrmeyi, aq rəngli yun iplərlə dolanmışdır.

Saçaqlar: hörülümdür, başda - 15 sm., sonda - 9 sm. Aq yun

Rənglər: 7 rəng: aq, tünd qırmızı, yaşıl, qara, mavi, sarı, sūrmeyi

Saxlanması: elə

Общий размер: 5' 08" x 7' 48" (228 x 155 см, сверху - 151 см)

Поле: 200 x 121 см

Ширина каймы: справа - 15 см, слева - 17 см, в основании - 17 см, сверху - 10 см

Основа: 4 пряди (2+2), белая шерсть, тугая и толстая крутка, Z4S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, красная шерсть, тонкая крутка, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, красная шерсть, толстая крутка, Z2S

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 25 x 25 узлов в 1 дм² (2,5 узла в 1 см)

Высота ворса: 9 мм

Боковая кромка: красная, тёмно-синяя, белая шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: заплетенная, в основании - 15 см, сверху - 9 см, белая шерсть

Цвета: 7 цветов: белый, тёмно-красный, зелёный, чёрный, ярко-синий, жёлтый

Сохранность: отличная

Bu tipli xalçalara Azərbaycanın Gəncə bölgəsində də rast gəlinir.

Qırmızı yerlikli bu xalçanın arasahəsinin mərkəzində dördkünc medalyon təsvir edilmişdir. Medalyonun kənarları ikicərgeli haşiyə ilə əhatə olunmuşdur. Daxili haşiyənin içəriyə doğru hissəsi qarmaqvari elementlərlə bəzədilmişdir. Haşiyənin içərisində latin əlifbasının «C» hərfinə bənzər aq, sarı, qara rəngli elementlər, medalyonun kənar haşiyəsinin içərisində latin əlifbasının «T» hərfinə bənzər nəqşlər, kənarları isə aq rəngli qarmaqlı elementlərlə işlənmişdir.

Medalyonun mərkəzində dörd ünsür element və arasahələrdə dilikli yarpaq təsvirləri verilmişdir. Medalyonun künclərində Qarabağ xalçaları üçün xarakterik olan klassik elementlər nəqş edilmişdir.

Ara sahənin baş və ayaq hissəsində mehrab formalı təsvir xalçanın ümumi kompozisiyasını tamamlayır. Xalçanın aq yerlikli ana haşiyəsində ulduzabənzər elementlərin rəngi bir aşırı dəyişdirilərək xüsusi görkəm yaratmışdır. Ana haşiyənin içəri və kənar hissəsindəki bala haşiyələr pambiq qozasına bənzər elementlərlə işlənmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Такие ковры также производятся в Гянджинской зоне.

Центр красного поля занят прямоугольным крючковатым медальоном. Медальон ограничен двойной красно-белой полосой, украшенной геометрическим С- и Т-элементами. Внешняя сторона медальона окружена крючкообразными мотивами.

Центр медальона заполнен прямоугольным элементом и зазубренными листьями. В углах медальона представлены элементы, типичные для ковров Карабаха.

На концах медальона есть зеленые шестиугольные картуши, в центре которых изображены мотивы дракона. Вся композиция завершается изображениями «медахиль» (ниша) на концах поля.

Бордюр ковра состоит из трех полос: белый центральный бордюр украшен восьмиконечными звездами чередующихся цветов, а две другие каймы украшены красными и белыми элементами, напоминающими хлопковую коробочку.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Qubadlı. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu
Ковер. Карабахская группа. Губадлы, Азербайджан. Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника

Xalçanın ölçüsü: 4' 92" x 8' 53" (260 x 150 sm)

Arasahənin ölçüsü: 218 x 109 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 20 sm., başda - 18 sm., sonda isə 20 sm

Böyük düzbucaqlı gölün ölçüsü: 95 x 101 sm

Uzunsov medalyon: 58 x 21 sm., 57 x 20 sm

Əriş: yun, 2 qat, ağı, qalın və mölkəm tovlu (Z2S)

Arğac: düz (çekə), 2 qat, yun, qırmızı (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə), 2 qat, yun, ağı (Z2S)

Üz ipi: ikiqat, qalın 2 Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 8 mm

Yan dolama: 4 ərişə birdən dolanıb, al qırmızı yun

Saçاقalar: 2 sm başda, 1,5 sm sonda. palıdır yun

Rənglər: 6 rəng: qırmızı, ağı, qara, yaşıl, mavi, sarı

Saxlanması: əla

Общий размер: 4' 92" x 8' 53" (260 x 150 см)

Поле: 218 x 109 см

Ширина каймы: боковая - 20 см, в основании - 18, вверху - 20 см

Медальоны: 95 x 101 см

Картуши: 58 x 21 см, 57 x 20 см

Основа: 2 пряди, белая шерсть, Z2S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, белая шерсть, толстая и сильная крутка, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, белая шерсть, Z2S,

Ворс: 2 пряди, шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 8 мм

Боковая кромка: ярко-красная шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: в основании - 2 см, вверху - 1,5 см, коричневая шерсть

Цвета: цвета: белый, красный, черный, желтый, зеленый, синий,

Сохранность: отличная

Qarabağın yaşılı toxucuları bu xalçanı Xocalı adlandırırlar. Qazax bölgesinin toxucuları və sənətşünasları bu xalçanı Borçalı adlandırırlar. Tünd sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsini bir-birinin ardına düzülmüş iki cərəe dörd ünsür formalı on dörd medalyon bəzəyir. Medalyonların mərkəzində X-ə bənzər elementlər işlənmişdir. Ara sahəsinin boşluqları nəbatı və digər klassik elementlərlə doldurulmuşdur. Açıq yaşıla çalışan ara haçıyəni sağ və soldan narıncıya çalan qırmızı yerlikli haşıyələr əhatə edir.

Ara haşıyədə çiçəkli budaqlar və digər elementlər işlənmişdir. Haşıyələr və ara sahə dilikli zolaqlarla əhatə olunmuşdur.

Xalça əla növlü, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyalarla boyanan iplərlə toxunmuşdur.

Карабахские ткачи также называют эти ковры «Ходжалы». Газахские ткачи называют их «Борчалы». В темно-синем поле сотканы два ряда из 14 прямоугольных медальонов. Центры медальонов отмечены X-элементами. Пустое пространство поля заполнено растительными и другими классическими мотивами.

Светло-зеленая центральная кайма обрамлена малыми оранжевыми бордюрами. Центральная кайма украшена изображениями цветов и побегов. Кайма и поле окаймлены зубренными полосами.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 97" x 9' 91" (302 x 121 sm)
Arasahənin ölçüsü: 253 x 65 sm
Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 27 sm., başda - 25 sm., sonda - 20 sm
Göllərin ölçüsü: 36 x 29 sm., 36 x 28 sm., 38 x 31 sm., 36 x 31 sm., 35 x 32 sm.,
36 x 31 sm., 32 x 32 sm., 32 x 31 sm
Əriş: 3 qat, 2 ağ, 1 palid yun (Z3S)
Arğac: düz (çəkə) üç qat, pambıq, ağ (Z3S)
Arğac: ziqzaq (töke) 2 qat pambıq, ağ (Z2S)
Üz ipi: 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 35x35 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 4 mm
Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmış yun, qırmızı
Saçaqlar: başda və sonda 1 sm
Rənglər: 7 rəng: açıq qırmızı, narıncı, sürməyi (indigo), açıq yaşıl, palidi, ağ, qara.
Saxlanması: əla

Ковер. Карабахская группа. Ходжалы, Азербайджан.
Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 3' 97" x 9' 91" (302 x 121 см)
Поле: 253 x 65 см
Ширина каймы: боковая - 27 см, в основании - 25 см, наверху - 20 см
Медальоны: 36 x 29 см, 36 x 28 см, 38 x 31 см, 36 x 31 см, 35 x 32 см, 36 x 31 см,
32 x 32 см, 32 x 31 см
Основа: 3 пряди, шерсть (2 белых и 1 коричневый цвет), Z3S
1-й уток: прямой проброс, 3 пряди, белый хлопок, Z3S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, белый хлопок, Z2S
Ворс: шерсть, 2Z
Узел: симметричный (гёрдес)
Плотность: 35 x 35 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 4 мм
Боковая кромка: красная шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы
Бахрома: на обоих концах - 1 см
Цвета: 7 цветов: светло-красный, оранжевый, темно-синий (индиго), светло-зе-леный, коричневый, белый, черный
Сохранность: отличная

Qırmızı yerlikli sadə tərtibata malik olan bu xalçanın ara sahəsinin əsas bəzəyi müxtəlif ölçülü göllərdən ibarətdir. Nisbətən böyük olan gölləri hər iki tərefdən qubalar əhatə edir. Daxili haşıye kiçik ölçülü güldana bənzər, başını arxaya çevirmiş ördəyə bənzər elementlər və kiçik ölçülü göllərlə tərtib edilmişdir. Xarici haşıye eyni formali ördəklər və romb şəkilli göllərlə bəzədilmişdir. Hər iki haşıyəni mavi və qırmızı dalğavari xətlərlə bəzədilmiş sarı mədaxillər əhatə edir.

Xalça əla keyfiyyəli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Красное поле демонстрирует чередующиеся большие и малые ромбы, которые соединены вдоль вертикальной центральной оси. Крупные медальоны обрамляются подвесками. Вдоль края поля изображены крошечные фигуры фантастических животных и ромбы.

Кайма ковра показывает сложную структуру. Она состоит из двух широких полос, отделенных узкими желтыми полосами, украшенными волнистыми растительными побегами. Широкие полосы украшены чередующимися ромбами и стилизованными мотивами утки.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan.Qubadlı.
XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4' 92" x 13' 35" (407 x 150 sm)
Arasahənin ölçüsü: 326 x 54 sm
Əriş: 3 qat yun, 2 ağı, 1 palid, yun (Z3S)
Arğac: düz (çəkə) 2 qat palid rən'lı, yun (Z2S)
Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat palid rən'lı, yun (Z2S)
Üz ipi: 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 30 x 35 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 6 mm
Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanmışdır, kərpici rəngli, yun
Saçaqlar: başda - 3 sm., sonda - 1 sm
Rənglər: 9 rəng: qırmızı, bardo, mavi, sürməyi, ağı, sarı, boz, palid, çəhrayı
Saxlanması: əla

Ковер. Карабахская группа. Губадлы, Азербайджан.
Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 92" x 13' 35" (407 x 150 см)
Поле: 326 x 54 см
Основа: 3 пряди, шерсть (2 белых и 1 коричневый цвет), Z3S
1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, коричневая шерсть, Z2S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, коричневая шерсть, Z2S
Ворс: шерсть, 2Z
Узел: симметричный (гёрдес)
Плотность: 30 x 35 узлов в 1 dm²
Высота ворса: 6 мм
Боковая кромка: красно-коричневая шерстяная пряжа вокруг 2 пар
4 нитей основы
Бахрома: в основании - 3 см, на верху - 1 см
Цвета: 9 цветов: красный, темно-красный, ярко-синий, темно-синий, белый, желтый, серый, коричневый, розовый
Сохранность: отличная

Qəhvəyi yerlikli bu xalçanın əsas bezəyini ara sahədə yerləşdirilmiş böyük ölçülü göllər təşkil edir. Xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar və üç böyük gölün arasındaki məsafələr klassik elementlər və stilləşmiş heyvan, quş təsvirləri ilə doldurulmuşdur.

Ara haşiyə müxtəlif rəngli «səkkizgüşəli ulduz» və başqa klassik elementlərlə nəqş edilmişdir. Ensiz haşiyələr narıncıya çalan yerlik üzərində təsvir edilən «S»-ə bənzər nəqşlərlə tərtib edilmişdir.

Xalça çox rənglərdən ibarət olmasına baxmayaraq xüsusi ahəngdarlıqla uzlaşdırılmış və diqqəti cəlb edən cazibədar bir kompozisiya yaradılmışdır.

Xalça yüksək keyfiyyətli, el üsulu ilə əyrilən və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Поле кофейного цвета заполнено тремя большими ромбовидными медальонами, устроенными вдоль вертикальной оси. Кроме того, центральное поле представляет стилизованные мотивы животных и птиц.

Центральная кайма украшена разноцветными восьмиконечными цветами-звездами и другими классическими элементами. Оранжевые малые бордюры украшены S-элементами.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

**Xalça. Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Zəngilan. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu
Ковер. Карабахская группа. Зангилан, Азербайджан. Начало 20 в. Шерсть, ворсовая техника**

Xalçanın ölçüsü: 4' 00" x 6' 10" (186 x 122 sm)

Arasahənin ölçüsü: 149 x 82 sm

Haşiyənin ölçüsü: enində - 18 x 18 sm, başda - 19 sm, sonda - 16 sm

Göllərin ölçüsü: 52 x 58 sm., 47 x 57 sm., 59 x 43 sm

Əriş: 2 qat, ağ ve palid, yun (Z2S)

Arğac: düz (çəkə), iki qat, açıq palid yun (Z2S)

Arğac: ziqzaqlı (tökə) iki qat, açıq palid yun (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 6 mm

Yan dolama: 2 qoşa ərişə (4 ədəd) dolanan qırmızı yun

Saćaqlar: başda 1 sm., sonda 8 mm. Ağ ve palid yun

Rənglər: 9 rəng: qara (mazı), qırmızı, sarı, ağ, palidi, sūrməyi, qızılı oira, yaşılı, kərpici

Saxlanması: elə

Общий размер: 4' 00" x 6' 10" (186 x 122 см.)

Поле: 149 x 82 см

Ширина каймы: боковая - 18 см, в основании - 19 см, наверху - 16 см

Медальоны: 52 x 58 см, 47 x 57 см, 59 x 43 см

Основа: 2 пряди, бело-коричневая шерсть, Z2S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, светло-коричневая шерсть, Z2S,
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, светло-коричневая шерсть, Z2S,

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 25 x 25 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 6 мм

Боковая кромка: красная шерстяная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: в основании - 1 см, наверху - 8 мм, белая и коричневая шерсть

Цвета: 9 цветов: черный, красный, желтый, белый, коричневый, темно-синий, золотая охра, зеленый, красно-коричневый

Сохранность: отличная

Sənətşünaslar və Borçalı bölgəsinin toxucuları bu xalçanı «Borçalı» adlandırırlar. Açıq qırmızı yerlikli bu xalçanın arasahəsini dörd böyük ölçülü stilizə edilmiş qurbağaya bənzər elementlər bəzəyir. Bəzi sənətşünaslar bu elementləri «çalağan» quşuna da bənzədirler.

Xalçanın ara sahəsində təsvir edilən bu stilizə edilmiş heyvan təsvirlərinin üzərini sūrməyi, qırmızı səkkizbucaqlı elementlər və dörd tərəfə şaxələnən çıxıntılar tamamlayır. Medalyonların üzərini xalçanın uzunu istiqamətində təsvir edilən dörd əjdahaya bənzər stilizə edilmiş elementlər bəzəyir. Medalyonların üzərində xalçanın eninə doğru istiqamətlənən dörd ərsinə bənzər elementlər təsvir edilmişdir. Arasahənin ümumi görünüşünü tamamlayan bala haşiyənin sağ və sol tərəflərində mərkəzə doğru istiqamətlənən oxvari elementlər xalçaya xüsusi təkrarədilməz ciddi görkəm verir. Qara yerlikli ana haşiyənin əsas bəzəyini altiləçəkli çiçək və səkkiz ləçəkli güllər təşkil edir. Xalçanın yuxarı sol tərəfində uzunsov kətəbənin içərisində 1903-cü il rəqəmi diqqəti cəlb edir.

Xalçanın ara sahəsindəki böyük əbrəş və səkkizguşeli ulduzlar aydın nəzəre çarpır.

Xalça əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanmış yüksək keyfiyyətli iplərdən toxunmuşdur.

Ученые и ткачи также называют такие ковры «Борчалы». На красном центральном поле есть четыре больших медальона вдоль вертикальной оси. Некоторые ученые предполагают, что эти мотивы - стилизованные изображения коршуна.

В центре медальонов помещены красные и темно-синие восьмиугольники. У медальонов также есть четыре выступа, идущих в четырех направлениях. В верхних и нижних частях медальона представлены стилизованные драконы. На поле также выделяются восьмиконечные звезды.

Главная черная центральная кайма демонстрирует цветочные побеги. Малые узкие бордюры имеют желтый фон и украшены зигзагообразным узором. В верхней и левой части ковра соткана дата «1903».

На поле заметно изменение цвета, называемое «абраш».

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça «Bağlı». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Qubadlı. 1903-cü il. Yun. Xovlu
Ковер «Багалы». Карабахская группа. Губадлы, Азербайджан. 1903-й год. Шерсть, ворсовая техника

Xalçanın ölçüsü: 6' 73" x 11' 52" (351 x 205 sm.), sonda - 201 sm

Arasahənin ölçüsü: 286 x 129 sm

Haşiyenin ölçüsü: 36-35 sm. aşağı ve yukarıda 32,5 sm

Arasahədəki dörd təsvirin ölçüsü: 59 x 94 sm., 71 x 90 sm., 76 x 90 sm., 72 x 76 sm

Çağların ölçüsü: 8 x 6,5 sm

Əriş: 3 qat yun açıq qəhvəyi rəng (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 2 qat palidi (Z2S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 2 qat tünd palidi (Z2S)

Üz ipi: 2Z

İmə forması: simmetrik (gördəst)

İmə sıxlığı: 30 x 30 1 dm²

İmə hündürlüyü: 6 mm

Kənar dolama: 4 qoşa erişə (8) dolanıb

Saćaqlar: 1,5 sm. açıq qəhvəyi rəng, başda - 2 sm. yun

Rənglər: 7 rəng: qırmızı, yaşıl, gül, qara, qəhvəyi, sarı, narincı

Saxlanması: elə

Общий размер: 6' 73" x 11' 52" (351 x 205 см, вершина - 201 см)

Поле: 286 x 129 см

Ширина каймы: боковая - 35-36 см, на концах - 32.5 см

Медальоны: 59 x 94 см, 71 x 90 см, 76 x 90 см, 72 x 76 см

«Стрельчатый» узор: 8 x 6,5 см

Основа: 3 пряди, светло-кофейный, шерсть, Z3S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, коричневая шерсть, Z2S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, темно-коричневая шерсть, Z2S

Ворс: шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 30 x 30 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 6 мм

Боковая кромка: вокруг 4 пар 8 нитей основы

Бахрома: в основании - 2 см, наверху – 1,5 см, светло-коричневая шерсть

Цвета: 7 цветов: красный, зеленый, синий, черный, кофейный, коричневый, желтый, оранжевый

Сохранность: отличная

Tünd qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsində üç böyük ölçülü göl təsvir edilmişdir. Göllərin içərisində toxucuların «çarhovuz» adlandırdığı dördbucaqlı element yerləşdirilmişdir. Çarhovuzun içərisində üz-üzə baxan iki ördək nəqş edilmişdir.

Hələ qədim zamanlardan Şərqi dekorativ tətbiqi sənətində ördək bəzək elementi kimi müxtəlif sənət əsərlərində təsvir edilmişdir. Dördbucaqlı element səkkiz ejahı və ya ilana bənzər elementlərlə əhatə olunmuşdur. Bu elementlər təsvir forması olmaqla buludu xatırladır.

Xalçanın ara sahəsi «S»-vari və başqa müxtəlif ölçülü doldurucu elementlərlə nəqş edilmişdir. Xalçanın ağ yerlikli enli haşiyəsi Qarabağ xalçaları üçün səciyyəvi olan klassik elementlərlə bəzədilmişdir. Bala haşiyə isə üçbucaqlı həndəsi elementlərlə işlənmişdir. Bala haşiyənin hər iki tərəfi «sığcandı» adlanan nəqşlərlə əhatə olunmuşdur. Bu xalçada rəng çalarlarının incəliklə düzümü nəticəsində rəng harmoniyası yaradılmışdır.

Xalça əla növlü parlaq yundan əyrilmiş və təbii boyalarla boyanmış iplərdən istehsal edilmişdir.

Красное поле содержит три больших восьмиугольных медальона продолговатой формы. Центры медальонов подчеркнуты прямоугольными геометрическими элементами. Они, в свою очередь, заполнены парами уток, смотрящих друг на друга.

С древних времен мотивы уток использовались в различных декоративных искусствах Востока. Прямоугольные элементы были окружены восьмью драконами или мотивами змеи. Последние напоминают стилизованные изображения облака.

Остальная часть пространства вокруг медальонов заполнена различными маленькими геометрическими элементами, такими как восьмиконечные звезды, S-мотивами.

Кайма состоит из двух полос: белая главная кайма заполнена восьмиконечными звездами. Более узкая внешняя кайма показывает черно-темно-синий взаимообратный узор. Бордюры разделены узором, называемым «мышиные зубки».

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Азербайджанские ковры - КАРАБАХСКАЯ ГРУППА

Xalça. «Malibəyli». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa, Malibəyli k. XIX əsrin ortaları Yun. Xovlu
Ковер «Малыбейли». Карабахская группа. Деревня Малыбейли, Шуша, Азербайджан. Середина 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Xalçanın ölçüsü: 4' 62" x 8' 73" (266 x 141 sm)

Arasahənin ölçüsü: 228 x 94 sm

Haşiyənin ölçüsü: yanlarda - 23 sm., başda və sonda - 19 sm

Göllərin ölçüsü: 88 x 68 sm., 88 x 73 sm., 85 x 79 sm

Əriş: 3 ipdən ibarət olub möhkəm təvlənmüşdür, yun ağ (Z3S)

Arğac: düz (çəkə) 2 ipdən ibarət yun qırmızı rəng (Z2S)

Arğac: ziqzaq (löke) 2 ipdən ibarət yun qırmızı rəng (Z2S)

Üz ipi: 22

İlmə forması: simmetrik (gördəst)

İlmə sıxlığı: 25 x 25 1 dm²

İlmə hündürlüyü: 4 mm

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (6) dolanıb, qırmızı yun

Saçaqlar: hər iki tərəfdən hörük kimi içəri hörülmişdir

Rənglər: 8 rəng: sürməyi, yaşıl, qırmızı, ağ, mavi, qara, sarı, qəhvəyi

Saxlanması: elə

Общий размер: 4' 62" x 8' 73" (266 x 141 см)

Поле: 228 x 94 см

Ширина каймы: боковая - 23 см, на концах - 19 см

Медальоны: 88 x 68, 88 x 73 см, 85 x 79 см

Основа: 3 пряди, белая шерсть, сильная крутка, Z3S

1-й уток: прямой проброс, 2 пряди, красная шерсть, Z2S,

2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, красная шерсть, Z2S,

Ворс: шерсть, 22

Узел: симметричный (гёрдес)

Плотность: 25 x 25 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 4 мм

Боковая кромка: красная пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: заплетена внутрь

Цвета: 8 цветов: тёмно-синий, зеленый, красный, белый, ярко-синий, черный, желтый, кофейный

Сохранность: отличная

Bu xalça «xəli balası» da adlanır. Ölçüsünə görə bu tipli xalçaları toxucular «gəbə» də adlandıırlar. Qədim dövrlərdə böyük otaqların tavanında olan kompozisiyanı yere döşənilecək xalçalara da köçürürdülər.

Azərbaycanın bir çox bölgələrində olduğu kimi Şuşa şəhərində də evlərin tavanında zəngin naxışlar yağılı boyalarla tərtib edilərdi. Evin divarları həmin bölgenin flora və faunasına uyğun bəzədilərdi. Qırmızı yerlikli bu xalçanın ara sahəsini müxtəlif ölçülü stilizə edilmiş nəbatı göllər təşkil edir. Mərkəzdə təsvir edilən böyük ölçülü gölün hər iki tərəfini Qarabağ və Təbriz xalçaları üçün xarakterik olan açıq yaşıllı yerlikli kətəbələr bəzəyir. Göllərin aşağı və yuxarı hissəsində mavi rəngli qubba elementləri kompozisiyanı tamamlayır.

Xalçanın küncələrində Qarabağ və Təbriz xalçalarının rəsmləri təsvir olunmuşdur.

Aşağıda xalçanın kompozisiyasının detalları təsvir olunur. Xalçanın arxa planı qızılıdır. Arasahənin ölçüsünə uyğun tərtib edilən haşiyəsində gül və yarpaq motivləri xalçanın kolorit baxımından keyfiyyətini yükseltmişdir.

Xalça yüksək keyfiyyətli, el üsulu ilə əyrilən və təbii boyalarla boyanan iplərdən istehsal edilmişdir.

Ковер также называют «Халы баласы». Ковры этого типа также называют «gaba». Композиция ковра произошла от росписи на потолках зданий.

Как и в других областях Азербайджана, потолки зданий в Шуше были также украшены прекрасными узорными росписями. Стены покрывались изображениями местной флоры и фауны.

Красное поле содержит три медальона. Большой центральный медальон и два маленьких состоят из восьми лепестков. Между медальонами изображены продолговатые картуши, характерные для Карабахских и Тебризских ковров, с растительными узорами и мотивами птицы. Вся композиция завершается подвесками на концах нижних и верхних медальонов и аркой из узора «балыг».

Центральная граница украшена узором из листьев и цветков.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Ləmpə». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.

XIX əsrin ortaları. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4' 03" x 12' 00" (366 x 123 sm)

Arasahənin ölçüsü: 351 x 101 sm

Haşıyənin ölçüsü: İki yanlarda - 8 sm. + 8 sm.,

başda ve ayaqda - 9 sm.+ 9 sm

Mərkəzin gölün ölçüsü: eni 83 sm., hündürlüyü 69 sm.,başda - gölün eni 57 sm., hündürlüyü 59 sm., aşağıda - eni 51 sm., hündürlüyü 51 sm

Qubbaların ölçüsü: eni 26 sm., hündürlüyü 19 sm

Cağların ölçüsü: 25 x 17 sm

Əriş: 3 qat yun ağ (Z3S)

Arğac: düz (çəke) - 3 qat 2-si pambıq, 1 yun ağ (Z3S)

Arğac: ziqzaq (tökə) 3 qat 2-si pambıq biri yun ağ (Z3S)

Üz ipi: 2 qat yun, Z

İlma forması: simmetrik (gördəst)

İlma sıxlığı: 35 x 35 1 dm²

İlma hündürlüyü: 4 mm, bəzi yerlərdə 5 mm.

Kənar dolama: 2 qoşa ərişə (4) dolanmışdır. mavi, palidi yun

Saçaqlar: başda - 4 sm., sonda - 3 sm. ağ yun

Rənglər: 7 rəng: ağ, mavi, açıq qırmızı, qara (mazı),palidi, yaşıl, tox qırmızı

Saxlanması: əla

Ковер «Лемпе». Карабахская группа. Шуша, Азербайджан. Середина 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 03" x 12' 00" (366 x 123 см)

Поле: 351 x 101 см

Ширина каймы: боковая - 8 см, на концах - 9 см

Медальоны: средний: ш - 83 см, в - 69 см

нижний: ш - 57 см, в - 59 см

верхний: ш - 51 см, в - 51 см

Подвески: ш - 26 см, в - 19 см

«Стрельчатый» узор: 25 x 17 см

Основа: 3 пряди, белая шерсть, Z3S

1-й уток: прямой проброс, 3 пряди (2 хлопка, 1 шерсть), белый, Z3S

2-й уток: зигзагообразный проброс, 3 пряди (2 хлопка, 1 шерсть), белый, Z3S,

Ворс: 2 пряди, шерсть, 2Z

Узел: симметричный (гёрдəс)

Плотность: 35 x 35 узлов в 1 дм²

Высота ворса: 4 мм, в некоторых местах - 5 мм

Боковая кромка: ярко-синяя и коричневая пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы

Бахрома: в основании - 4 см, наверху - 3 см, белая шерсть

Цвета: 7 цветов: белый, ярко-синий, светло-красный, чёрный, коричневый, зеленый, тёмно-красный

Сохранность: отличная

Sürməyi yerlikli bu xalçanın ara sahəsində üç səkkiz guşəli medalyon yerləşdirilmişdir. Medalyonların arasında və xalçanın ara sahəsinin yuxarı hissəsində uzunsov kətəbələr təsvir edilmişdir. Növbə ilə düzülen medalyon və kətəbələri yuxarı və aşağı tərəfdən «qubba» adlanan elementlər tamamlayır.

Xalçanın ara sahəsindəki boşluqlar aşağıdan üz-üzə dayanan «tutuquşular», «buta» elementləri, dörd ayaqlı fantastik quş, «dördünsür», «daraq» və başqa bitki və klassik elementlərlə doldurulmuşdur.

Toxuların və sənətşünasların söylədiyinə görə «Ləmpə» xalçalarının kompozisiyası evlərdəki zəngin kompozisiyaya malik olan rəngli boyalarla işlənən tavanlardan köçürülmüşdür.

Xalçanın qırmızı yerlikli haşiyəsi nəbatı elementlərlə bəzədilmişdir. Sürməyi yerlikli arahaşıyə ara sahə ilə eyni rənglə uyğunlaşdırılaraq cazibədar və ahəngdar bir görünüş yaradılmışdır.

Xalça yüksək keyfiyyəti, əl üsulu ilə əyrilən və təbii boyalarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

На темно-синем поле есть три красных медальона. Эти восьмилепестковые медальоны чередуются с тремя картушами. В верхних и нижних концах поля представлены подвески медальона.

Остальная часть поля заполнена изображениями попугаев, бута, фантастических животных, гребенки и ромбов.

Узор «Лемпе» сначала использовался как потолочная роспись в домах высшего сословия.

Красная рамка, заполненная крошечными элементами, окружает все поле. Цвета узкой темно-синей каймы соответствуют узору центрального поля.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

Xalça. «Ləmpə». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Xocalı.
XIX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 4' 10" x 9' 94" (303 x 125 sm)
Arasahənin ölçüsü: 291 x 99 sm
Haşiyənin ölçüsü: 15 sm
Əriş: 3 qat ağı rəngli yun (Z3S)
Arğac: 3 qat yun qırmızı rəng (Z3S)
Arğac: 2 qat yun qırmızı rəng (Z2S)
Üz ipi: 2 qat yun 2Z
İlmə forması: simmetrik (gördəst)
İlmə sıxlığı: 20 x 30 1 dm²
İlmə hündürlüyü: 6 mm
Kənar dolama: 2 qosa erişə (4) 8 formasında dolanmışdır. Yun qırmızı
Saçaqlar: içəri tikilmiş ağı yun
Rənglər: 9 rəng: qara, süməyi, açıq palidi, tünd qırmızı, açıq qırmızı,
yaşıl, ağı, sarı
Saxlanması: əla

Ковер «Лемпе». Карабахская группа. Ходжали, Азербайджан. Начало 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 4' 10" x 9' 94" (303 x 125 см)
Поле: 291 x 99 см
Ширина каймы: 15 см
Основа: 3 пряди, белая шерсть, Z3S
1-й уток: прямой проброс, 3 пряди, красная шерсть, Z3S
2-й уток: зигзагообразный проброс, 2 пряди, красная шерсть, Z2S
Ворс: 2 пряди, шерсть, 2Z
Узел: симметричный (гёргес)
Плотность: 20 x 30 узлов в 1 дм²
Высота ворса: 6 мм
Боковая кромка: красная шерстяная пряжа обмотана в виде «8»
вокруг 2 пар 4 нитей основы
Бахрома: заплетена внутрь, белая шерсть
Цвета: 9 цветов: черный, темно-синий, светло-коричневый,
темно-красный, светло-красный, зеленый, белый, желтый
Сохранность: отличная

Qara yerlikli bu xalçanın ara sahəsində beş medalyon təsvir edilmişdir. Medalyonların ətrafi Qarabağın «Balıq» xalçaları üçün xarakterik bitki elementləri ilə bəzədilmişdir. Mərkəz hissədə təsvir edilən medalyonun baş və ayaq hissəsi «Ləmpə» xalçasına xas olan qubbalarla əhatə edilmişdir.

Xalçanın hər bir künçündə dilim-dilim düzbucaqlı elementlər təsvir edilmişdir.

Ağ yerlikli haşiyə ritmik təkrar olunan naxış silsiləsi təşkil edən çiçək rəsmləri ilə bəzədilmişdir. Ara haşiyəni hər iki tərəfdən ensiz qırmızı zolaqlar əhatə edir. Xalçada rəng müxtəlifiyi olmasına baxmayaraq qırmızı rəng daha çox nəzəre çarpır. Hələ qədim zamanlardan odun simvolu kimi sayılan bu rəng xalq arasında müvəffəqiyət rəmzi, xəstəlikdən xilas olma, bəd-nəzərdən qoruyucu bir rəng kimi yozulurdu.

Azərbaycanın toy mərasimlərində və bayram şənliklərində qız-gelinlər qırmızı rəngli geyimlərə daha üçtülüklük verirdilər. Hətta geline toy günü qırmızı ipəkdən və yaxud məxmərdən tikilmiş toy libası geyindirir və qırmızı duvağa bürüyürdülər. Toy günü evin bütün döşənəcək xalçaları qırmızı olurdu. Toyxana da, əsasən, qırmızı xalçalarla bəzədilirdi. Bir sözlə bu xalçaya nəzər yetirən hər bir kəsin əhvali-ruhiyyəsi yüksəlir.

Xalça əla keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyaqlarla boyanan iplərdən toxunmuşdur.

Черное поле содержит пять медальонов, чередующихся вдоль вертикальной оси. Остальная часть поля заполнена узором «балыг». На концах центрального медальона есть две подвески.

Углы поля заполнены растительными узорами.

Белая кайма показывает ритмичный узор из мелких цветов. Кайма обрамляется двумя узкими красными полосами.

Несмотря на цветовое разнообразие ковра, его основным цветом является красный. С древности красный цвет был символом огня, и он, как полагали, был защитным средством против неудач и болезней.

В Азербайджане девушки на праздники носили красные платья. В свадебный день невеста была одета в красную одежду, и комната молодожёнов была украшена красными коврами.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.

147

Azərbaycan xalçaları - QARABAĞ QRUPU

Xalça. «Ləmpe». Qarabağ qrupu. Azərbaycan. Şuşa.

XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu

Xalçanın ölçüsü: 3' 41" x 14' 86" (453 x 104 sm)**Arasahenin ölçüsü:** 430 x 76 sm**Haşiyənin ölçüsü:** sağda - 14 sm., solda - 13 sm., başda - 11 sm., sonda - 12 sm.**Əriş:** 3 qat yun (Z 3 s) 1 ağı, 1 açıq palidi, 1 tünd palidi**Arğac:** 3 qat yun (Z 3 s) 1 ağı, 1 açıq palidi, 1 tünd palidi**Arğac:** ziqzaq (töke) 2 qat ağı yun (Z 2 S)**Üz ipi:** 2 qat yun 2 Z**İlme forması:** simmetrik (gördəst)**İlme sıxlığı:** 30 x 30 1 dm²**İlme hündürlüyü:** 4 mm**Kənar dolama:** 2 qoşa (4) erişə birdən dolanıb. palidi, yun**Saçaqlar:** 2 sm. yun açıq qəhvəyi və ağı**Rənglər:** 6 rəng: qara (mazı), ağı, tünd qırmızı, açıq qırmızı, açıq yaşıl, sarı.**Saxlanması:** elə**Ковер «Лемпе». Карабахская группа. Шуша, Азербайджан.**

Конец 19 в. Шерсть, ворсовая техника

Общий размер: 3' 41" x 14' 86" (453 x 104 см)**Поле:** 430 x 76 см**Ширина каймы:** справа - 14 см, слева - 13 см, внизу - 11 см, вверху - 12 см**Основа:** 3 пряди, шерсть (1 белая, 1 светло-коричневая, 1 темно-коричневая), Z3S**1-й уток:** прямой проброс, 4 пряди, хлопок, Z4S (2+2),**2-й уток:** зигзагообразный проброс, 2 пряди, белая шерсть, Z2S,**Ворс:** 2 пряди, шерсть, 2Z**Узел:** симметричный (гёрдес)**Плотность:** 30 x 30 узлов в 1 дм²**Высота ворса:** 4 мм**Боковая кромка:** коричневая пряжа вокруг 2 пар 4 нитей основы**Бахрома:** 2 см, белая и светло-коричневая шерсть**Цвета:** 6 цветов: черный, белый, темно-красный, светло-красный, светло-зеленый, желтый**Сохранность:** отличная

Vərninin səthi üzərində 16 əjdaha rəsmi vardır.

Onların forması «5» rəqəmini və yaxud da həndəsileşmiş «S» hərfini xatırladır.

Əjdahaların səkkizinin rəngi düm ağı (pambıq iplər), səkkizinin ki, isə tünd sürməyidir.

Sürməyi rəngli əjdahaların qrafik siluetini yaşıl fonlu ağı ziqaqvari pillələr təşkil edir. Onun quyruğu və iki başı ağı, yaşıl və sürməyi rəngdə toxunmuşdur. Üzərindəki pulcuqlar isə yenə də «S» – vari formaya malik qırmızı, yaşıl fonlu və kontrast konturlu elementlərlə doldurulmuşdur.

Ağ fonlu əjdahaların səthi isə qırmızı, yaşıl rəngli, əsasən, qara konturlu «S»- vari elementlərlə örtülmüşdür. Əjdahaların iki baş hissələrinin təsviri üzərində əks edilən stilizə edilmiş yarpaqlı ağaç rəsmi isə həyat ağaçının simvolu hesab olunur. Əjdaha rəsmının arasahə fonunda yerləşən digər həndəsi elementlər, o cümlədən rombvari və buynuzla bənzər elementlər isə alaçıq və digər mösiətdə istifadə edilən əşyaların təsvirini əks etdirir.

Vərninin üzərindəki əjdaha rəsmlərinin rəngləri şahmat istiqamətində verilib, üfüqi və şaquli istiqamətdə bir aşırı deyişilir.

Məhz buna görə də əjdahaların rəsmlərinin rəngləri ifadəli və dinamik olub uzaq məsafədən çox aydın görünür.

Vərninin ümumi fakturası ince, onun üz iplərinin rəngi əvan olub, ipək təsəvvürü yaradır. Bu da xalçaların toxunuşunda mahir ustanın işlədiyini sübuta yetirir.

Baxmayaraq ki, vərn iki hissədən ibarət ayrı-ayrı toxunub sonradan bir birinə birləşdirilib. Onu toxuyan ustanın təcrübəsinin çox olması tikişin görünməməsinə səbəb olmuşdur. Bu vərninin saçqları çox gözel tor formasında hörülümdür və vərninin ən gözə çarpan yuxarı hissəsində əjdaha təsvirinin ağı rəngli ağızında ya 994, ya da 1299 hicri rəqəmləri yazılmışdır.

Поле демонстрирует шестнадцать S-образных изображений дракона. Половина мотивов - белые, остальные - темно-синие. Контуры темно-синих драконов сформированы из белых зигзагообразных линий. Хвост и две головы имеют белый, зеленый и темно-синий цвета. Драконы заполнены красными и зелеными S-элементами. Белые драконы заполнены S-элементами черного, красного и зеленого цветов. Растительный элемент, сотканный в головах драконов, является, как полагают, символом мотива «Дерева жизни». Геометрические ромбовидные и рогообразные элементы, изображенные в драконах, являются изображениями различных домашних предметов. Мотивы дракона размещены в шахматном порядке вдоль вертикальных и горизонтальных осей. Эта схема придает композиции яркость.

Структура плетения очень тонкая, и поверхность словно напоминает шелковую фактуру. Этот эффект свидетельствует о большом опыте ткача. Бахрома соткана в форме очень красивой сети. В верхней части ковра в белом рту дракона соткана дата 994 или 1299 хиджры.

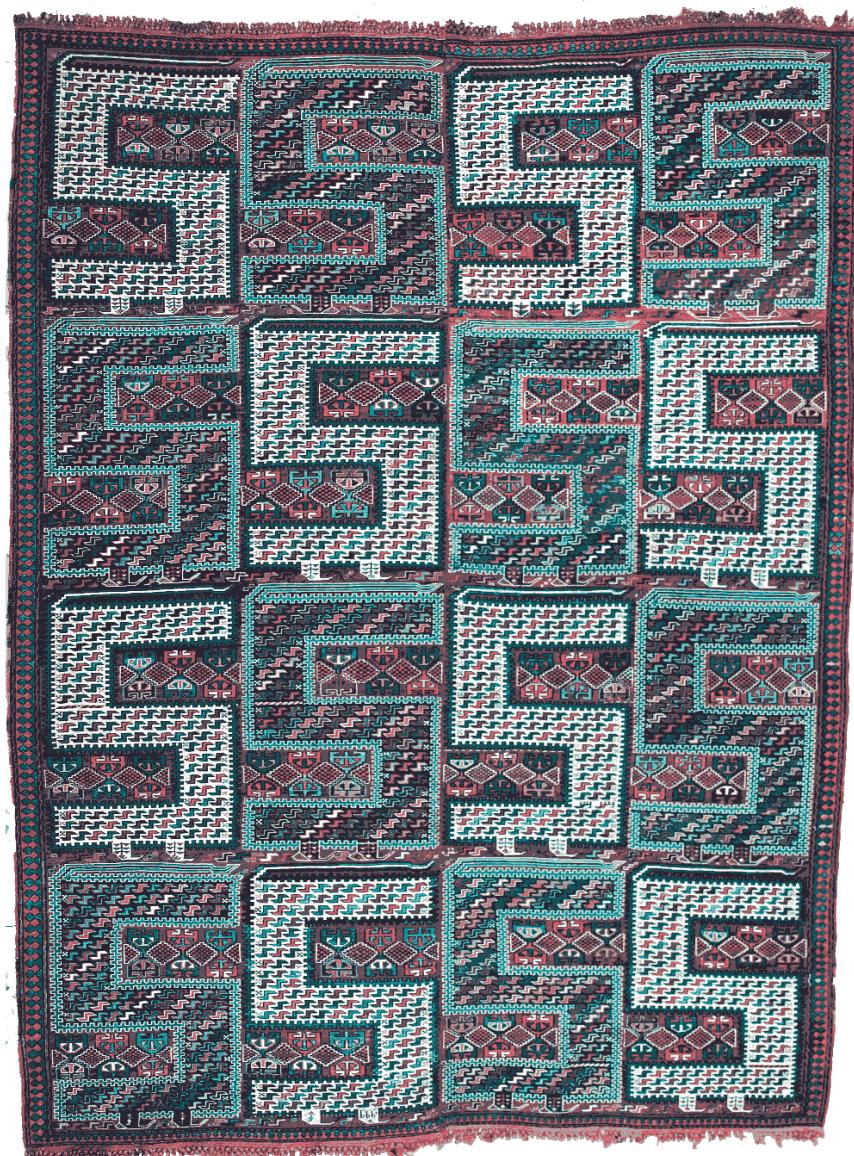

Vərni. Qarabağ qrupu. Azərbaycan, Bərdə.
XIX əsrin sonu. Yun. Xovsuz.

Xalçanın ölçüsü: 4' 76" x 7' 77" (268 x 204 sm)
Arasahənin ölçüsü: 257 x 191 sm
Haşiyənin ölçüsü: yanlarda sağ – 7 sm, solda – 6 sm,
yuxarıda – 4 sm, aşağıda -6 sm,
Iki parçadan ibarətdir: I parçanın ölçüsü 102 sm, II parçanın
ölçüsü 99 sm
Göllərin ölçüsü: sağda – 64 sm x 46 sm , 65 sm x 47 sm ,
64 sm x 47 sm , 64 sm x 47 sm, solda – 62 sm x 46 sm , 67 sm x
47 sm , 67 sm x 47 sm , 68 sm x 48 sm
Göllərin sayı: 16
Əriş: 3 qat yun, qırmızı, möhkəm tovlanmasıdır.
Arğac: 2 qat yun, ağ
Üz ipi: 2 qat, incə əyrilmiş (tük kimi) yun
Texnika: zili toxunuşlu
İlmə sıxlığı: 60 x 60 x 1 dm²
İlmə hündürlüyü:
Kənar dolama: 3 qoşa ərişə (6 ədəd) dolanmış yun, qırmızı, açıq
yaşıl və qəhvəyi.
Saçaqlar: yuxanda 3 sm, aşağıda 5 sm saçاقlar hörülüsdür.
Rənglər: 8- qara, qəhvəyi, açıq qırmızı, süməyi, sarı, tünd yaşıl,
açıq yaşıl, ağ (pambiq)
Saxlanması: elə

Варни. Карабахская группа. Барда, Азербайджан.
Конец 19 в. Шерсть, безворсовая техника

Общий размер: 4' 76" x 7' 77" (268 x 204 см)
Структура: сшита из 2 частей, 1-ая часть - 102 см, 2-ая
часть - 99 см
Поле: 257 x 191 см
Ширина каймы: справа - 7 см, слева - 6 см, внизу - 4 см, вверху
- 6 см
Медальоны: справа - 64 x 46 см, 65 x 47 см, 64 x 47 см, 64 x 47
см; слева - 62 x 46 см, 67 x 47 см, 67 x 47 см, 68 x 48 см
Число медальонов: 16
Основа: 3 пряди, красная шерсть, сильно крученая
Уток: 2 пряди, белая шерсть
Узорообразующий уток: 2 пряди, тонкая крутка, шерсть
Техника: зили
Плотность: 60 x 60 в 1 дм²
Боковая кромка: красная, светло-зеленая и коричневая шер-
стяная пряжа вокруг 3 пар 6 нитей основы
Бахрома: в основании - 3 см, вверху - 5 см
Цвета: 8 цветов: черный, кофейный, коричневый, светло-
красный, темно-синий, желтый, темно-зеленый, светло-зеле-
ний, белый (хлопок)
Сохранность: отличная

Qaraya bənzər tünd sormayı yerlikli bu xalçanın ara sahəsinin mərkəzində xonçanı və yaxud «qızılgül» təsvirli padnosu xatırladan altıgünclü bir medalyon təsvir edilmişdir. Narinciya çalan çərvəsi olan bu xonçalı medalyon öz təkraredilməz görünüşü ilə diqqəti cəlb edir. Mərkəzdə təsvir edilən «qızılgül» boxçasının etrafları açıq qırmızı çərvivə ilə əhatə edilmişdir. Bir növ bu çərvivə xalçanın ara sahəsinin yerliyi kimi də nəzərə çarpır.

Xalçanın enli haşiyəsi də öz nadir tərtibatı ilə başqa xalçalardan seçilir. Bu haşiyənin içərisindəki kiçik medalyonlarda qırmızı, narinci və ağa çalan güllər təsvir edilmişdir. Medalyonların yerliyi tünd göy, künclərdəki medalyonlar və haşiyənin yerliyi kərpici rəngdə tərtib edilmişdir. Xalçanın ensiz haşiyəsi kiçik ölçülü güllər və çiçəklərlə işlənmişdir. Xalça yüksək keyfiyyətli, əl üsulu ilə əyrilmiş və təbii boyalarla boyanmış iplərdən toxunmuşdur.

Светло-кирпичное поле показывает плотный узор из цветочного украшения, похожий на цветочный поднос. В центре шестиугольный цветочный медальон окаймлен розовой шестиугольной полосой.

Широкая коричневая кайма состоит из темно-синих картушей. В картушах и между ними изображены большие красные, оранжевые и белые цветочные букеты.

На узкой черной внешней кайме есть маленькие цветочные узоры.

Этот ковер ручной работы высокого качества соткан из пряжи, окрашенной натуральными красителями.